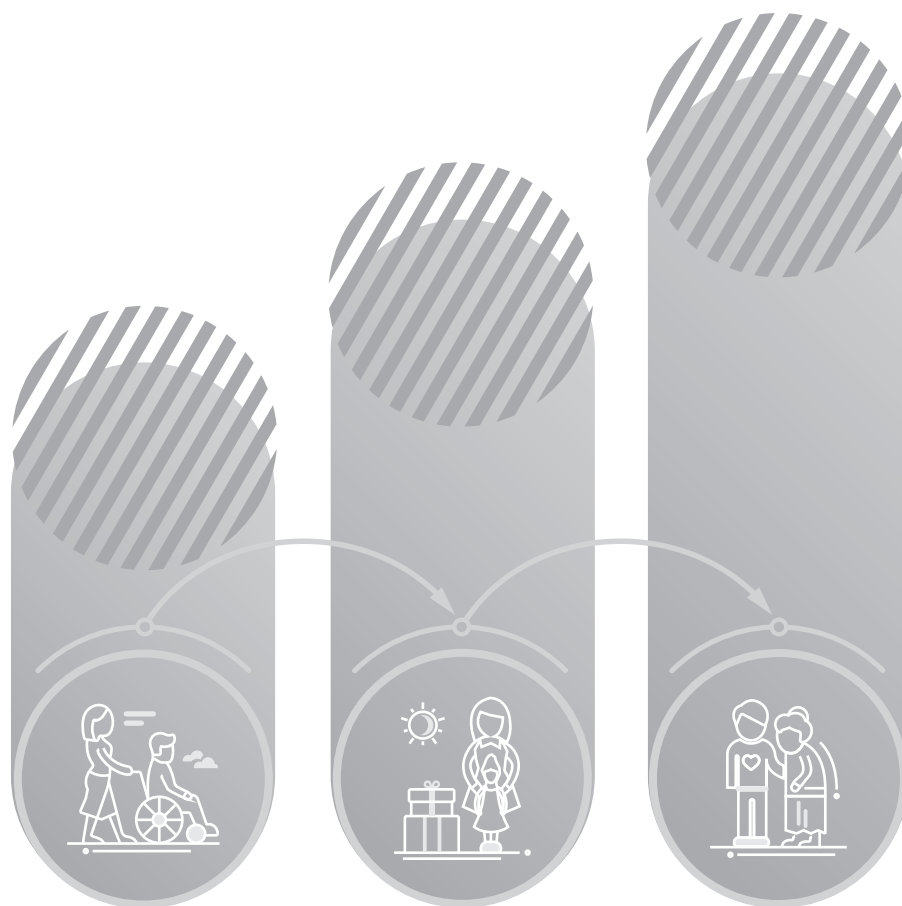

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r.

Social assistance beneficiaries in 2018

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r.

Social assistance beneficiaries in 2018

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Urząd Statystyczny w Krakowie, Oddział w Tarnowie
Statistical Office in Kraków, Branch in Tarnów

pod kierunkiem

supervised by

Agnieszki Szlubowskiej

Zespół autorski

Editorial team

Antonina Setlak, Jan Szarek, Małgorzata Szopa

Konsultant

Consultant

prof. UEK dr hab. Paweł Ulman

Naliczanie tablic

Tables compiled by

Sebastian Hebda, Mateusz Słomski

Prace redakcyjne

Editorial work

Elżbieta Niemiec, Barbara Nowak, Małgorzata Piwowarczyk, Grzegorz Ruta, Tomasz Sekuła

Tłumaczenie

Translation

Anna Dziedzic

Skład i opracowanie graficzne

Typesetting and graphics

Karolina Rudnik

Opracowanie graficzne okładki

Graphic design of the cover

Karolina Rudnik

ISSN 2658-0594

Publikacja dostępna na stronie internetowej

Publications available on website

stat.gov.pl

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła

When publishing Statistics Poland data — please indicate the source

Przedmowa

Publikacja „Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r.” to kontynuacja cyklicznych, analitycznych wydawnictw Urzędu Statystycznego w Krakowie, prezentujących zbiorowość korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej i ich gospodarstw domowych.

Opracowanie odpowiada na zainteresowanie problematyką szeroko pojętej polityki społecznej zgłaszane przez administrację publiczną, środowisko naukowe, organizacje społeczne.

Źródłem informacji wykorzystanych w opracowaniu są dane z rejestrów administracyjnych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwa Finansów, Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego opracowywane przez zespół ekspertów Urzędu Statystycznego w Krakowie.

Dopełnieniem niniejszego opracowania jest Zeszyt Metodologiczny „Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej”, dostępny na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego, w którym znajdziecie Państwo kompleksowy opis metodologii badań.

Oddając w Państwa ręce kolejną edycję publikacji o beneficjentach środowiskowej pomocy społecznej wyrażamy nadzieję, że przedstawione w niej zagadnienia okażą się użytecznym i ciekawym źródłem informacji dla instytucji i organizacji działających w sferze polityki społecznej oraz dla wszystkich zainteresowanych problematyką pomocy społecznej w naszym kraju.

Planując dalszy rozwój badań statystycznych będziemy wdzięczni za Państwa sugestie dotyczące zakresu prowadzonych przez nas badań oraz zawartości opracowania.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego w Krakowie

Agnieszka Szlubowska

Prezes
Głównego Urzędu Statystycznego

dr Dominik Rozkrut

Preface

The publication "Social assistance beneficiaries in 2018" is a continuation of cyclical, analytical publications of the Statistical Office in Kraków, presenting a group of beneficiaries of social assistance at domicile and their households.

The elaboration responds to the interest in issues of broadly defined social policy reported by public administration, the scientific community and social organisations.

The source of information used in the study are data from administrative registers of the Ministry of Family, Labour and Social Policy, Ministry of Finance, Social Insurance Institution, Agricultural Social Insurance Fund elaborated by a team of experts of the Statistical Office in Kraków.

The supplement to this study is the Methodological Notebook "Social assistance beneficiaries", available on the website of the Statistics Poland, in which you will find a comprehensive description of the research methodology.

Presenting to you the next edition of the publication about the beneficiaries of social assistance, we hope that issues presented in it will prove to be a useful and interesting source of information for institutions and organisations operating in the field of social policy and for all those interested in the issue of social assistance in our country.

When planning the further development of statistical surveys, we would be grateful for your suggestions regarding the scope of our research and the content of the study.

Director
of the Statistical Office in Kraków

Agnieszka Szlubowska

President
Statistics Poland

Dominik Rozkrut, Ph.D.

Spis treści

Contents

Przedmowa	3
Preface	4
Objaśnienia znaków umownych. Ważniejsze skróty	14
Symbols. Main abbreviations	14
Wstęp	15
Introduction	15
Synteza	16
Executive summary	19
Rozdział 1. Środowiskowa pomoc społeczna i jej uwarunkowania	22
Chapter 1. Social assistance at domicile and its conditions	22
1.1. Zmiany w ogólnej liczbie beneficjentów i ich zasięgu w latach 2009–2018	23
1.1. Changes in total number of beneficiaries and their range in years 2009–2018	23
1.2. Regionalne zróżnicowanie zasięgu beneficjentów w 2018 r.	27
1.2. Regional diversity of the range of beneficiaries in 2018	27
1.3. Czynniki makrostrukturalne mające wpływ na zasięg korzystania z pomocy społecznej	30
1.3. Macrostructural factors affecting the range of benefiting from social assistance	30
Rozdział 2. Charakterystyka beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej	37
Chapter 2. Characteristics of beneficiaries of social assistance	37
2.1. Osoby w gospodarstwach domowych o dochodzie poniżej kryterium – ubodzy beneficjenci	38
2.1. Persons in households with an income below the criterion – poor beneficiaries	38
2.2. Osoby w gospodarstwach domowych o dochodzie powyżej kryterium	52
2.2. Persons in households with an income above the criterion	52
2.3. Bezdomni beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej	56
2.3. Homeless beneficiaries of social assistance	56
Rozdział 3. Gospodarstwa domowe beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej	60
Chapter 3. Households of beneficiaries of social assistance	60
3.1. Zmiany w ogólnej liczbie gospodarstw domowych beneficjentów w latach 2009–2018	60
3.1. Changes in total number of beneficiaries' households in years 2009–2018	60
3.2. Ubogie gospodarstwa domowe beneficjentów i głębokość ich ubóstwa w 2018 r.	65
3.2. Poor households of beneficiaries and the depth of their poverty in 2018	65
3.2.1. Gospodarstwa jednoosobowe	65
3.2.1. Single-person households	65
3.2.1.1. Przyczyny przyznania świadczeń i formy pomocy gospodarstwom jednoosobowym	65
3.2.1.1. Reasons for granting benefits and forms of assistance to single-person households	65
3.2.1.2. Charakterystyka demograficzna i społeczno-ekonomiczna samotnie gospodarujących	68
3.2.1.2. Demographic and socio-economic characteristics of single-handedly managing households	68
3.2.2. Wieloosobowe gospodarstwa domowe	71
3.2.2. Multi-person households	71
3.2.2.1. Przyczyny przyznania świadczeń i formy pomocy gospodarstwom wieloosobowym	72
3.2.2.1. Reasons for granting benefits and forms of assistance for multi-person households	72
3.2.2.2. Charakterystyka demograficzna wieloosobowych gospodarstw beneficjentów	74
3.2.2.2. Demographic characteristics of beneficiaries' multi-person households	74
3.2.2.3. Źródła dochodu i kwota na osobę w gospodarstwach wieloosobowych	76
3.2.2.3. Sources of income and amount per capita in multi-person households	76

3.2.3. Głębokość ubóstwa gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej	79
3.2.3. Depth of poverty of social assistance beneficiaries' households	79
3.3. Gospodarstwa domowe beneficjentów o dochodzie na osobę powyżej kryterium	80
3.3. Beneficiaries' households with an income per capita above the criterion	80
3.3.1. Przyczyny przyznania świadczeń i formy pomocy	81
3.3.1. Reasons for granting benefits and forms of assistance	81
3.3.2. Charakterystyka społeczno-ekonomiczna gospodarstw o dochodzie powyżej kryterium	83
3.3.2. Socio-economic characteristics of households with an income above the criterion	83
Rozdział 4. Trwałość i przejmowanie ubóstwa wśród korzystających z pomocy społecznej w 2018 r.	84
Chapter 4. Sustainability and poverty assumption among beneficiaries of social assistance in 2018	84
4.1. Ubodzy beneficjenci według liczby lat korzystania z pomocy społecznej	84
4.1. Poor beneficiaries by number of years of benefiting from social assistance	84
4.2. Charakterystyka ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej trwale z niej korzystających	85
4.2. Characteristics of poor beneficiaries of social assistance permanently benefiting from it	85
4.3. Identyfikacja beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej przejmujących ubóstwo	86
4.3. Identification of beneficiaries of social assistance taking over poverty	86
Rozdział 5. Ubodzy beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej i ich gospodarstwa domowe po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego	90
Chapter 5. Poor beneficiaries of social assistance and their households after taking into account child-raising benefit	90
5.1. Zbiorowość ubogich beneficjentów i ich zasięg po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego	90
5.1. Group of poor beneficiaries and their range after taking into account child-raising benefit	90
5.2. Dochód i głębokość ubóstwa gospodarstw beneficjentów po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego	92
5.2. Income and depth of poverty of beneficiaries' households after taking into account the child-raising benefit	92
5.3. Zmiany w populacji ubogich gospodarstw beneficjentów z dziećmi w wieku poniżej 18 lat w latach 2009–2018	94
5.3. Changes in the population of poor beneficiaries' households with children under 18 years of age in 2009–2018	94
Rozdział 6. Zmiany w strukturach demograficznych i społeczno-ekonomicznych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r. w porównaniu z początkiem dekady 2009–2018	96
Chapter 6. Changes in demographic and socio-economic structures of beneficiaries of social assistance in 2018 compared to the beginning of the decade 2009–2018	96
6.1. Porównania struktur demograficznych beneficjentów w latach 2009 i 2018	96
6.1. Comparison of beneficiaries' demographic structures in 2009 and 2018	96
6.2. Zmiany w strukturach społeczno-ekonomicznych ubogich beneficjentów w 2018 r. w porównaniu z 2009 r.	97
6.2. Changes in socio-economic structures of poor beneficiaries in 2018 compared to 2009	97
6.3. Zmiany w strukturach społeczno-ekonomicznych ubogich gospodarstw domowych beneficjentów w latach 2009 i 2018	100
6.3. Changes in socio-economic structures of poor beneficiaries' households in 2009 and 2018	100
Uwagi metodologiczne	103
Methodological notes	106

Spis wykresów

List of charts

Wykres 1.	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej według miejsca zamieszkania	23
Chart 1.	Beneficiaries of social assistance at domicile by place of residence	23
Wykres 2.	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej według kryterium dochodowego	24
Chart 2.	Beneficiaries of social assistance by income criterion	24
Wykres 3.	Zasięg ogółu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej i ubogich beneficjentów	25
Chart 3.	Range of total number of beneficiaries of social assistance and of poor beneficiaries	25
Wykres 4.	Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według miejsca zamieszkania ...	25
Chart 4.	Range of beneficiaries of social assistance by place of residence	25
Wykres 5.	Spadek zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r. w porównaniu z 2009 r.	29
Chart 5.	Decrease in the range of beneficiaries of social assistance in 2018 compared to 2009	29
Wykres 6.	Rozkład gmin według zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej	29
Chart 6.	Distribution of gminas by range of beneficiaries of social assistance	29
Wykres 7.	Zmiany zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, stopy bezrobocia oraz dochodu rozporządzalnego na 1 mieszkańca (2009=100)	31
Chart 7.	Changes of the range of beneficiaries of social assistance, unemployment rate and available income per capita (2009=100)	31
Wykres 8.	Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym i udział bezrobotnych w liczbie ludności w tym wieku według obszarów wyznaczonych stopniem urbanizacji w 2018 r.	32
Chart 8.	Range of working age beneficiaries of social assistance and the share of the unemployed in the population of this age by areas designated by the degree of urbanization in 2018	32
Wykres 9.	Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym na obszarach o określonym udziale bezrobotnych w liczbie ludności w tym wieku w 2018 r.	32
Chart 9.	Range of working age beneficiaries of social assistance in areas with a specific share of the unemployed in the population of this age in 2018	32
Wykres 10.	Udział pracujących ubezpieczonych w systemach ubezpieczeniowych ZUS i KRUS w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym według stopnia urbanizacji w 2018 r.	33
Chart 10.	Share of employed insured persons in the Social Insurance Institution and Agricultural Social Insurance Fund insurance systems in total number of working age population by degree of urbanization in 2018	33
Wykres 11.	Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na obszarach o określonym udziale pracujących ubezpieczonych w ZUS w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2018 r.	34
Chart 11.	Range of beneficiaries of social assistance in areas with a specific share of employed persons insured in the Social Insurance Institution in the number of working age population in 2018	34
Wykres 12.	Dochód rozporządzalny na 1 mieszkańca i zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według klas wielkości miast w 2018 r.	34
Chart 12.	Available income per capita and the range of beneficiaries of social assistance by size classes of cities in 2018	34
Wykres 13.	Saldo migracji stałej na 1000 ludności według stopnia urbanizacji w 2018 r.	35
Chart 13.	Net permanent migration per 1000 population by degree of urbanization in 2018	35
Wykres 14.	Struktura wymeldowań z pobytu stałego według kierunków migracji wewnętrznej w gminach według stopnia urbanizacji w 2018 r.	36
Chart 14.	Structure of deregistrations from permanent residence by directions of internal migration in gminas by urbanization rate in 2018	36

Wykres 15.	Saldo migracji stałej na 1000 ludności na obszarach o określonym zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r.	36
Chart 15.	Net permanent migration per 1000 population in areas with a defined range of beneficiaries of social assistance in 2018	36
Wykres 16.	Struktura ogółu ludności oraz beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według miejsca zamieszkania w 2018 r.	37
Chart 16.	Structure of total population and beneficiaries of social assistance by place of residence in 2018	37
Wykres 17.	Struktura beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według kryterium dochodowego w 2018 r.	38
Chart 17.	Structure of beneficiaries of social assistance by income criterion in 2018	38
Wykres 18.	Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według typów gospodarstw i w gospodarstwach jednorodzinnych według typu rodzin w miastach w 2018 r.	39
Chart 18.	Structure of poor beneficiaries of social assistance by type of households and in single-family households by type of family in cities in 2018	39
Wykres 19.	Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według typów gospodarstw i w gospodarstwach jednorodzinnych według typu rodzin na wsi w 2018 r.	39
Chart 19.	Structure of poor beneficiaries of social assistance by type of households and on single-family households by type of family in rural areas in 2018	39
Wykres 20.	Struktura ogółu ludności i ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według ekonomicznych grup wieku w 2018 r.	40
Chart 20.	Structure of total population and poor beneficiaries of social assistance by economic age groups in 2018	40
Wykres 21.	Udział dzieci w wieku poniżej 18 lat na utrzymaniu – ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku	41
Chart 21.	Share of dependent children under 18 years of age – poor beneficiaries of social assistance in total number of children of this age	41
Wykres 22.	Struktura ogółu dzieci w wieku poniżej 18 lat oraz ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w tym wieku pozostających na utrzymaniu według edukacyjnych grup wieku w 2018 r.	41
Chart 22.	Structure of total children under the age of 18 and of dependent poor beneficiaries of social assistance at this age by educational age groups in 2018	41
Wykres 23.	Struktura dzieci w wieku poniżej 18 lat na utrzymaniu ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według typu gospodarstwa domowego w 2018 r.	42
Chart 23.	Structure of children under the age of 18 dependent on the poor beneficiaries of social assistance by type of household in 2018	42
Wykres 24.	Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18–64 lata w gospodarstwach domowych według płci i stanu zdrowia w 2018 r.	43
Chart 24.	Structure of poor beneficiaries of social assistance aged 18–64 in households by sex and health status in 2018	43
Wykres 25.	Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według stopnia niepełnosprawności w 2018 r.	44
Chart 25.	Structure of poor beneficiaries of social assistance in households by disability level in 2018	44
Wykres 26.	Struktura ogółu ludności w wieku 25–64 lata w 2011 r. oraz ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych w 2018 r. według poziomu wykształcenia	45
Chart 26.	Structure of total population aged 25–64 in 2011 and poor beneficiaries of social assistance in households in 2018 by education level	45

Wykres 27.	Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym i ludności ogółem w tym wieku według aktywności ekonomicznej w 2018 r.	46
Chart 27.	Structure of working age poor beneficiaries of social assistance and total population of this age by economic activity in 2018	46
Wykres 28.	Struktura zarejestrowanych bezrobotnych ogółem oraz bezrobotnych ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według wybranych grup wieku w 2018 r.	46
Chart 28.	Structure of total registered unemployed and poor unemployed beneficiaries of social assistance in households by selected age groups in 2018	46
Wykres 29.	Udział bezrobotnych w liczbie aktywnych zawodowo ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według płci w wybranych grupach wieku w 2018 r.	47
Chart 29.	Share of unemployed persons in the number of economically active poor beneficiaries of social assistance in households by sex in selected age groups in 2018	47
Wykres 30.	Udział biernych zawodowo w ogólnej liczbie ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według grup wieku produkcyjnego w 2018 r.	48
Chart 30.	Share of economically inactive persons in total number of poor beneficiaries of social assistance in households by working age groups in 2018	48
Wykres 31.	Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w grupach wieku produkcyjnego w gospodarstwach domowych według potencjalnych przyczyn bierności zawodowej w 2018 r.	49
Chart 31.	Structure of poor beneficiaries of social assistance in working age groups in households by potential reasons for economic inactivity in 2018	49
Wykres 32.	Udział posiadających własne źródło dochodu wśród ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18 lat i więcej w gospodarstwach domowych według ekonomicznych grup wieku w 2018 r.	50
Chart 32.	Share of persons with own source of income among poor beneficiaries of social assistance aged 18 and more in households by economic age groups in 2018	50
Wykres 33.	Udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach o dochodzie na osobę powyżej kryterium w ogólnej liczbie beneficjentów w gospodarstwach domowych	52
Chart 33.	Share of beneficiaries of social assistance in households with an income per capita above the criterion in total number of beneficiaries in households	52
Wykres 34.	Struktura beneficjentów w gospodarstwach domowych ogółem oraz w gospodarstwach o dochodzie na osobę powyżej kryterium według płci i ekonomicznych grup wieku w 2018 r.	53
Chart 34.	Structure of beneficiaries in total households and in households with an income per capita above the criterion by sex and economic age groups in 2018	53
Wykres 35.	Struktura beneficjentów w wieku 18–64 lata w gospodarstwach domowych ogółem oraz w gospodarstwach o dochodzie na osobę powyżej kryterium według statusu na rynku pracy w 2018 r.	54
Chart 35.	Structure of beneficiaries aged 18–64 in total households and in households with an income per capita above the criterion by status on the labour market in 2018	54
Wykres 36.	Struktura bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według głównej przyczyny przyznania świadczeń, a w przyczynach społecznych według rodzajów problemów w 2018 r.	56
Chart 36.	Structure of homeless beneficiaries of social assistance by main reason for granting benefits and in social causes by type of problem in 2018	56
Wykres 37.	Odsetek bezdomnych beneficjentów według głównych form otrzymanej pomocy w 2018 r.	57
Chart 37.	Percentage of homeless beneficiaries by main form of assistance received in 2018	57

Wykres 38.	Struktura bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według płci i grup wieku wśród mężczyzn w 2018 r.	57
Chart 38.	Structure of homeless beneficiaries of social assistance by sex and age groups among men in 2018	57
Wykres 39.	Struktura bezdomnych beneficjentów pomocy społecznej w wieku 18–64 lata według statusu na rynku pracy oraz biernych zawodowo według grup wieku w 2018 r.	58
Chart 39.	Structure of homeless beneficiaries of social assistance aged 18–64 by status on the labour market and economically inactive persons by age groups in 2018	58
Wykres 40.	Gospodarstwa domowe beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej	60
Chart 40.	Households of beneficiaries of social assistance	60
Wykres 41.	Struktura gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według wielkości w 2018 r.	61
Chart 41.	Structure of households of beneficiaries of social assistance by size in 2018	61
Wykres 42.	Struktura gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w miastach i na wsi według przeciętnego miesięcznego dochodu netto na osobę w 2018 r.	62
Chart 42.	Structure of households of beneficiaries of social assistance in urban and rural areas by average monthly net income per person in 2018	62
Wykres 43.	Struktura gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według kryterium dochodowego i wielkości w 2018 r.	64
Chart 43.	Structure of households of beneficiaries of social assistance by income criterion and size in 2018	64
Wykres 44.	Struktura ubogich gospodarstw domowych ogółem i jednoosobowych korzystających z pomocy społecznej według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2018 r.	66
Chart 44.	Structure of poor and single-person households benefiting from social assistance by main reason for granting benefits in 2018	66
Wykres 45.	Struktura samotnie gospodarujących ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18–64 lata według grup wieku w 2018 r.	68
Chart 45.	Structure of single-handedly managing poor beneficiaries of social assistance aged 18–64 by age groups in 2018	68
Wykres 46.	Struktura samotnie gospodarujących ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18–64 lata według stopnia niepełnosprawności w 2018 r.	69
Chart 46.	Structure of single-handedly managing poor beneficiaries of social assistance aged 18–64 by disability level in 2018	69
Wykres 47.	Struktura samotnie gospodarujących ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18–64 lata według statusu na rynku pracy oraz biernych zawodowo według grup wieku w 2018 r.	70
Chart 47.	Structure of single-handedly managing poor beneficiaries of social assistance aged 18–64 by labour market status and economically inactive persons by age groups in 2018	70
Wykres 48.	Dynamika liczby ubogich wieloosobowych gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej (rok poprzedni=100)	72
Chart 48.	Indices of the number of poor multi-person households of beneficiaries of social assistance (previous year=100)	72
Wykres 49.	Struktura ubogich gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej ogółem i gospodarstw wieloosobowych według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2018 r.	73
Chart 49.	Structure of total poor households benefiting from social assistance and multi-person households by the main reason for granting benefits in 2018	73
Wykres 50.	Struktura ubogich gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej według typów w 2018 r.	75
Chart 50.	Structure of poor households benefiting from social assistance by type in 2018	75

Wykres 51.	Struktura rodzin w jednorodzinnych ubogich gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej według typu w 2018 r.	76
Chart 51.	Structure of families in single-family poor households benefiting from social assistance by type in 2018	76
Wykres 52.	Struktura ubogich wieloosobowych gospodarstw domowych beneficjentów według liczby osób posiadających własny dochód, a w gospodarstwach z jedną osobą z własnym dochodem według ich wielkości w 2018 r.	78
Chart 52.	Structure of poor beneficiaries' multi-person households by number of persons having their own income and in households with one person with own income by their size in 2018	78
Wykres 53.	Głębokość ubóstwa gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej	79
Chart 53.	Depth of poverty of social assistance beneficiaries' households	79
Wykres 54.	Gospodarstwa domowe beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej o dochodzie na osobę powyżej kryterium	80
Chart 54.	Households of beneficiaries of social assistance with an income per person above the criterion	80
Wykres 55.	Struktura ubogich gospodarstw domowych beneficjentów i gospodarstwa beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2018 r.	81
Chart 55.	Structure of poor beneficiaries' households and beneficiaries' households with an income above the criterion according to the main reason for granting benefits in 2018	81
Wykres 56.	Struktura samotnie gospodarujących beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium i ubogich samotnie gospodarujących beneficjentów według płci i ekonomicznych grup wieku w 2018 r.	83
Chart 56.	Structure of single-handedly managing beneficiaries with an income above the criterion and poor single-handedly managing beneficiaries by sex and economic age groups in 2018	83
Wykres 57.	Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18 lat i więcej według liczby lat korzystania z tej pomocy w 2018 r.	84
Chart 57.	Structure of poor beneficiaries of social assistance aged 18 and more by number of years of benefiting from this assistance in 2018	84
Wykres 58.	Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18 lat i więcej trwale z niej korzystających według ekonomicznych grup wieku w 2018 r.	85
Chart 58.	Structure of poor beneficiaries of social assistance aged 18 and more permanently benefiting from it by economic age groups in 2018	85
Wykres 59.	Struktura 18–22-latków ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej od 10 lat lub dłużej według aktywności społecznej oraz nieaktywnych społecznie bez obiektywnych przyczyn według wieku w 2018 r.	87
Chart 59.	Structure of 18–22 years old poor beneficiaries of social assistance for 10 years or more by social activity and socially inactive persons without objective reasons by age in 2018	87
Wykres 60.	Struktura 18–22-latków – beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej przejmujących ubóstwo według poziomu wykształcenia w 2018 r.	88
Chart 60.	Structure of 18–22 years old beneficiaries of social assistance taking over poverty by education level in 2018	88
Wykres 61.	Wpływ świadczenia wychowawczego na spadek zasięgu ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r.	91
Chart 61.	Impact of child-raising benefit on the decline in the range of poor beneficiaries of social assistance in 2018	91
Wykres 62.	Głębokość ubóstwa wieloosobowych gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej według wyników badania i z uwzględnieniem świadczenia wychowawczego w 2018 r.	92
Chart 62.	Depth of poverty of multi-person households of social assistance beneficiaries by results of the survey and taking into account the child-raising benefit in 2018	92

Wykres 63.	Udział gospodarstw domowych z dziećmi w ogólnej liczbie wieloosobowych gospodarstw beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej	94
Chart 63.	Share of households with children in total number of multi-person households of beneficiaries of social assistance	93
Wykres 64.	Ubogie gospodarstwa domowe beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej z dziećmi	95
Chart 64.	Poor households of beneficiaries of social assistance with children	95
Wykres 65.	Struktura beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według ekonomicznych grup wieku	97
Chart 65.	Structure of beneficiaries of social assistance by economic age groups	97
Wykres 66.	Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 25–64 lata według poziomu wykształcenia	98
Chart 66.	Structure of poor beneficiaries of social assistance aged 25–64 by education level	98
Wykres 67.	Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym według statusu na rynku pracy	99
Chart 67.	Structure of poor working age beneficiaries of social assistance by status on the labour market	99
Wykres 68.	Struktura gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według wielkości	101
Chart 68.	Structure of households of beneficiaries of social assistance by size	101
Wykres 69.	Struktura rodzinnych gospodarstw domowych ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według liczby rodzin, a w gospodarstwach jednorodzinnych według typów rodzin	102
Chart 69.	Structure of family households of poor beneficiaries of social assistance by number of families and in single-family households by type of family	102

Spis map

List of maps

Mapa 1.	Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r.	27
Map 1.	Range of beneficiaries of social assistance in 2018	27
Mapa 2.	Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gminach w 2018 r.	28
Map 2.	Range of beneficiaries of social assistance in gminas in 2018	28
Mapa 3.	Stopień urbanizacji gmin w 2018 r.	30
Map 3.	Degree of urbanization of gminas in 2018	30
Mapa 4.	Zasięg gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r.	63
Map 4.	Range of households of beneficiaries of social assistance in 2018	63
Mapa 5.	Głębokość ubóstwa wieloosobowych gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej według wyników badania, po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego w 2018 r.	93
Map 5.	Depth of poverty of multi-person households of social assistance beneficiaries by results of the survey after taking into account the child-raising benefit in 2018	93

Spis tablic

List of tables

Tablica 1.	Mediana przeciętnego miesięcznego dochodu indywidualnego ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według wybranych źródeł uzyskania w 2018 r.....	51
Table 1.	Median average monthly individual income of poor beneficiaries of social assistance in households by selected sources of income in 2018	51
Tablica 2.	Mediana przeciętnego miesięcznego dochodu indywidualnego beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według wybranych źródeł uzyskania w 2018 r.....	55
Table 2.	Median average monthly individual income of beneficiaries of social assistance in households by selected sources of income in 2018	55
Tablica 3.	Ubogie gospodarstwa domowe beneficjentów pomocy społecznej i bezdomni beneficjenci tej pomocy oraz ich struktura według głównego źródła utrzymania w 2018 r.	59
Table 3.	Poor households benefiting from social assistance and homeless beneficiaries of this assistance and their structure by main source of income in 2018.....	59
Tablica 4.	Ubogie gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej ogółem i gospodarstwa jednoosobowe oraz ich struktura według wybranych rodzajów otrzymanej pomocy w 2018 r.	67
Table 4.	Total poor households benefiting from social assistance and single-person households and their structure by selected type of assistance received in 2018.....	67
Tablica 5.	Ubogie gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej ogółem i gospodarstwa jednoosobowe oraz ich struktura według głównego źródła utrzymania w 2018 r.	71
Table 5.	Total poor households benefiting from social assistance and single-person households and their structure by main source of income in 2018	71
Tablica 6.	Ubogie gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej ogółem i gospodarstwa wieloosobowe oraz ich struktura według wybranych rodzajów otrzymanej pomocy w 2018 r.	74
Table 6.	Total poor households benefiting from social assistance and multi-person households and their structure by selected types of assistance received in 2018.....	74
Tablica 7.	Ubogie gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej ogółem i gospodarstwa wieloosobowe oraz ich struktura według głównego źródła utrzymania w 2018 r.	77
Table 7.	Total poor households benefiting from social assistance and multi-person households and their structure by main source of income in 2018	77
Tablica 8.	Gospodarstwa domowe beneficjentów o dochodzie na osobę poniżej kryterium (ubogie gospodarstwa) i powyżej kryterium oraz ich struktura według wybranych rodzajów otrzymanej pomocy w 2018 r.....	82
Table 8.	Beneficiaries' households with an income per capita below the criterion (poor households) and above the criterion and their structure by selected types of assistance received in 2018.....	82
Tablica 9.	Ubodzy beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym oraz ich struktura według głównego źródła utrzymania w latach 2009 i 2018	100
Table 9.	Poor working age beneficiaries of social assistance and their structure by main source of income in years 2009 and 2018.....	100

Objaśnienia znaków umownych

Symbols

Symbol Symbol	Opis Description
Kreska (-)	zjawisko nie wystąpiło magnitude zero
Zero (0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5 magnitude not zero, but less than 0.5 of a unit
(0,0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05 magnitude not zero, but less than 0.05 of a unit
Kropka (.)	zupełny brak informacji lub brak informacji wiarygodnych data not available or not reliable
Znak x	wypełnienie pozycji, ze względu na układ tablicy, jest niemożliwe lub niecelowe not applicable
„W tym” “Of which”	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy indicates that not all elements of the sum are given

Ważniejsze skróty

Main abbreviations

Skrót Abbreviation	Znaczenie Meaning
GUS	Główny Urząd Statystyczny Statistics Poland
NSP	Narodowy Spis Powszechny National Census
MRPiPS	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej Ministry of Family, Labour and Social Policy
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych Social Insurance Institution
KRUS	Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Agricultural Social Insurance Fund
KSMPS	Krajowy System Monitoringu Pomocy Społecznej National Social Assistance Monitoring System
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej Social Welfare Center
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie Poviat Center for Family Support

Wstęp

Introduction

Publikacja „Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r.” nawiązuje w swoim układzie do poprzednich edycji. Ponadto jest pewnego rodzaju podsumowaniem pierwszej dekady stałej obserwacji badanych populacji – beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej i ich gospodarstw domowych.

W rozdziale I przedstawiono zmiany w wielkości populacji beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej i skali korzystania z tej pomocy w 2018 r. i w retrospekcji od 2009 r. Opisano uwarunkowania pomocy społecznej, zwrócono uwagę na czynniki makrostrukturalne, w układzie według obszarów urbanizacyjnych.

Rozdział II przedstawia szeroką charakterystykę beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r., z licznymi odniesieniami do początku dekady 2009–2018. Tak jak w poprzednich 3 edycjach najszerze charakterystyki dotyczą ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej.

W rozdziale III zawarto analizę gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej wraz z regionalnym zróżnicowaniem ich zasięgu. Szerzej przedstawiono charakterystyki ubogich gospodarstw beneficjentów. W analizie wyodrębniono gospodarstwa jednoosobowe, ze względu na specyfikę zbiorowości ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących.

Rozdział IV opisuje problem trwałości korzystania z pomocy społecznej. Ponadto zawiera informacje o beneficjentach „przejmujących ubóstwo”. Temat beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej przejmujących ubóstwo został opisany po raz pierwszy, zatem poza charakterystyką tej zbiorowości opisano także zasady jej doboru.

Rozdział V przedstawia wielkości i wskaźniki dotyczące ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej uzyskane w wynikach badania i te same dane po symulacyjnym podwyższeniu dochodów przez włączenie świadczenia wychowawczego.

W rozdziale VI zamieszczono opis zmian jakie zaszły w 2018 r. w porównaniu z 2009 r. w podstawowych strukturach demograficznych, społecznych i ekonomicznych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej oraz ich gospodarstw domowych.

Elektroniczną wersję publikacji uzupełnia 12 tablic dotyczących 2018 r. oraz 2 tablice przeglądowe dekady 2009–2018.

Rok 2018 był kolejnym rokiem znacznego spadku liczby beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej i liczby ich gospodarstw domowych. Skala korzystania z pomocy społecznej w 2018 r. w porównaniu z 2017 r. zmniejszyła się w osobach o 9,6%, a w gospodarstwach domowych o 6,5%. Tendencja spadkowa w tym zakresie utrzymuje się od 2014 r. i podwyższenie kryterium dochodowego w latach 2015 i 2018 nie zmieniło tego trendu.

Środowiskowa pomoc społeczna zrealizowana w 2018 r. na podstawie ustawy o pomocy społecznej została skierowana do 896,2 tys. gospodarstw domowych i objęła 1970,4 tys. beneficjentów, tj. 5,1% mieszkańców naszego kraju. Udział gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w ogólnej liczbie gospodarstw domowych w Polsce¹ w 2018 r. wyniósł 6,3%.

Powyższe udziały: beneficjentów w ogólnej liczbie ludności oraz ich gospodarstw domowych w zbiorowości ogółu gospodarstw, określane jako **zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej** oraz **zasięg gospodarstw domowych beneficjentów** były najniższe od 2009 r.

Z wykazanych wyżej zbiorowości wyodrębniono subpopulacje:

- ubogich beneficjentów, czyli takich osób korzystających z pomocy społecznej, których miesięczny dochód indywidualny (lub na osobę w gospodarstwach wieloosobowych) nie przekraczał ustalonego przepisami kryterium dochodowego – 1193,6 tys. osób,
- ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych – 1167,2 tys. osób,
- w tym dzieci w wieku poniżej 18 lat będących na utrzymaniu – 401,8 tys. osób,
- gospodarstw domowych ubogich beneficjentów – 534,7 tys.,
- w tym ubogich gospodarstw z dziećmi w wieku poniżej 18 lat na utrzymaniu – 187,1 tys.

Zasięg ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r. wyniósł 3,1%, w tym zasięg ubogich beneficjentów w wieku przedprodukcyjnym, tj. dzieci w wieku poniżej 18 lat wyniósł 5,8%.

W ubogich gospodarstwach domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej obliczono wskaźniki głębokości ubóstwa tych gospodarstw (tj. wyrażona w procentach informacja o ile przeciętnie dochód na osobę w ubogim gospodarstwie beneficjentów był niższy od ustawowej granicy ubóstwa, czyli kwoty kryterium dochodowego). W 2018 r. wskaźnik głębokości ubóstwa w wieloosobowych gospodarstwach beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej wyniósł 38,8%, w tym w gospodarstwach z dziećmi 35,9%.

Powyższe dane, to wyniki badania statystycznego beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej.

Liczba ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej i ich gospodarstw domowych jest w rzeczywistości niższa, ponieważ wyniki badania nie uwzględniają w dochodach świadczenia wychowawczego wprowadzonego w 2016 r.

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, kwota świadczenia wychowawczego nie jest wliczana do dochodu gospodarstwa domowego osoby ubiegającej się o tę pomoc. Dokonano zatem symulacyjnie, podwyższenia dochodów ubogich gospodarstw domowych z dziećmi, o środki ze świadczenia wychowawczego, odpowiednio do liczby dzieci.

W wyniku obliczeń ustalono, że wraz z realizacją wypłat świadczenia wychowawczego liczba ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych w skali kraju była mniejsza w porównaniu z wynikami badania o 530,6 tys. osób.

¹ Liczba gospodarstw ogółem w 2018 r. według prognozy GUS; <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosc/prognoza-gospodarstw-domowych-na-lata-2016-2050,9,4.html>.

Po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego w dochodach liczba ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w Polsce w 2018 r. była mniejsza niż w formalnych wynikach badania o 45,5%, a ich zasięg mniejszy o 1,4 p. proc.

Zmniejszyła się też znacznie głębokość ubóstwa. Wskaźnik głębokości ubóstwa w wieloosobowych gospodarstwach beneficjentów zmniejszył się o 5,9 p. proc. do poziomu 30,3%, a w gospodarstwach z dziećmi głębokość ubóstwa spadła o ponad 11 p. proc. do poziomu 24,8%.

Wnioski i spostrzeżenia jakie wynikają z przedstawionej w niniejszym opracowaniu analizy zbiorowości beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej i ich gospodarstw domowych są podobne jak te zapisane w 4 poprzednich edycjach tej publikacji.

Najważniejsze z nich to:

1. Utrzymuje się terytorialne zróżnicowanie częstości korzystania z pomocy społecznej, najwyższe w województwach wschodniej i północno-wschodniej części kraju, a w ramach województw – w gminach wiejskich oddalonych od centrów urbanizacyjnych, co ma związek z wysoką korelacją stopnia uzależnienia od świadczeń z pomocy społecznej i poziomu bezrobocia.
2. Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej występują na wsi znacznie częściej niż w miastach, a 54,9% ogółu beneficjentów to mieszkańcy wsi i małych miast, czyli obszarów o najniższym stopniu urbanizacji.
3. W łącznej liczbie gospodarstw korzystających z pomocy społecznej 59,7% (534,7 tys.) to ubogie gospodarstwa beneficjentów, wśród których 54,8% (293,0 tys.) stanowiły gospodarstwa jednoosobowe, czyli ubodzy beneficjenci samotnie gospodarujący.
4. Wśród samotnie gospodarujących w 2018 r., ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej występowała skrajnie trudna sytuacja, gdyż 49,2% nie posiadało własnego źródła dochodu, a dalsze 24,8% miało dochód na poziomie nie przekraczającym połowy kryterium dochodowego, tj. 350 zł netto miesięcznie. W tej zbiorowości skupiały się wszystkie istotne czynniki powodujące stopniowe wykluczanie społeczne: bardzo niski poziom wykształcenia, brak motywacji do poszukiwania pracy, zły stan zdrowia i częstsze niż w innych grupach beneficjentów występowanie niepełnosprawności i długotrwałych chorób.
5. W 2018 r. uległy nieznacznej zmianie w porównaniu z 2016 r. bardzo niskie wskaźniki poziomu wykształcenia ubogich beneficjentów w wieku 25–64 lata, w tym głównie wzrósł odsetek osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Zatem sformułowany w 2012 r. „dalej idący” wniosek, że wielu słabo wykształconych rodziców korzystających z pomocy społecznej wychowuje następne pokolenie beneficjentów tej pomocy, był aktualny także w 2018 r.

Opisywany w niniejszej publikacji 2018 r. był **dziesiątym rokiem stałej obserwacji beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej**. To pozwoliło na dodatkową analizę zbiorowości ubogich beneficjentów według liczby lat korzystania z tej pomocy w dekadzie 2009–2018 i wyodrębnienie osób trwale z niej korzystających. Analizą objęto osoby w wieku 18 lat i więcej, gdyż przyjęto założenie, że dzieci nie mają wpływu na to, że ich rodzina żyje w ubóstwie i korzysta z pomocy społecznej.

Analiza zbiorowości ubogich beneficjentów w wieku 18 lat i więcej w 2018 r. wykazała, że 53,3%, tj. 422,2 tys. to osoby, które były ubogimi beneficjentami od co najmniej 5 lat, określane jako „**trwale korzystający z pomocy społecznej**”, a w tym liczna grupa – 138,0 tys. osób pozostawała ubogimi beneficjentami od początku obserwacji, tj. co najmniej od 2009 r.

Czynniki makrostrukturalne warunkujące korzystanie z pomocy społecznej są od dekady takie same, a największy – z wszystkich istotnych czynników, wpływ na częstość korzystania z pomocy społecznej ma **sytuacja na rynku pracy**. Obserwowana w ostatnich latach malejąca stopa bezrobocia koreluje z malejącą populacją korzystających z pomocy społecznej, zwłaszcza beneficjentów z gospodarstw rodzinnych z dziećmi na utrzymaniu. Wspomnieć jednak należy, że również w metropoliach są grupy ludności, szczególnie w wieku przedemerytalnym, które straciły pracę w tradycyjnych gałęziach przemysłu i bezskutecznie

próbują wrócić na rynek pracy, w czym przeszkadza głównie nieadekwatne do potrzeb wykształcenie, czy nawet nieodpowiednia specjalizacja zawodowa. Tak więc, nawet w skupiskach mieszkańców o względnie wysokiej zamożności (szczególnie w miastach), występują obszary biedy, a udział beneficjentów pomocy społecznej w ogólnej liczbie beneficjentów z miesięcznym dochodem poniżej 200 zł netto na osobę jest najwyższy właśnie na terenach o wysokim stopniu urbanizacji.

W analizowanym okresie 2009–2018 spadek zasięgu korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej to także konsekwencja **wzrostu przeciętnego dochodu rozporzadzalnego** ogółem na 1 osobę, co wynikało ze wzrostu dochodów, a także ze zmian w strukturze demograficznej gospodarstw domowych i ich wielkości. W omawianych latach obserwowano spadek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz udziału rodzin wielodzietnych, a tym samym spadek liczby osób na utrzymaniu w gospodarstwach domowych. Obserwowane zmiany cech społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych w skali kraju rozkładają się z różnym nasileniem w przekroju terytorialnym warunkując spadek udziału ogólnej liczby beneficjentów pomocy społecznej w województwach, powiatach i poszczególnych gminach.

Executive summary

2018 was another year of a significant decrease in the number of beneficiaries of social assistance and the number of their households. The scale of using social assistance in 2018 compared to 2017 decreased in persons by 9.6%, and in households by 6.5%. The downward trend in this area has been continuing since 2014 and the increase in the income criterion in 2015 and 2018 has not changed this trend.

Social assistance implemented in 2018 on the basis of the Act on social assistance was directed to 896.2 thousand households and covered 1970.4 thousand beneficiaries, i.e. 5.1% of the population of our country. The share of households of beneficiaries of social assistance in the total number of households in Poland in 2018 amounted to 6.3%.

The above shares: of beneficiaries in the total population and their households in the total population of households, defined as **the range of beneficiaries of social assistance** and **the range of beneficiaries' households** were the lowest since 2009.

The subpopulations were separated from the above-mentioned populations:

- poor beneficiaries, i.e. persons using social assistance whose monthly individual income (or per person in multi-person households) did not exceed the income criterion established by regulations – 1193.6 thousand persons,
- poor beneficiaries in households – 1167.2 thousand persons,
- including dependent children under 18 years old – 401.8 thousand persons,
- households of poor beneficiaries – 534.7 thousand,
- including poor households with dependent children under 18 years old – 187.1 thousand.

The reach of the poor beneficiaries of social assistance in 2018 was 3.1%, including the reach of the poor beneficiaries of pre-working age, i.e. children under 18 years of age, 5.8%.

In poor households of beneficiaries of social assistance, indicators of the depth of poverty of these households were calculated (i.e. information as to how much income per person in the beneficiary's poor household was lower than the statutory poverty line, i.e. the amount of the income criterion). In 2018, the poverty depth indicator in multi-person households of beneficiaries of social assistance was 38.8%, and in households with children 35.9%.

The above data are the results of a statistical survey of beneficiaries of social assistance.

The number of poor beneficiaries of social assistance and their households is actually lower because results of the survey do not include in income the child-raising benefit introduced in 2016.

According to the law on social assistance, child-raising benefit amount is not included in the household income of the person seeking assistance. Therefore, the revenue of poor households with children was increased by simulation by means of child-raising benefit, according to the number of children.

As a result of calculations, it was established that, along with the implementation of child-raising benefit, the number of poor beneficiaries of social assistance in households on a national scale was smaller compared to the survey results by 530.6 thousand persons.

After taking into account the child-raising benefit in income, the number of poor beneficiaries of social assistance in Poland in 2018 was smaller than in the formal results of the survey by 45.5%, and their range smaller by 1.4 pp.

The severity of poverty also decreased significantly. The poverty depth indicator on beneficiaries' multi-person households decreased by 5.9 pp to 30.3%, and in households with children the severity of poverty dropped by more than 11 pp to 24.8%.

Conclusions and observations that result from the analysis of the population of beneficiaries of social assistance and their households presented in this study are similar to those recorded in the previous four editions of this publication.

The most important of them are:

1. The territorial differentiation in the frequency of using social assistance is maintained, the highest in voivodships of the eastern and north-eastern part of the country, and within voivodships – in rural gminas away from urbanization centers, which is related to the high correlation between the degree of dependence on social assistance benefits and the level of unemployment.
2. Households benefiting from social assistance occur more often in rural areas than in urban areas, and 54.9% of the total beneficiaries are inhabitants of villages and small towns, i.e. areas with the lowest degree of urbanization.
3. In the total number of households benefiting from social assistance 59.7% (534.7 thousand) are poor households of beneficiaries, of which 54.8% (293.0 thousand) were single-person households, i.e. single-handedly managing poor beneficiaries.
4. Among single-handedly managing poor households in 2018, there was an extremely difficult situation, as 49.2% did not have their own source of income, and a further 24.8% had income at a level not exceeding half of the income criterion, i.e. 350 PLN per month. This group focused on all important factors causing gradual social exclusion: very low level of education, lack of motivation to look for a job, poor health and more frequent occurrence of disability and long-term illnesses than in other groups of beneficiaries.
5. In 2018, the very low education indicators of poor beneficiaries aged 25–64 years slightly changed compared to 2016, mainly the percentage of people with basic vocational education increased. Thus, the 'further reaching' conclusion formulated in 2012 that many poorly educated parents benefiting from social assistance raises the next generation of beneficiaries of this assistance was also valid in 2018.

The described in this publication **year 2018 was the tenth year of constant observation of social assistance beneficiaries at domicile**. This allowed for an additional analysis of the population of poor beneficiaries according to the number of years of benefiting from this assistance in the decade 2009–2018 and identifying people permanently benefiting from it. The analysis covered people aged 18 and over, as it was assumed that children do not have an impact on the fact that their family lives in poverty and benefits from social assistance.

An analysis of this population in 2018 showed that 53.3%, i.e. 422.2 thousand are people who have been poor beneficiaries for at least 5 years, defined as **"permanently benefiting from social assistance"**, of which a large group – 138.0 thousand persons remained poor beneficiaries from the beginning of the observation, i.e. at least since 2009.

Macrostructural factors conditioning the use of social assistance have been the same for a decade, and **the situation on the labour market** has the greatest impact on the frequency of benefiting from social assistance – for all significant factors. The decreasing unemployment rate observed in recent years correlates with the declining population benefiting from social assistance, especially beneficiaries from family households with dependent children. It should be mentioned, however, that also in metropolises there are groups of people, especially in the pre-retirement age, who lost their jobs in traditional branches of industry and unsuccessfully try to return to the labour market, which is disturbed mainly by inadequate education, or even inappropriate professional specialization. Thus, even in clusters of inhabitants with

relatively high wealth (especially in cities), there are areas of poverty, and the share of beneficiaries of social assistance in the total number of beneficiaries with revenue below PLN 200 net per person is the highest just in areas with a high degree of urbanization.

In the analysed period 2009–2018, the decline in benefiting from social assistance is also a consequence **of the increase of the average available income** in total per capita, which resulted from the increase of income as well as from changes in the demographic structure of households and their size. In the discussed years, a decrease in the share of pre-working age population and the share of large families was observed, and thus a decrease in the number of dependent persons in households. The observed changes in the socio-economic characteristics of households across the country are distributed with varying intensity in territorial cross-section conditioning the decline in the share of the total number of social assistance beneficiaries in voivodships, powiats and individual gminas.

Rozdział 1

Chapter 1

Środowiskowa pomoc społeczna i jej uwarunkowania

Social assistance at domicile and its conditions

Środowiskowa pomoc społeczna jest jednym z elementów pomocy socjalnej państwa, która obejmuje całokształt środków lub działań organów publicznych mających na celu wsparcie gospodarstw domowych lub osób w zakresie określonych problemów, przy założeniu, że w zamian za świadczenia beneficjent nie jest jednocześnie zobowiązany do przekazania równowartości świadczenia w żadnej formie².

Środowiskowa pomoc społeczna to świadczenia realizowane przez ośrodki pomocy społecznej w miejscu zamieszkania (pobytu) świadczeniobiorcy.

Social assistance at domicile – benefits provided by social assistance centers in the beneficiary's place of residence.

Środowiskowa pomoc społeczna wraz ze stacjonarnymi formami pomocy społecznej tworzą System Pomocy Społecznej, który funkcjonuje w oparciu o ustawę o pomocy społecznej z 12 marca 2004 r. (tekst jednolity Dz.U. z 2019 r. poz. 1507 z późn. zm.). Zgodnie z ustawą pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

W stacjonarnych – zinstytucjonalizowanych formach pomocy społecznej jest zapewniane miejsce, utrzymanie oraz całodobowa pomoc i opieka lub pomoc i opieka w zorganizowanych formach w ciągu dnia (np. w placówkach wsparcia dziennego), dla pojedynczych osób.

Lokalne ośrodki pomocy społecznej rozpatrując wnioski o pomoc biorą pod uwagę sytuację materialną całej rodziny wnioskodawcy. Dlatego w badaniu statystycznym tego tematu wprowadzono pojęcie „beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej”, obejmujące – w przypadku gospodarstw wieloosobowych, nie tylko świadczeniobiorców, ale także wspólnie z nimi mieszkających i utrzymujących się członków ich rodzin.

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej to wszyscy członkowie gospodarstw domowych, które w roku badania otrzymały przynajmniej raz jakąkolwiek pomoc świadczoną przez ośrodki pomocy społecznej oraz osoby bezdomne korzystające z pomocy gminy.

Beneficiaries of social assistance at domicile – all members of households with at least one social assistance beneficiary and homeless people, who in the year of survey received at least once any benefit provided by social welfare centers.

Zatem „beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej”, to zbiorowość znacznie większa niż „świadczeniobiorcy”, tj. osoby, na które została wystawiona imienna decyzja ośrodka pomocy społecznej, przyznająca świadczenie.

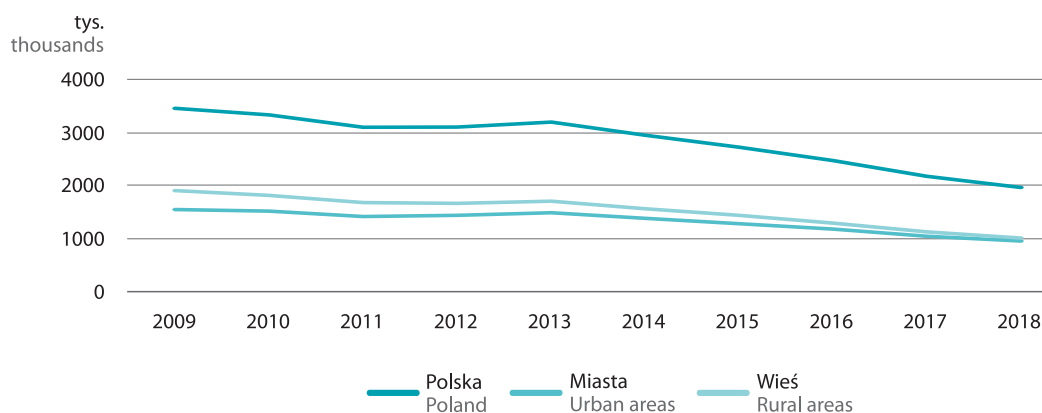
² Definicja własna US Kraków – opracowana na potrzeby publikacji „Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w 2016 r.” – Uwagi Metodyczne; <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/beneficjenci-srodowiskowej-pomocy-spoecznej-w-2016-r-,15,5.html>.

1.1. Zmiany w ogólnej liczbie beneficjentów i ich zasięgu w latach 2009–2018

1.1. Changes in total number of beneficiaries and their range in years 2009–2018

W 2018 r. liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej wynosiła 1970,4 tys. osób. W porównaniu z rokiem poprzednim liczebność beneficjentów była mniejsza o 9,6%, tj. o 210,2 tys. osób, a w porównaniu z 2009 r. mniejsza o 43,1%, tj. o 1492,6 tys. osób. Spadek liczby beneficjentów obserwowano zarówno w miastach jak i na wsi, przy czym tempo zmniejszania się liczby beneficjentów mieszkających na wsi było większe. W rezultacie liczba beneficjentów z 2018 r. stanowiła w miastach 61,7% ich liczby z 2009 r. a na wsi 53,0%. Przez cały omawiany okres większość beneficjentów pomocy społecznej stanowiła ludność zamieszkująca tereny wiejskie. Udział ten jednak stopniowo malał. W 2018 r. wyniósł 51,4% i był niższy o 3,8 p. proc. w stosunku do wskaźnika z 2009 r.

Wykres 1. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej według miejsca zamieszkania
Chart 1. Beneficiaries of social assistance at domicile by place of residence

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Krótkotrwały wzrost liczby beneficjentów w latach 2012–2013 wynikał głównie z podwyższenia, po 6-letniej przerwie, kryterium dochodowego w 2012 r. Kolejne podwyżki kwoty kryterium dochodowego, w latach 2015 i 2018 nie zaburzyły już tendencji spadkowej.

Kryterium dochodowe dla osób ubiegających się o pomoc społeczną – poziom miesięcznego dochodu osoby samotnej (samotnie gospodarującej lub bezdomnej), a w gospodarstwach wieloosobowych, dochodu na osobę w gospodarstwie domowym (określonego zgodnie z art. 8 ust.1 ustawy o pomocy społecznej), który uprawnia do ubiegania się o świadczenie pieniężne z pomocy społecznej.

Income criterion for people applying for social assistance – in accordance with art. 8 item 1 of the Social Assistance Act, the level of monthly income of a single person (alone or homeless) and in the multi-person household, income per capita in the household, which entitles to apply for a cash benefit from social assistance.

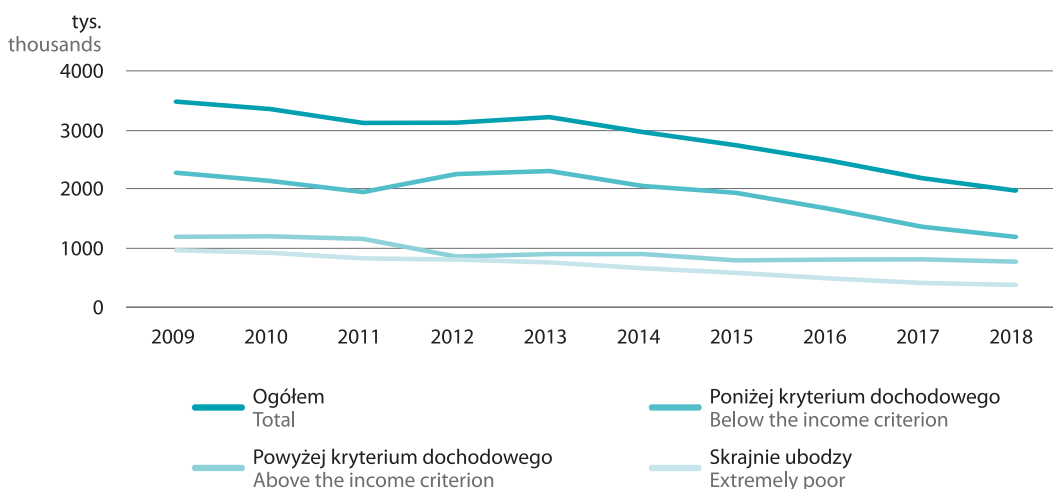
W 2018 r. w ogólnej liczbie beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, 60,5% stanowili członkowie gospodarstw domowych oraz osoby bezdomne o przeciętnym miesięcznym dochodzie własnym, a w gospodarstwach wieloosobowych o dochodzie na osobę w wysokości poniżej kryterium dochodowego. Pozostałe 39,5% ogółu beneficjentów to osoby o dochodzie w wysokości powyżej tego kryterium.

Beneficjenci o przeciętnym miesięcznym dochodzie na osobę w wysokości poniżej kryterium dochodowego są określani zamiennie jako **ubodzy beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej**.

Beneficiaries with an average monthly income per person below the income criterion are interchangeably referred to as **poor beneficiaries of social assistance**.

W roku 2018 udział ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie mieszkańców wsi wyniósł 61,3% i był o 1,4 p. proc. większy niż wskaźnik udziału w miastach. W okresie 2009–2018 liczebność ubogich beneficjentów pomocy społecznej zwiększyła się jedynie w latach 2012–2013, po rewaloryzacji kwoty uprawniającej do występowania o świadczenia pieniężne. Wskaźnik udziału ubogich beneficjentów w liczbie mieszkańców zmniejszył się z 5,9% w 2009 r. do 3,1% w 2018 r.

Wykres 2. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej według kryterium dochodowego
Chart 2. Beneficiaries of social assistance by income criterion

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Liczba beneficjentów skrajnie ubogich, czyli bez dochodu oraz takich, których dochód na osobę nie przekraczał 200 zł netto miesięcznie, zmniejszała się stopniowo przez cały okres. W 2018 r. zbiorowość tych osób stanowiła 39,5% ich liczby z 2009 r. i liczyła 387,7 tys. osób.

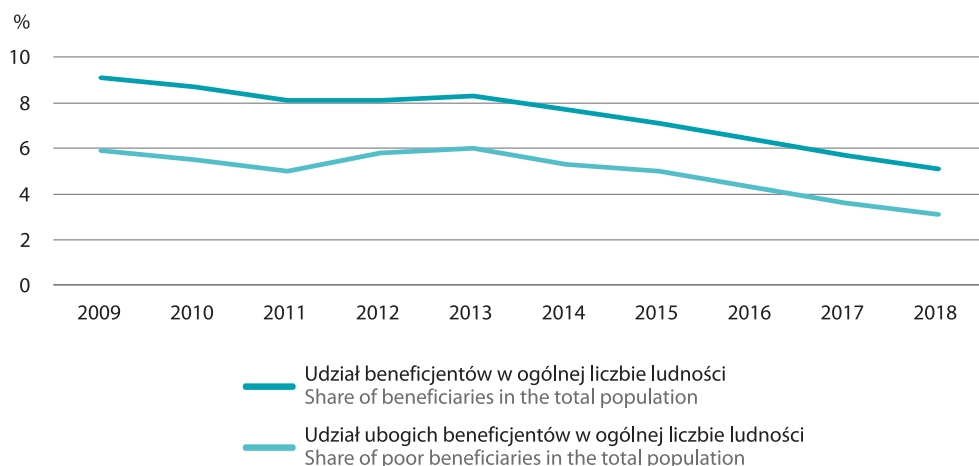
Zasięg korzystania z pomocy społecznej w 2018 r. – wykres 3, wyniósł 5,1% i w porównaniu z 2017 r. zmniejszył się o 0,6 p. proc., a w odniesieniu do 2009 r. był mniejszy o 4,0 p. proc. Zasięg ubogich beneficjentów był odpowiednio niższy i wynosił w 2018 r. 3,1% wobec 5,9% na początku omawianej dekady.

Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej lub zamiennie **zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej** oznacza udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców danej jednostki administracyjnej.

Range of beneficiaries of social assistance or, alternatively, range of benefiting from social assistance means the share of beneficiaries of social assistance in the total number of inhabitants of a given administrative unit.

W latach 2010–2013 zasięg ogółu beneficjentów jak i ubogich beneficjentów wykazywał tendencję zmienną, natomiast w latach 2014–2018 był obserwowany stopniowy spadek tego wskaźnika. W podobnym tempie obniżał się wskaźnik zasięgu ogółu beneficjentów jak i beneficjentów ubogich.

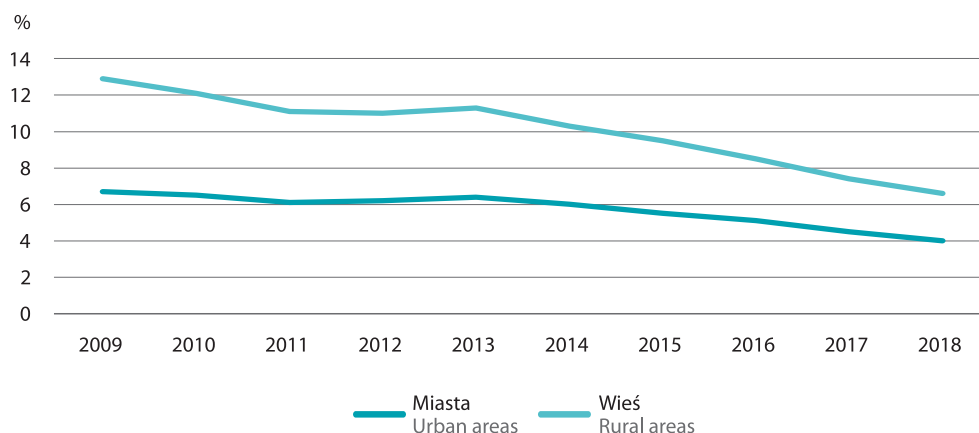
Wykres 3. Zasięg ogółu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej i ubogich beneficjentów
Chart 3. Range of total number of beneficiaries of social assistance and of poor beneficiaries

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS i GUS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

Odpowiednio zmniejszyły się także wskaźniki udziału beneficjentów pomocy społecznej w liczbie mieszkańców wsi i miast. W 2018 r. zasięg korzystania z pomocy społecznej w miastach wynosił 4,1%, a na wsi 6,6%. W porównaniu z 2009 r., w mieście wskaźnik zmniejszył się o 2,0 p. proc. a na wsi o 4,5 p. proc.

Wykres 4. Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według miejsca zamieszkania
Chart 4. Range of beneficiaries of social assistance by place of residence

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS i GUS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

Ważne są też zmiany zachodzące w charakterystyce demograficznej beneficjentów, w tym zmniejszający się udział osób tworzących gospodarstwa rodzinne (osoby głównie w wieku produkcyjnym i ich dzieci). Jedyną grupą beneficjentów, której liczebność rosła były osoby w wieku poprodukcyjnym. Wzrastał również – zwłaszcza w ostatnich 5 latach – ich udział w ogólnej liczbie beneficjentów. Mimo tego zasięg beneficjentów w tym wieku przez całą dekadę 2009–2018 oscylował na stosunkowo niskim poziomie około 3%.

W zbiorowości beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej dominują członkowie gospodarstw wieloosobowych, głównie rodzinnych. Jednakże ich udział – stale malejący od 2009 r. – w 2016 r. po raz pierwszy spadł do poziomu poniżej 80%, a w 2018 r. wynosił 74,1%. Rosnący stopniowo (z poziomu 13,3% w 2009 r.), udział osób samotnie gospodarujących, w analizowanym 2018 r. osiągnął poziom 24,4%. Wzrósł także udział beneficjentów bezdomnych, odpowiednio z 0,7% do 1,5%.

Osoba bezdomna korzystająca z pomocy społecznej. Osoba korzystająca ze środowiskowej pomocy społecznej, niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowana na pobyt stały, w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności i dowodach osobistych, a także osoba niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym i zameldowana na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania, z wyłączeniem wszystkich rodzin oraz osób, które straciły mieszkanie z powodu zdarzenia losowego, albo klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Homeless beneficiary of social assistance. The beneficiary of social assistance at domicile, not living in a dwelling as defined in provisions on the protection of tenants and housing resources of a gmina and not registered for the permanent stay according to provisions on population records and identity cards, as well as a person not living in a dwelling, being registered for the permanent stay in a premise in which living is not possible. Families and persons, who lost their dwelling due to a random event as well as a natural or ecological disaster are not covered by this concept.

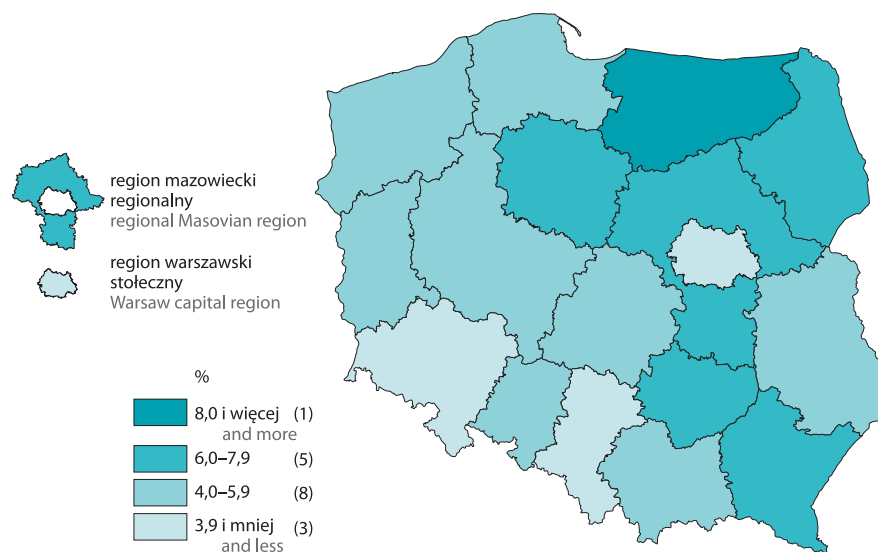
Warto w tym miejscu zaznaczyć, że struktura społeczno-demograficzna zbiorowości beneficjentów i ich gospodarstw domowych jest mocno zróżnicowana w zależności od miejsca zamieszkania. Do najistotniejszych, widocznych od początku obserwacji, należą różnice w udziałach pomiędzy beneficjentami żyjącymi w gospodarstwach wieloosobowych i jednoosobowych oraz w rodzinach pełnych i niepełnych, co szerzej omówiono w rozdziale 2.

1.2. Regionalne zróżnicowanie zasięgu beneficjentów w 2018 r.

1.2. Regional diversity of the range of beneficiaries in 2018

Występuje silne regionalne zróżnicowanie zasięgu korzystania z pomocy społecznej osób i gospodarstw domowych. W 2018 r. najczęściej z pomocy społecznej korzystała ludność w województwach: warmińsko-mazurskim – 8,7% ogólnej liczby mieszkańców, kujawsko-pomorskim – 7,2% i podkarpackim – 7,0%. Najmniejszy udział w ludności ogółem mieli beneficjenci w województwach: śląskim – 3,4%, dolnośląskim – 3,7% oraz opolskim – 4,3%.

Mapa 1. Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r.
Map 1. Range of beneficiaries of social assistance in 2018

Uwaga. Prezentacja danych na mapie według województw z uwzględnieniem dwóch regionów, stąd liczba województw podana w nawiasie jest równa 17.

Note. Data presentation on the map by voivodships including two regions, hence the number of voivodships in brackets is 17.

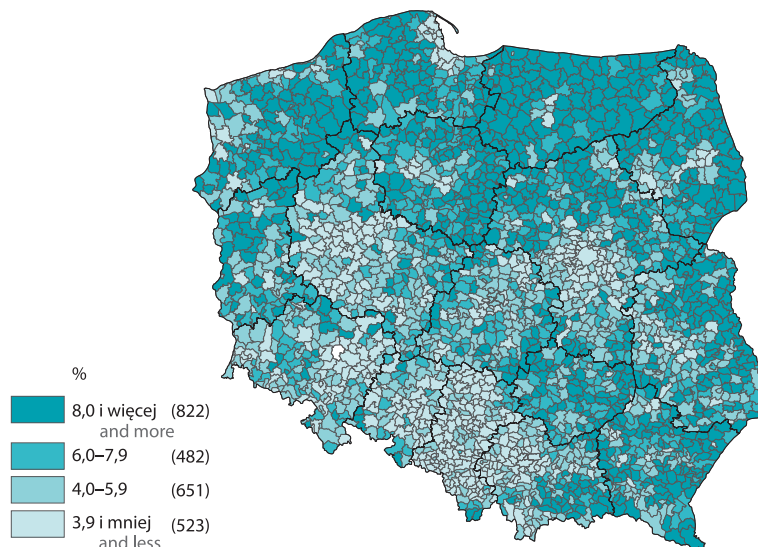
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

Odnotować należy charakterystyczną dysproporcję w województwie mazowieckim pomiędzy regionem warszawskim stołecznym, gdzie wskaźnik udziału beneficjentów w liczbie ludności wynosił 2,8%, a mazowieckim regionalnym – ze wskaźnikiem 6,4%. Prezentacja – na mapach i w bazach danych – tych głębokich różnic w województwie mazowieckim była możliwa w związku z wprowadzeniem od 1 I 2018 r. nowego systemu kodowania jednostek statystycznych³. Podobne dysproporcje obserwuje się również w innych województwach (pomorskim, małopolskim), w których obok skupisk zamieszkujących duże centra urbanistyczne i gospodarcze, liczne zbiorowości to mieszkańcy wsi i małych miast w gminach oddalonych od terenów aglomeracyjnych.

³ Patrz Uwagi metodologiczne – informacje ogólne pkt 1 str. 103.

Mapa 2. Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gminach w 2018 r.
 Map 2. Range of beneficiaries of social assistance in gminas in 2018

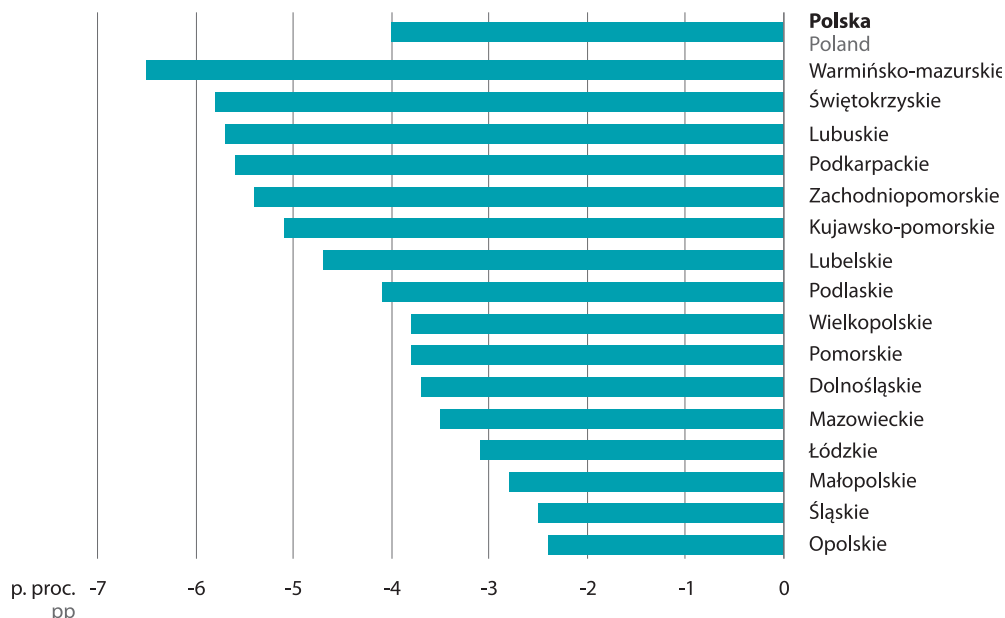

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS i GUS.
 Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

Spadek wskaźnika zasięgu beneficjentów w 2018 r. w porównaniu z 2009 r., który dla kraju opisano w punkcie 1, odnotowano we wszystkich województwach, a w największej skali – o ponad 5,5 p. proc. – w województwach: warmińsko-mazurskim, świętokrzyskim, lubelskim i podkarpackim.

Największe zmniejszenie wskaźnika zasięgu korzystania z pomocy społecznej odnotowano w gminach, w których udział beneficjentów w liczbie mieszkańców był w 2009 r. największy, tj. przekraczał 20%. To przede wszystkim gminy zlokalizowane w województwach zachodniopomorskim, warmińsko-mazurskim i kujawsko-pomorskim. Wszystkie 355 gmin, które w 2009 r. miały ponad 20% mieszkańców w systemie pomocy społecznej, odnotowały w 2018 r. zmniejszenie względnej liczby beneficjentów, z czego w 236 gminach, tj. w 2/3, zasięg beneficjentów zmniejszył się o ponad 10 p. proc. Warto jednak odnotować, że jednocześnie w 390 gminach o względnie wysokim – przekraczającym 10% zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2009 r., w omawianym 10-letnim okresie nie odnotowano znaczącego postępu w zmniejszeniu się tego zasięgu, to znaczy zmniejszenie nie przekraczało 5 p. proc., a w 15 gminach odnotowano wręcz wzrost tego wskaźnika.

Wykres 5. Spadek zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r. w porównaniu z 2009 r.
Chart 5. Decrease in the range of beneficiaries of social assistance in 2018 compared to 2009

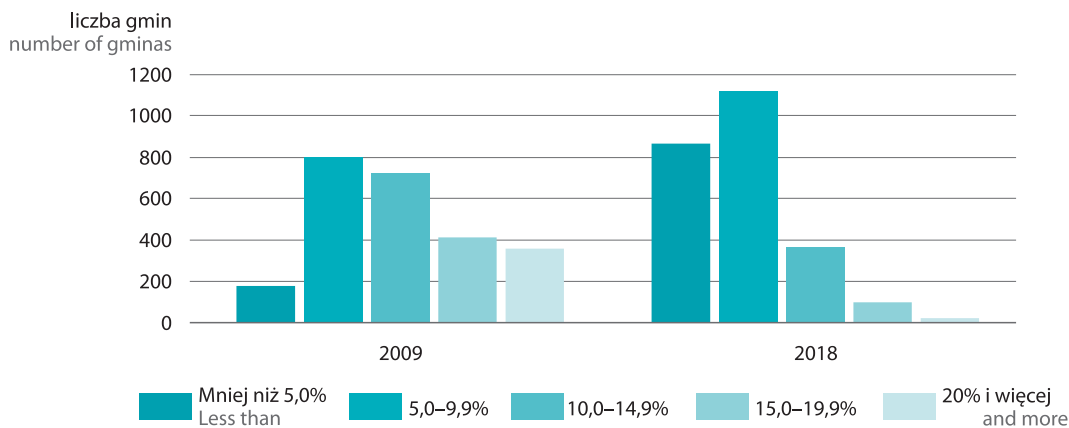

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

W 2018 r. zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gminach najczęściej kształtował się w przedziale 5–10%. W porównaniu z rokiem 2009 wzrosła 5-krotnie liczba gmin, w których odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej był nie większy niż 5%. W tym samym okresie znacznie, bo o 1/3 zmalała liczba gmin, w których zasięg beneficjentów był większy niż 10%. Jednostki te w 2018 r. stanowiły niespełna 20% wszystkich gmin w Polsce i były skoncentrowane głównie w północno-wschodniej części kraju.

Wykres 6. Rozkład gmin według zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej
Chart 6. Distribution of gminas by range of beneficiaries of social assistance

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

1.3. Czynniki makrostrukturalne mające wpływ na zasięg korzystania z pomocy społecznej

1.3. Macrostructural factors affecting the range of benefiting from social assistance

W analizie powyższej problematyki zastosowano klasyfikację jednostek przestrzennych według stopni urbanizacji DEGURBA⁴. Rozmieszczenie obszarów o wysokim, średnim i niskim stopniu urbanizacji przedstawiono na mapie 3.

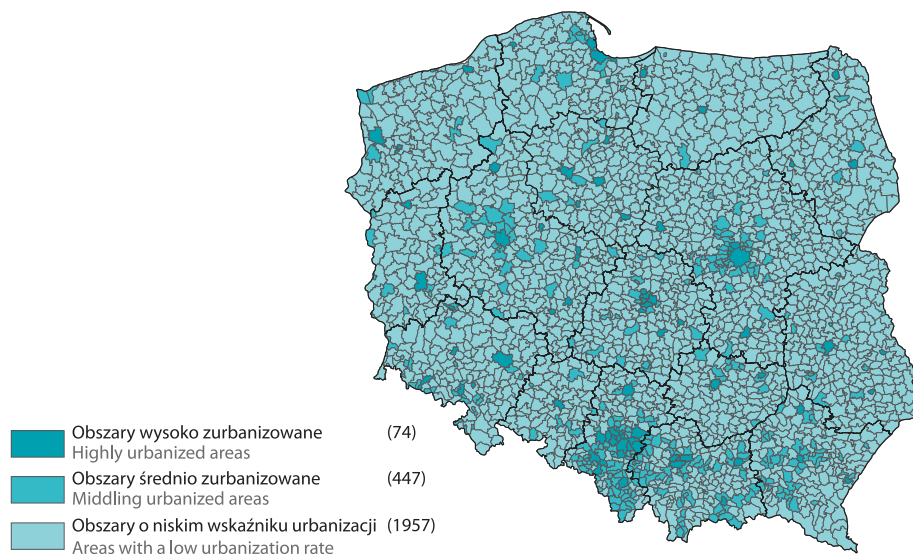
Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r. mieszkali w określonym otoczeniu społeczno-gospodarczym, które wywierało wpływ na ich zachowania, rozwój indywidualny i społeczny oraz na zmiany w ich liczebności. Podstawowe grupy beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, to:

1. Dzieci (tj. osoby w wieku poniżej 18 lat będące na utrzymaniu).
2. Osoby w wieku produkcyjnym:
 - a. osoby bezrobotne,
 - b. biernie zawodowo, często z powodu utraty nadziei na znalezienie pracy,
 - c. trwale korzystające z pomocy społecznej.
3. Osoby starsze, w tym samotnie gospodarujące.

Wymienione grupy beneficjentów wskazują na to, iż podstawowe czynniki warunkujące zapotrzebowanie na pomoc społeczną od wielu lat pozostają niezmiennie i są to:

- trudności w znalezieniu odpowiedniej pracy w pobliżu miejsca zamieszkania,
- brak możliwości uzyskania dochodów zapewniających utrzymanie odpowiedniego poziomu życia,
- brak perspektyw rozwojowych, co przyspiesza i nasila procesy migracyjne.

Mapa 3. Stopień urbanizacji gmin w 2018 r.
Map 3. Degree of urbanization of gminas in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

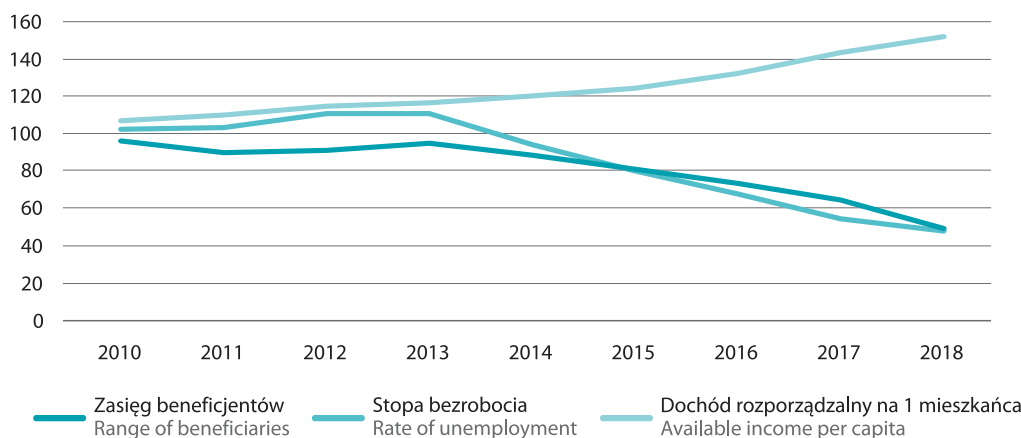
⁴ Patrz Uwagi metodologiczne – informacje ogólne pkt 3 str. 103.

Od wpływ z gmin „mniej perspektywicznych” osób najbardziej przedsiębiorczych i dynamicznych osłabia tworzenie „inicjatyw lokalnych”, które generują powstawanie innych działalności i w efekcie nowe miejsca pracy.

Na wykresie 7 przedstawiono zmiany (przy stałej podstawie w 2009 r.) w poziomie dwóch głównych czynników kształtujących zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, tj. stopy bezrobocia rejestrowanego i dochodu rozporządzalnego na 1 mieszkańca, a w dalszej części omówiono wpływ tych czynników na skalę korzystania z pomocy społecznej w 2018 r., z uwzględnieniem salda migracji.

Wykres 7. Zmiany zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, stopy bezrobocia oraz dochodu rozporządzalnego na 1 mieszkańca (2009=100)

Chart 7. Changes of the range of beneficiaries of social assistance, unemployment rate and available income per capita (2009=100)

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej i Rejestru Bezrobotnych MRPiPS i GUS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System and the Register of the Unemployed of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

W końcu 2018 r. liczba bezrobotnych w Polsce wyniosła 968,9 tys. osób i była w porównaniu z 2017 r. mniejsza o 10,4%, a w porównaniu z 2009 r. mniejsza o 48,8%. Były to więc zmiany o podobnym kierunku i nasileniu jak w przypadku liczebności beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej. Równocześnie w całym okresie systematycznie wzrastał dochód rozporządzalny na jednego mieszkańca. Upoważnia to do wniosku, iż poprawa sytuacji na rynku pracy oraz polepszenie się sytuacji dochodowej gospodarstw domowych miały istotny wpływ na zmniejszanie się liczby beneficjentów pomocy społecznej w wieku aktywności zawodowej oraz ich dzieci.

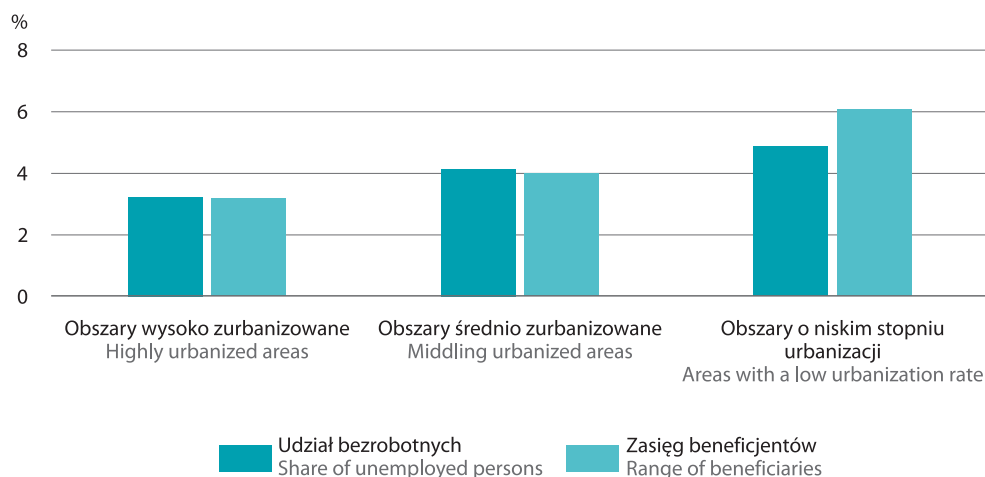
W 2018 r. wśród beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym 196,3 tys., tj. 27,0% to osoby bezrobotne zarejestrowane. W grupie osób w wieku produkcyjnym mobilnym ten odsetek wynosił 25,6%, a w wieku produkcyjnym niemobilnym 28,6%.

Podobnie jak w przypadku zasięgu beneficjentów pomocy społecznej stosunkowo największy odsetek bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym⁵ w 2018 r. (wykres 8) występował na terenach o niskim wskaźniku urbanizacji. Wyraźnie wyższy zasięg korzystania z pomocy społecznej od wskaźnika bezrobocia na tych obszarach wskazuje na obecność w większej niż gdzie indziej skali – wśród beneficjentów pomocy społecznej – osób pracujących o niskich dochodach, lub większej częstości rodzin wielodzietnych, utrzymywanych przez jedną osobę pracującą, albo tych dwóch czynników razem.

⁵ Tzw. wskaźnik bezrobocia służy do oceny natężenia zjawiska w gminach, gdzie popularny wskaźnik „stopa bezrobocia” nie jest możliwy do wyliczenia.

Wykres 8. Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym i udział bezrobotnych w liczbie ludności w tym wieku według obszarów wyznaczonych stopniem urbanizacji w 2018 r.

Chart 8. Range of working age beneficiaries of social assistance and the share of the unemployed in the population of this age by areas designated by the degree of urbanization in 2018

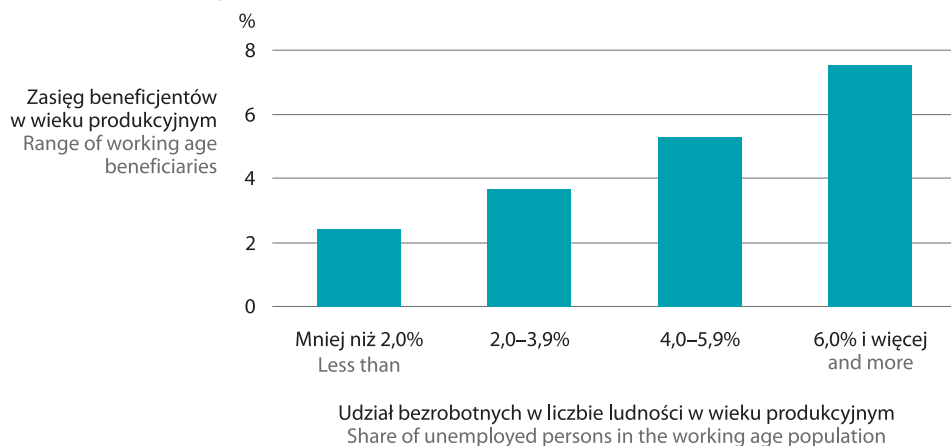

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej i Rejestru Bezrobotnych MRPiPS i GUS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System and the Register of the Unemployed of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

Silny związek wysokości wskaźnika zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej z sytuacją na rynku pracy w gminach przedstawia wykres 9. Porównania tej zależności w poprzednich latach wykazały, że zasięg beneficjentów w gminach o wysokim wskaźniku bezrobocia był relatywnie wyższy od tego wskaźnika. Podobnie było także w 2018 r., tzn. w gminach gdzie udział bezrobotnych wynosił więcej niż 6,0% (przy średniej dla kraju 5,8%), zasięg beneficjentów pomocy społecznej znacznie przewyższał wskaźnik dla Polski ogółem (o ponad 2 p. proc.).

Wykres 9. Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym na obszarach o określonym udziale bezrobotnych w liczbie ludności w tym wieku w 2018 r.

Chart 9. Range of working age beneficiaries of social assistance in areas with a specific share of the unemployed in the population of this age in 2018

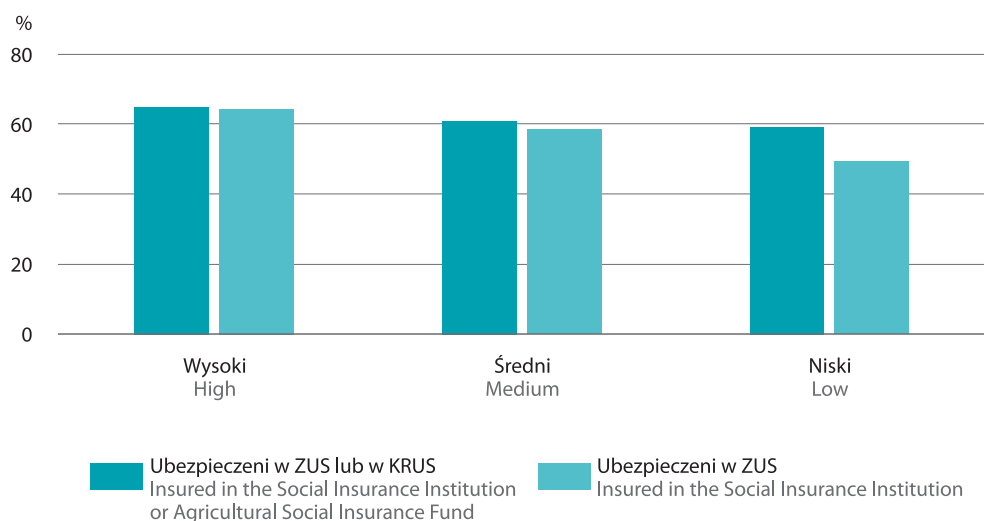
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej i Rejestru Bezrobotnych MRPiPS i GUS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System and the Register of the Unemployed of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

Według danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych za grudzień 2018 r., 13,4 mln osób w wieku produkcyjnym odprowadzało składki na ubezpieczenie emerytalno-rentowe z tytułu wykonywania pracy. Łącznie z ubezpieczonymi w KRUS liczba pracujących zarejestrowanych w jednym lub w obu systemach ubezpieczeniowych⁶ wynosiła 14,5 mln osób w wieku produkcyjnym, tj. 61,6% ogólnej liczby ludności kraju w tym wieku.

Najwyższy odsetek pracujących – 65,0% (w tym opłacających składki w ZUS – 64,5%) odnotowano na obszarach o wysokim wskaźniku urbanizacji, najmniejszy na terenach wiejskich o niskim wskaźniku urbanizacji – 59% (w tym 49,4% w ZUS). Warto zaznaczyć, że w gminach najbardziej odległych od centrów urbanizacyjnych udział ubezpieczonych w KRUS w 2018 r. wynosił 16,7% wszystkich ubezpieczonych.

Wykres 10. Udział pracujących ubezpieczonych w systemach ubezpieczeniowych ZUS i KRUS w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym według stopnia urbanizacji w 2018 r.

Chart 10. Share of employed insured persons in the Social Insurance Institution and Agricultural Social Insurance Fund insurance systems in total number of working age population by degree of urbanization in 2018

Źródło: dane z systemów informacyjnych ZUS i KRUS oraz GUS.

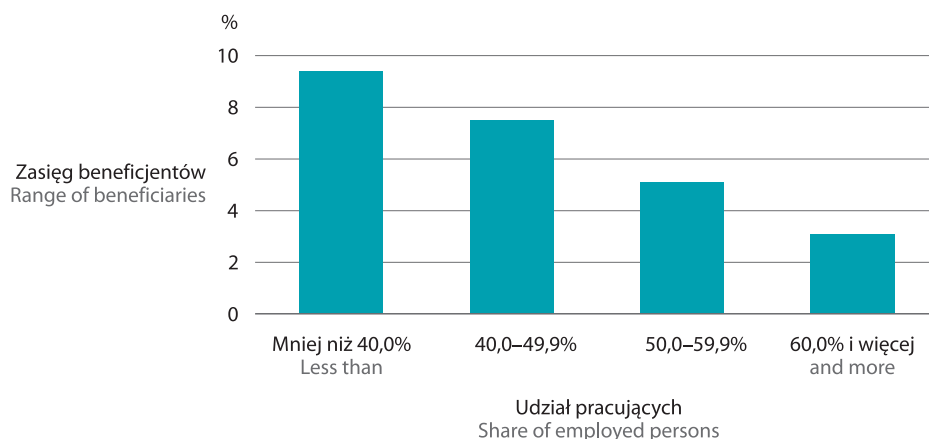
Source: data from the Social Insurance Institution and Agricultural Social Insurance Fund information systems and the Statistics Poland.

W gminach o największym udziale (więcej niż 60%) pracujących w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, udział beneficjentów pomocy społecznej był odpowiednio najmniejszy – na poziomie 3,1%. Na obszarach, gdzie udział pracujących nie przekraczał 40% udział korzystających ze świadczeń pomocy społecznej wynosił ponad 9%. Łącznie w gminach o udziale pracujących nie przekraczającym 50% ich mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2018 r. zasięg korzystania z pomocy społecznej był większy od średniej krajowej o co najmniej 2 p. proc.

⁶ Na potrzeby niniejszego opracowania w dalszej części rozdziału użyto określenia „pracujący”.

Wykres 11. Zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na obszarach o określonym udziale pracujących ubezpieczonych w ZUS w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2018 r.

Chart 11. Range of beneficiaries of social assistance in areas with a specific share of employed persons insured in the Social Insurance Institution in the number of working age population in 2018

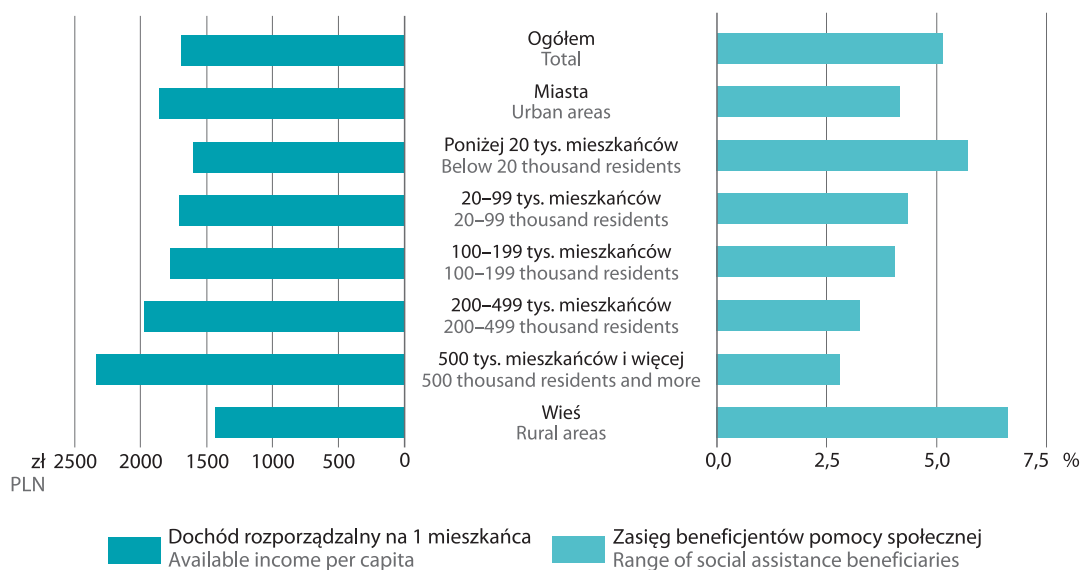
Źródło: dane z systemu informacyjnego ZUS i GUS.

Source: data from the Social Insurance Institution information system and the Statistics Poland.

Dochód rozporządzalny. Zarówno dostępność odpowiednio wynagradzanej pracy jak i wysoka aktywność zawodowa mieszkańców to dwa czynniki, które wpływają na wysokość przeciętnego dochodu rozporządzalnego na danym terenie, a z kolei stopień zamożności mieszkańców decyduje w głównej mierze o zapotrzebowaniu na wsparcie materialne ze strony pomocy społecznej.

Wykres 12. Dochód rozporządzalny na 1 mieszkańca i zasięg beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według klas wielkości miast w 2018 r.

Chart 12. Available income per capita and the range of beneficiaries of social assistance by size classes of cities in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

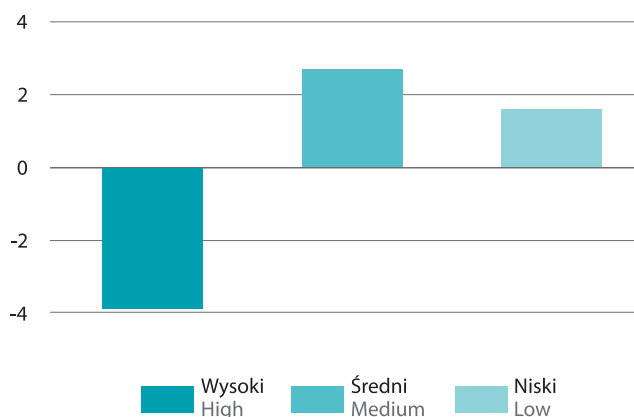
Odzwiedzcieniem współzależności wspomnianych wyżej czynników tj. dostępności odpowiednio wynagradzanej pracy i wysokiej aktywności zawodowej mieszkańców, jest – z jednej strony, koncentracja ludności o relatywnie wysokim stopniu zamożności w dużych miastach (z uwzględnieniem ważnego czynnika rozwarstwienia dochodowego bardzo w miastach widocznego), a z drugiej strony – względnie wysoki udział ludności żyjącej w niedostatku na wsi i w najmniejszych miastach tj. z liczbą ludności poniżej 20 tys. mieszkańców.

Saldo migracji. Przy utrzymującym się od końca lat 90-tych kierunku migracji z miast na wieś, udział mieszkańców obszarów wysoko zurbanizowanych w ludności ogółem był w 2018 r. nadal wysoki (34,5% ludności ogółem) i znacznie wyższy niż udział mieszkańców dużych miast wśród beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej (23,6%). Natomiast obszary o niskim wskaźniku urbanizacji, które w 2018 r. zamieszkiwało 40,7% ogółu ludności, były miejscem zamieszkania 54,9% ogółu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej.

Zarówno w 2009 r. jak i w 2018 r. tylko 5 województw miało dodatni bilans migracji stałych, a były to: dolnośląskie, małopolskie, mazowieckie, pomorskie i wielkopolskie. Największy odpływ ludności do innych województw miał miejsce z województw: lubelskiego, świętokrzyskiego, warmińsko-mazurskiego, podlaskiego i podkarpackiego.

Jednakże w podziale na obszary według stopnia urbanizacji okazuje się, że ujemne saldo migracji mają tereny o wysokim wskaźniku urbanizacji (dodatni bilans miało tylko 13 z 74 gmin miejskich o wysokim wskaźniku zurbanizowania).

Wykres 13. Saldo migracji stałej na 1000 ludności według stopnia urbanizacji w 2018 r.
Chart 13. Net permanent migration per 1000 population by degree of urbanization in 2018

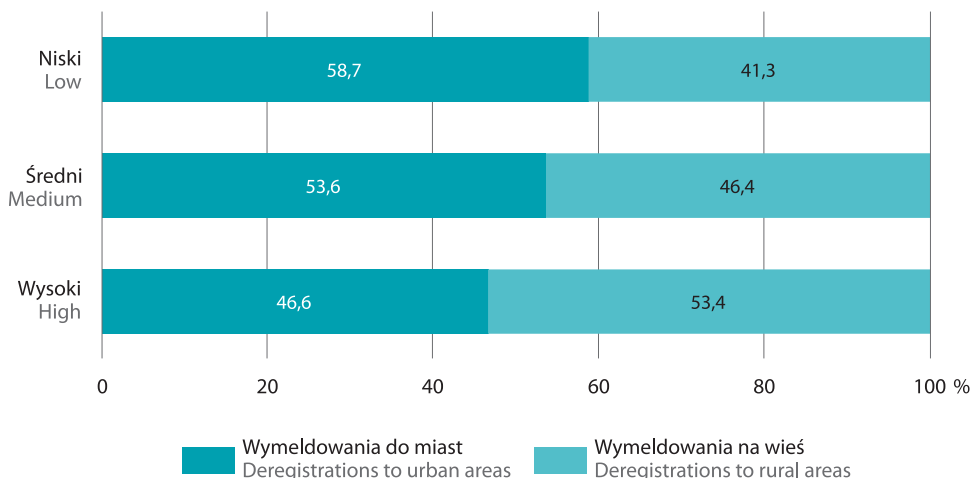

Należy więc zastrzec, że migracja nie zawsze ma charakter ekonomiczny. Pokazują to dane o kierunku migracji, według których w 2018 r. w grupie wymeldowań z pobytu stałego z gmin o wysokim stopniu urbanizacji, tj. z największych miast, ponad połowę (53,4%) stanowiły wymeldowania na wieś. Tu należy dodać, że docelowym miejscem pobytu stałego w tych przypadkach, od co najmniej dwóch dekad, są głównie gminy podmiejskie wchodzące w skład metropolii lub aglomeracji, albo pozostające w zasięgu silnego oddziaływania większego miasta.

Odwrotna sytuacja była w gminach o niskim stopniu urbanizacji, gdzie w 2018 r. wymeldowania do miast stanowiły 58,7% ogólnej liczby wymeldowań i ta część migracji w dużej części mogła mieć charakter ekonomiczny. Mieszkańcy gmin o średnim stopniu urbanizacji również częściej kierowali się do miast niż na wieś (53,6% wszystkich wymeldowań w 2018 r. to wymeldowania do miast).

Wykres 14. Struktura wymeldowań z pobytu stałego według kierunków migracji wewnętrznej w gminach według stopnia urbanizacji w 2018 r.

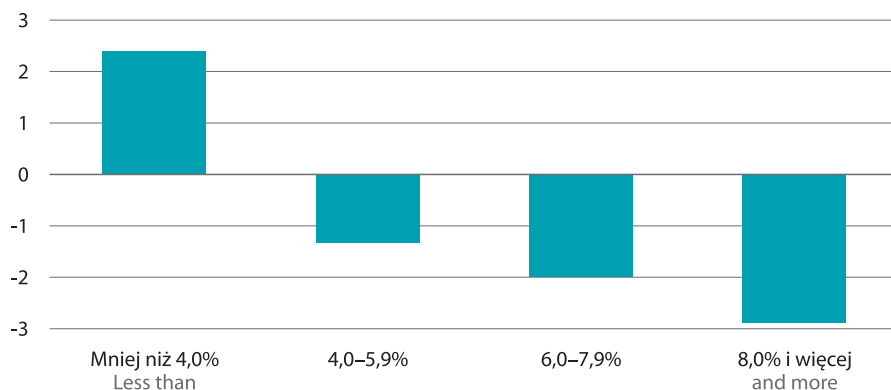
Chart 14. Structure of deregistrations from permanent residence by directions of internal migration in gminas by urbanization rate in 2018

Z analizy danych za 2018 r. wynika następująca współzależność salda migracji stałej na 1000 ludności i skali zapotrzebowania na pomoc społeczną: gminy, w których zasięg beneficjentów pomocy społecznej wynosił mniej niż 4% miały dodatnie saldo migracji stałej, w pozostałych gminach odnotowano ujemne saldo tej migracji od minus 1,3‰ do minus 2,9‰ w gminach, w których zasięg beneficjentów w 2018 r. wynosił ponad 8%.

Wykres 15. Saldo migracji stałej na 1000 ludności na obszarach o określonym zasięgu beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r.

Chart 15. Net permanent migration per 1000 population in areas with a defined range of beneficiaries of social assistance in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

Wykres 15 jest obrazem jednego z zapisanych wcześniej uwarunkowań o braku perspektyw rozwojowych (w odczuciu mieszkańców), co przyspiesza i nasila procesy migracyjne. W tym przypadku współczynnik salda migracji stałej informuje przede wszystkim o ekonomicznych przesłankach przemieszczeń ludności, w tym o możliwej perspektywie depopulacji terenów peryferyjnych z niewielkimi szansami na godziwe zarobkowanie. Na tych obszarach, niekorzystna z punktu widzenia rozwoju demograficznego, struktura ludności według ekonomicznych grup wieku może się pogłębiać.

Rozdział 2

Chapter 2

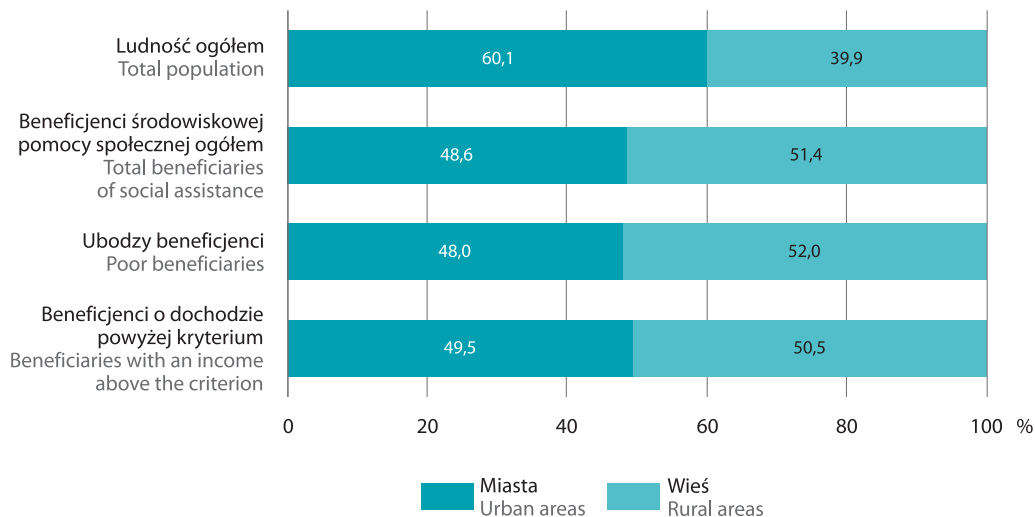
Charakterystyka beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej Characteristics of beneficiaries of social assistance

Środowiskowa pomoc społeczna jest kierowana do beneficjentów w wieloosobowych gospodarstwach domowych – z dużym udziałem gospodarstw z dziećmi, osób samotnie gospodarujących oraz do osób bezdomnych.

W 2018 r. liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej wynosiła 1970,4 tys. osób, co stanowiło 5,1% ogółu ludności w Polsce. W porównaniu z 2017 r. wskaźnik ten zmniejszył się o 0,6 p. proc. Z ogółu beneficjentów nieznaczna większość (51,4%) mieszkała na wsi.

Wykres 16. Struktura ogółu ludności oraz beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według miejsca zamieszkania w 2018 r.

Chart 16. Structure of total population and beneficiaries of social assistance by place of residence in 2018

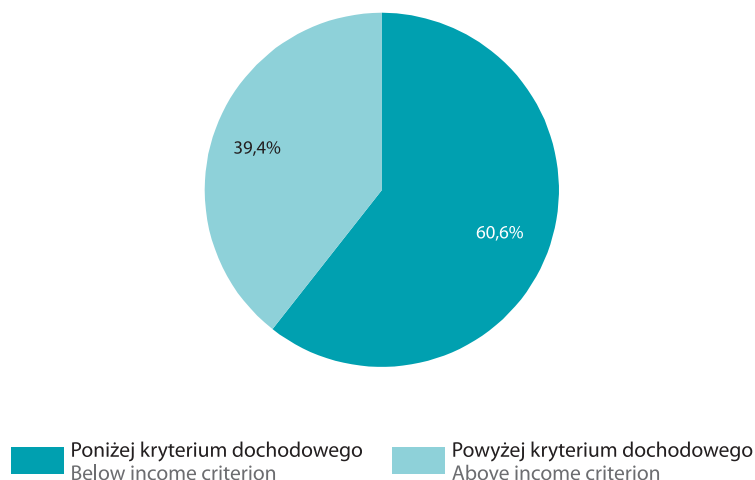
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

Struktura beneficjentów według miejsca zamieszkania wyraźnie różni się od podobnej struktury ogółu ludności kraju, w której mieszkańcy miast od wielu lat stanowią wyraźną większość; w 2018 r. było to 60,1%. W analizie beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r. (podobnie jak w edycjach za 2014 i 2016 r.) przyjęto główny podział tej zbiorowości w zależności od wysokości dochodu na osobę z granicą na poziomie kryterium dochodowego.

Wykres 17. Struktura beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według kryterium dochodowego w 2018 r.

Chart 17. Structure of beneficiaries of social assistance by income criterion in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

W 2018 r. udział ubogich beneficjentów w ogólnej liczbie beneficjentów wynosił 60,6% i był najniższy od 2009 r. W zbiorowości beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej 1941,1 tys. to członkowie gospodarstw domowych, (opis gospodarstw beneficjentów przedstawiono w rozdziale 3), a 29,3 tys. to osoby bezdomne. Dalsza analiza obejmuje ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych, beneficjentów w gospodarstwach domowych o dochodzie powyżej kryterium i w końcowej części tego rozdziału – beneficjentów bezdomnych.

2.1. Osoby w gospodarstwach domowych o dochodzie poniżej kryterium – ubodzy beneficjenci

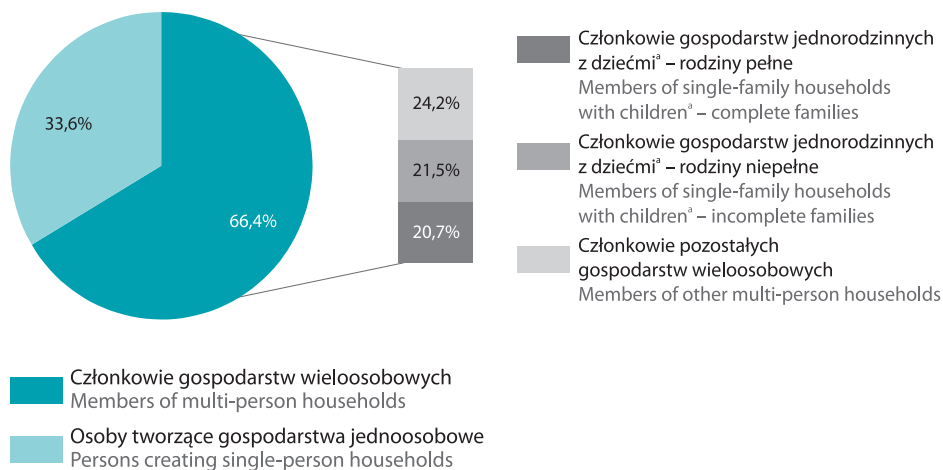
2.1. Persons in households with an income below the criterion – poor beneficiaries

Wśród osób, które w 2018 r. skorzystały z pomocy społecznej 60,6% (wykres 17), a w liczbach bezwzględnych 1193,6 tys., to ubodzy beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej czyli osoby, których miesięczny dochód na osobę był niższy od kryterium dochodowego uprawniającego do ubiegania się o świadczenia pieniężne. Oznacza to, że 776,8 tys. osób, tj. 39,4% ogółu beneficjentów, skorzystało z pomocy mimo, iż kwota dochodu na osobę w ich gospodarstwach domowych, przekroczyła kryterium dochodowe.

W omawianej populacji ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, członkowie gospodarstw wieloosobowych stanowili 74,9%. Występują znaczne różnice pomiędzy miastem i wsią w zbiorowości ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej ze względu na typ gospodarstw domowych i rodzin. W miastach wśród ogółu ubogich beneficjentów, 33,6% stanowiły osoby tworzące gospodarstwa jednoosobowe, a wśród beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych największą zbiorowość (21,5%) stanowiły osoby w jednorodzinnych gospodarstwach domowych osób samotnie wychowujących dzieci (rodziny niepełne).

Wykres 18. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według typów gospodarstw i w gospodarstwach jednorodzinnych według typu rodzin w miastach w 2018 r.

Chart 18. Structure of poor beneficiaries of social assistance by type of households and in single-family households by type of family in cities in 2018

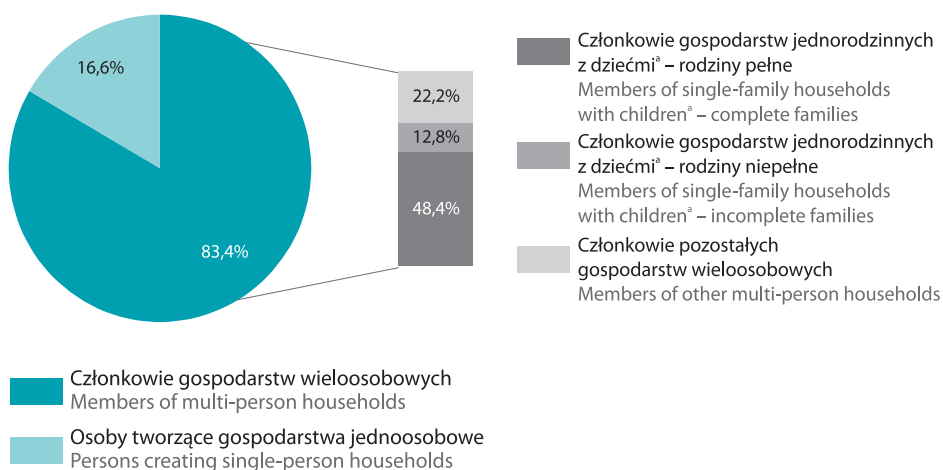
a W wieku poniżej 18 lat.
a Under 18 years of age.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Z kolei na wsi osoby samotnie gospodarujące (tj. w jednoosobowych gospodarstwach domowych) stanowiły 16,6% badanej zbiorowości beneficjentów, zatem ich udział był o połowę mniejszy niż w miastach. Największą zbiorowość (48,4%) stanowili beneficjenci, członkowie jednorodzinnych gospodarstw z dziećmi w rodzinach pełnych.

Wykres 19. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według typów gospodarstw i w gospodarstwach jednorodzinnych według typu rodzin na wsi w 2018 r.

Chart 19. Structure of poor beneficiaries of social assistance by type of households and on single-family households by type of family in rural areas in 2018

a W wieku poniżej 18 lat.
a Under 18 years of age.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

W 2018 r. w zbiorowości 1167,2 tys. ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej kobiety stanowiły 46,2% (w związku ze znaczną przewagą mężczyzn wśród beneficjentów samotnie gospodarujących). Kobiety stanowiły większość jedynie w grupie wiekowej 18–44 lat (ekonomiczna grupa wieku produkcyjnego mobilnego) oraz wśród osób starszych w wieku 75 lat i więcej.

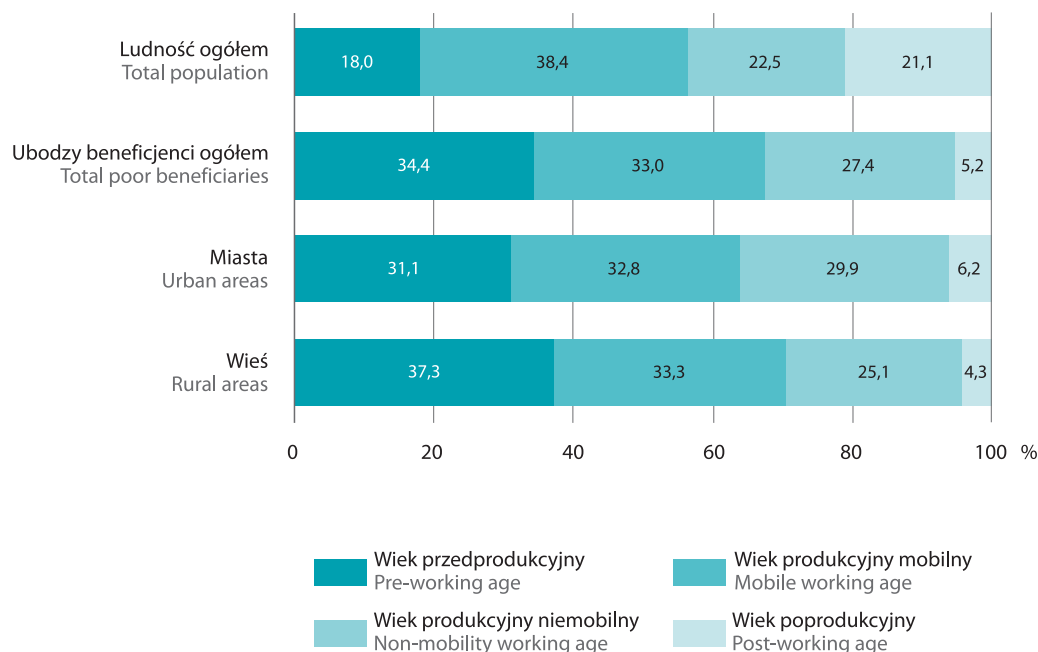
W miastach ubodzy beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej stanowili 59,9% ogółu ludności, a na wsi 61,3%.

Czynnikiem silnie odróżniającym zbiorowość ubogich beneficjentów pomocy społecznej na tle ogółu ludności, jest ich struktura według ekonomicznych grup wieku, a w tym znaczny udział dzieci w wieku poniżej 18 lat (34,4% w 2018 r.). Było to blisko dwukrotnie więcej niż wśród ogółu ludności. Szczególnie wysoki udział dzieci – 37,3% wystąpił wśród beneficjentów na wsi.

Drugą charakterystyczną cechą zbiorowości ubogich beneficjentów pomocy społecznej jest niewielki udział osób w wieku poprodukcyjnym – 5,2%, przy 4-krotnie wyższym udziale tej grupy osób w ludności ogółem.

Wykres 20. Struktura ogółu ludności i ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według ekonomicznych grup wieku w 2018 r.

Chart 20. Structure of total population and poor beneficiaries of social assistance by economic age groups in 2018

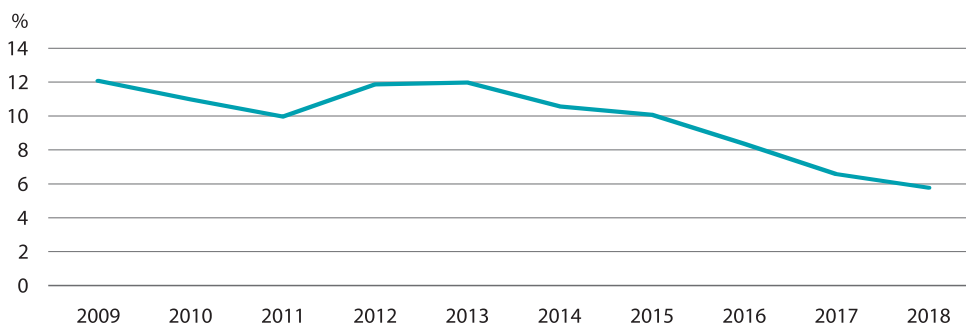
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

Udział ubogich beneficjentów w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności w tym wieku w latach 2010–2013 wykazywał tendencję zmienną. Stała tendencja spadkowa utrzymuje się od 2014 r., z przyspieszeniem tempa tego spadku w ostatnich trzech latach.

Wykres 21. Udział dzieci w wieku poniżej 18 lat na utrzymaniu – ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku

Chart 21. Share of dependent children under 18 years of age – poor beneficiaries of social assistance in total number of children of this age

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS i GUS.

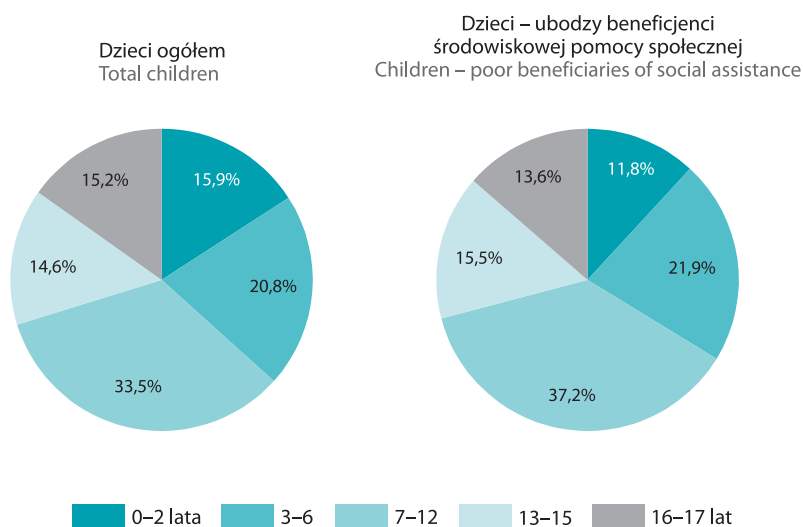
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

W 2018 r. ponad 57% ubogich beneficjentów w wieku przedprodukcyjnym mieszkało na wsi. Zasięg korzystania z pomocy społecznej w 2018 r. wśród dzieci w wieku poniżej 18 lat wynosił 5,8%, przy czym na wsi 7,7%.

Najliczniejszą zbiorowość – 156,0 tys., tj. 37,2% ogółu ubogich beneficjentów w wieku przedprodukcyjnym stanowiły dzieci w wieku 7–12 lat, czyli uczniowie szkół podstawowych. Udział dzieci w wieku poniżej 7 lat wynosił 33,7%, a dzieci w wieku 13–17 lat – 29,1%.

Wykres 22. Struktura ogółu dzieci w wieku poniżej 18 lat oraz ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w tym wieku pozostających na utrzymaniu według edukacyjnych grup wieku w 2018 r.

Chart 22. Structure of total children under the age of 18 and of dependent poor beneficiaries of social assistance at this age by educational age groups in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS i GUS.

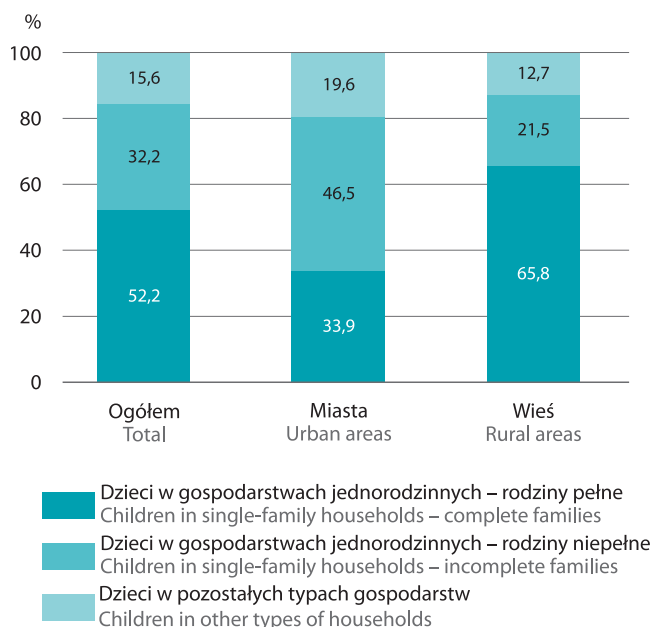
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

Ponad połowa – 52,2%, ubogich beneficjentów w wieku poniżej 18 lat to dzieci w jednorodzinnych gospodarstwach domowych z obojgiem rodziców (rodziny pełne). Na wsi udział ten był znacznie wyższy

i wyniósł 65,8% wobec 33,9% w miastach, gdzie od wielu lat znaczącą zbiorowość stanowią rodziny niepełne. W 2018 r. udział dzieci z rodzin niepełnych w zbiorowości ubogich beneficjentów w wieku poniżej 18 lat w miastach wyniósł 46,5%. Na wsi odsetek ten był znacznie mniejszy i wyniósł 21,5%.

Wykres 23. Struktura dzieci w wieku poniżej 18 lat na utrzymaniu ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według typu gospodarstwa domowego w 2018 r.

Chart 23. Structure of children under the age of 18 dependent on the poor beneficiaries of social assistance by type of household in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.

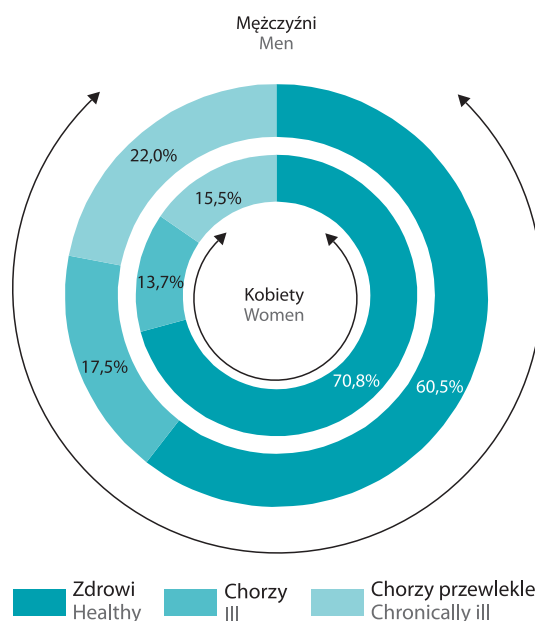
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

W populacji 1167,2 tys. ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r. znaczny udział miały osoby chore. W 2018 r. grupa ta liczyła 405,0 tys. osób, co stanowiło 34,7% ogółu ubogich beneficjentów. Liczba beneficjentów chorych przewlekle wynosiła 221,5 tys. osób, tj. 19,0% ubogich beneficjentów. Dane te są silnie kształtowane przez stan zdrowia beneficjentów samotnie gospodarujących, gdyż w zbiorowości ubogich beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych, udział chorych był znacznie niższy i wyniósł 27,2% (125,5 tys.), a chorych przewlekle – 10,0% (62,6 tys.).

Liczba chorych beneficjentów w wieku aktywności zawodowej – w przedziale wieku 18–64 lata – wynosiła 320,8 tys. osób, a chorych przewlekle 179,0 tys. osób.

Wykres 24. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18–64 lata w gospodarstwach domowych według płci i stanu zdrowia w 2018 r.

Chart 24. Structure of poor beneficiaries of social assistance aged 18–64 in households by sex and health status in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

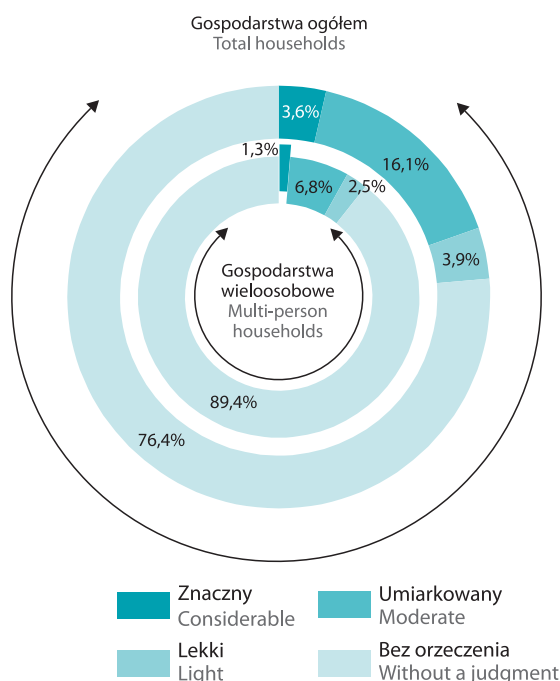
Udział chorych wśród mężczyzn i kobiet w wieku 18–64 lata w gospodarstwach wieloosobowych był niemal identyczny, natomiast różnił się wyraźnie wśród beneficjentów ogółem. Źródłem tych różnic polegających na znacznie większym – o 12,8 p. proc. udziale osób chorych wśród mężczyzn niż wśród kobiet oraz odpowiednio większym – o 5,3 p. proc. udziale chorych przewlekłe, byli zatem ubodzy beneficjenci w wieku 18–64 lata, samotnie gospodarujący.

W 2018 r. w ogólnej liczbie beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej 347,5 tys. osób, tj. 17,9% miało orzeczenie o niepełnosprawności. W populacji ubogich beneficjentów ten udział był niższy i wynosił 17,0%, tj. 198,7 tys. osób. Wśród ogółu niepełnosprawnych członków ubogich gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej 68,7% to beneficjenci samotnie gospodarujący. Pozostali to członkowie gospodarstw wieloosobowych, którzy w ogólnej zbiorowości beneficjentów w tych gospodarstwach stanowili 7,1%. Większość niepełnosprawnych ubogich beneficjentów – 67,8% miała wydane orzeczenia na czas określony. Najliczniejszą grupę wśród niepełnosprawnych ubogich beneficjentów – 68,0% stanowiły osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności.

Znaczny udział osób niepełnosprawnych odnotowano w 2018 r. również wśród beneficjentów w przedziale wieku 18–64 lata, a więc w wieku aktywności zawodowej. Orzeczenie o niepełnosprawności miało 170,5 tys. osób, czyli 23,6% w tej grupie wieku. Udział niepełnosprawnych ubogich beneficjentów w przedziale wieku 18–64 lata w gospodarstwach wieloosobowych wynosił 49,0 tys., co stanowiło 10,6% tej zbiorowości.

Wykres 25. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według stopnia niepełnosprawności w 2018 r.

Chart 25. Structure of poor beneficiaries of social assistance in households by disability level in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

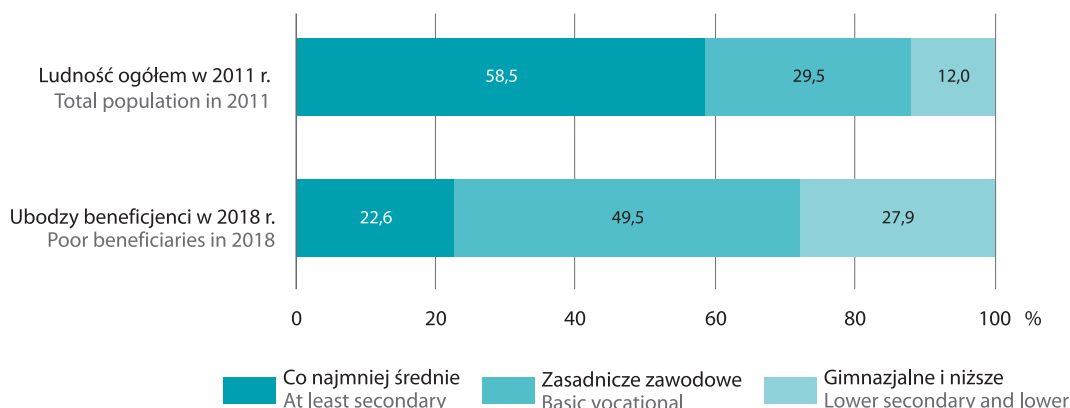
W populacji beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej występuje „zaburzona” struktura wieku ze względu na nadreprezentację uczących się dzieci i młodzieży, stąd w porównaniach poziomu wykształcenia beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na tle populacji ogółem przyjęto zbiorowości w wieku 25 lat i więcej, czyli po zakończeniu edukacji na najwyższym poziomie.

Według wyników NSP 2011, 58,5% mieszkańców naszego kraju w wieku 25–64 lata legitymowało się wykształceniem co najmniej średnim, 29,5% populacji stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, a wykształcenie gimnazjalne i niższe posiadało 12,0% osób. Na tym tle – sprzed 7 lat – struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według poziomu wykształcenia w 2018 r. była mniej korzystna. Tylko 22,6% osób w wieku 25–64 lata posiadało wykształcenie na co najmniej średnim poziomie, 49,5% to osoby legitymujące się wykształceniem zasadniczym zawodowym, a 27,9% swoją edukację zakończyło na poziomie wypełniającym obowiązek szkolny, tj. starsi – poziom szkoły podstawowej a młodszy – poziom gimnazjum.

Według zgodnych opinii socjologów i naukowców z innych dziedzin, niski poziom wykształcenia jest jedną z głównych przyczyn bezrobocia i bierności zawodowej. W opisywanej zbiorowości ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej odsetek pracujących jest bardzo niski. W 2018 r. w analizowanej populacji w wieku 25–64 lata, według danych zarejestrowanych w wywiadzie środowiskowym, pracowało tylko 15,5% ubogich beneficjentów.

Wykres 26. Struktura ogółu ludności w wieku 25–64 lata w 2011^a r. oraz ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych w 2018 r. według poziomu wykształcenia

Chart 26. Structure of total population aged 25–64 in 2011ª and poor beneficiaries of social assistance in households in 2018 by education level

^a Według wyników NSP 2011.

^a According to results of the 2011 National Census.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

Stwierdzone w wynikach NSP 2011 różnice w poziomie wykształcenia mieszkańców miast i wsi, wśród ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej były obserwowane także w 2018 r. W miastach odsetek omawianych beneficjentów z wykształceniem co najmniej średnim wynosił 25,9% i był o 6,6 p. proc. większy niż na wsi, gdzie z kolei nieco większy niż w mieście był udział osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym, oraz gimnazjalnym i niższym.

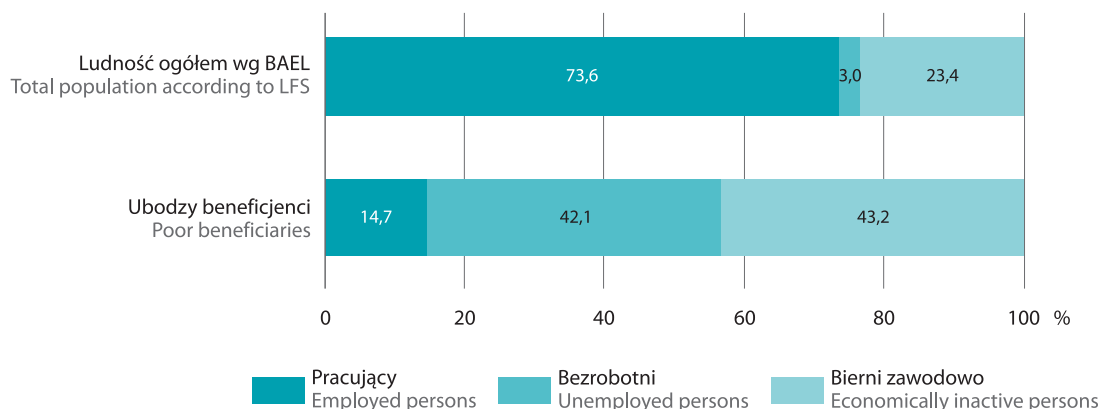
Analizę aktywności zawodowej przeprowadzono dla osób w wieku produkcyjnym.

Ubodzy beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej – istotne jest to szczególnie w odniesieniu do osób w wieku produkcyjnym – to głównie osoby bezrobotne lub bierne zawodowo. Struktura tej zbiorowości według statusu na rynku pracy silnie kontrastowała z podobną strukturą ogółu ludności (wykres 27). W 2018 r. pracy poszukiwało – według stanu na dzień przeprowadzenia wywiadu środowiskowego – 296,6 tys. osób, czyli 42,1% ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym. W uzupełnieniu warto dodać, że według stanu na 31 grudnia 2018 r., w rejestrze bezrobotnych pozostawało 191,3 tys. beneficjentów pomocy społecznej. Z porównania tych informacji wynika, że około 1/3 ubogich beneficjentów w wieku produkcyjnym występujących w ewidencji ośrodków pomocy społecznej jako bezrobotni, nie była zarejestrowana w ewidencji bezrobotnych w urzędach pracy.

Jedną z przyczyn trudności w znalezieniu pracy było – o czym wspomniano wyżej – stosunkowo niskie wykształcenie, ponadto blisko połowa (47,3%) bezrobotnych ubogich beneficjentów, to osoby w wieku produkcyjnym niemobilnym (wykres 28). Były to, przede wszystkim osoby, które pracowały w przeszłości, straciły pracę i później nie były w stanie powrócić na rynek pracy.

Wykres 27. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym i ludności ogółem w tym wieku według aktywności ekonomicznej w 2018 r.

Chart 27. Structure of working age poor beneficiaries of social assistance and total population of this age by economic activity in 2018

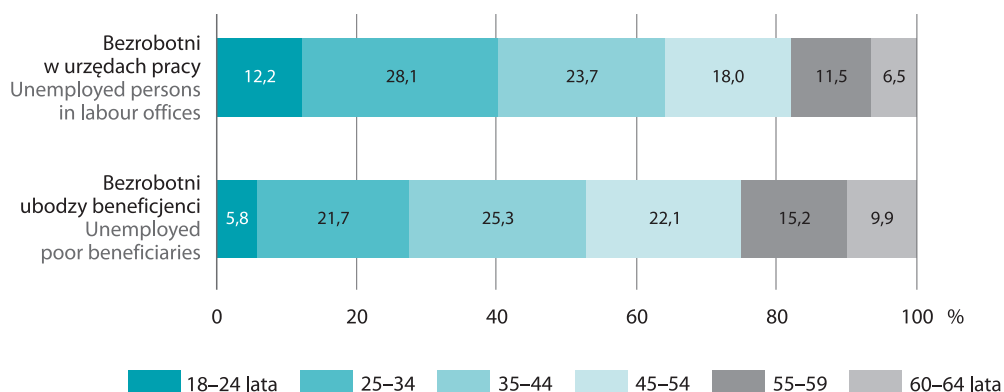
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

W porównaniu ze strukturą bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy, gdzie największą zbiorowością były osoby w przedziale wieku 25–34 lata, bezrobotni ubodzy beneficjenci byli starsi, a największy udział miały osoby w wieku 35–44 lata.

Wykres 28. Struktura zarejestrowanych bezrobotnych ogółem oraz bezrobotnych ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według wybranych grup wieku w 2018 r.

Chart 28. Structure of total registered unemployed and poor unemployed beneficiaries of social assistance in households by selected age groups in 2018

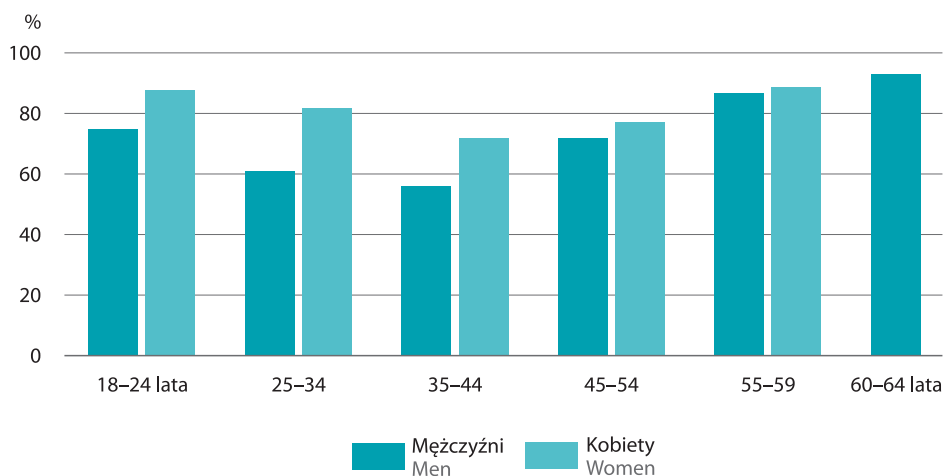
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej i Rejestru Bezrobotnych MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System and the Register of the Unemployed of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Znacznie większe problemy ze znalezieniem pracy mają kobiety niż mężczyźni. W 2018 r. udział bezrobotnych wśród aktywnych zawodowo kobiet w wieku produkcyjnym wynosił 78,8% i był o blisko 8 p. proc. wyższy niż wśród mężczyzn. Kobiety mają również znacznie większe trudności z wejściem na rynek pracy. Świadczą o tym bardzo duże różnice pomiędzy wskaźnikami bezrobocia wśród mężczyzn i kobiet w przedziale wieku 25–34 i 35–44 lata, a więc w wieku, w którym kobiety chcące pracować, muszą godzić wychowywanie dzieci i „prowadzenie domu” z wymogami rynku pracy. Różnice w tych grupach wieku wynosiły odpowiednio 20,9 p. proc. i 16,0 p. proc.

Wykres 29. Udział bezrobotnych w liczbie aktywnych zawodowo ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według płci w wybranych grupach wieku w 2018 r.

Chart 29. Share of unemployed persons in the number of economically active poor beneficiaries of social assistance in households by sex in selected age groups in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

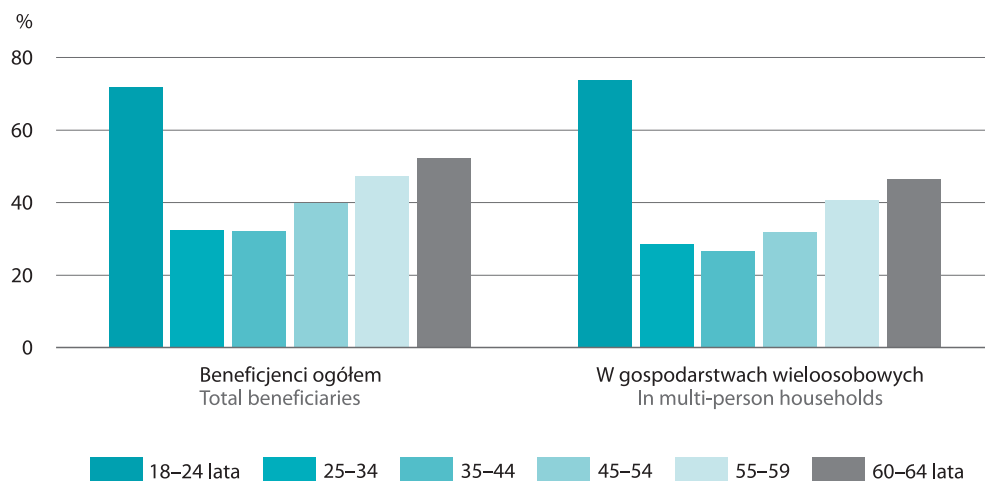
Udział bezrobotnych w liczbie aktywnych zawodowo w miastach wynosił w omawianym okresie 83,2% i był o ponad 16 p. proc. wyższy niż na wsi, gdzie brak pracy jest nieco łagodzony faktem użytkowania indywidualnych gospodarstw rolnych.

W 2018 r. spośród 705,1 tys. ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym, 43,2%, tj. 305,1 tys., to osoby biernie zawodowo, tj. nie pracujące i nie poszukujące pracy (wykres 27). W gospodarstwach wieloosobowych odsetek biernych zawodowo wynosił 36,9%. W gospodarstwach wieloosobowych zdecydowanie częściej bierność zawodowa występowała wśród osób młodych. Z ogółu tej grupy biernych zawodowo ubogich beneficjentów osoby w wieku 18–24 lat stanowiły 29,8%. Większość z nich to uczniowie lub studenci.

Drugą pod względem liczebności grupą biernych zawodowo, reprezentowaną w większości przez kobiety z gospodarstw wieloosobowych, były osoby w wieku 25–44 lata. W ich przypadku podstawową okolicznością powodującą bierność na rynku pracy mogły być względy rodzinne – opieka nad dziećmi.

Wykres 30. Udział biernych zawodowo w ogólnej liczbie ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według grup wieku produkcyjnego w 2018 r.

Chart 30. Share of economically inactive persons in total number of poor beneficiaries of social assistance in households by working age groups in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

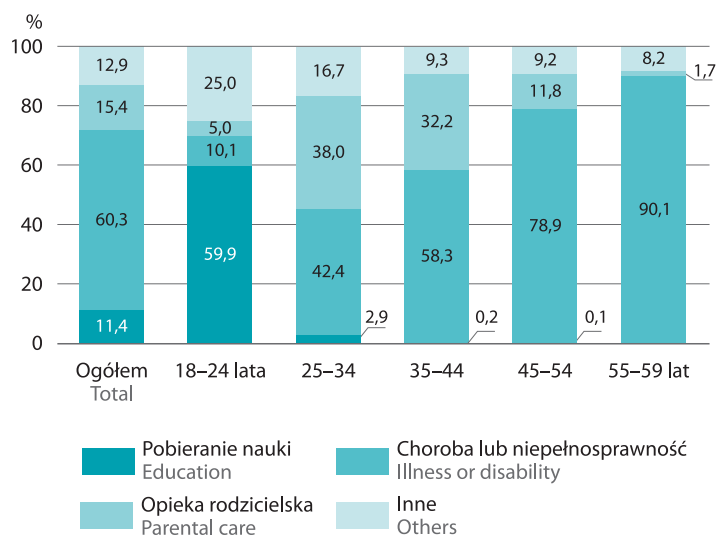
Częstszą jednak (obok pobierania nauki) okolicznością powodującą bierność zawodową mogła być niepełnosprawność lub przewlekła choroba. Dotyczy to głównie osób w grupach wieku produkcyjnego niemobilnego, w dużej części beneficjentów samotnie gospodarujących.

Istotną przyczyną bierności zawodowej w analizowanej zbiorowości ubogich beneficjentów w wieku 55 lat i więcej, ale także w pozostałych grupach wieku produkcyjnego, mógł być brak motywacji do szukania pracy z powodu relatywnie niskiego poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, niekiedy nieprzystających do obecnych wymogów rynku pracy lub brak wykształcenia zawodowego.

Kolejna potencjalna przyczyna bierności zawodowej określona jako „opieka rodzicielska” dotyczy głównie kobiet w grupach wieku 25–34 oraz 35–44 lata i wiąże się z „tradycyjnie” pojmowaną rolą kobiety – zajmującej się dziećmi i prowadzącej dom.

Wykres 31. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w grupach wieku produkcyjnego w gospodarstwach domowych według potencjalnych przyczyn bierności zawodowej w 2018 r.

Chart 31. Structure of poor beneficiaries of social assistance in working age groups in households by potential reasons for economic inactivity in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.

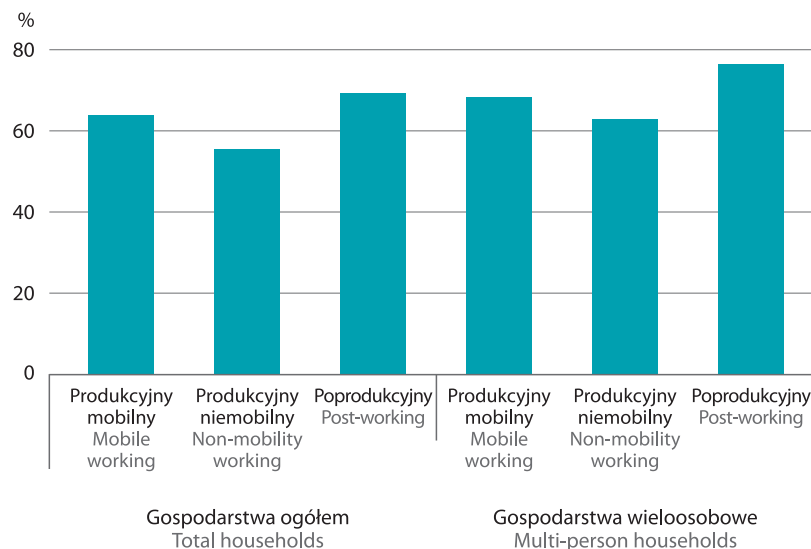
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Posiadanie własnego dochodu wśród ubogich beneficjentów w wieku poniżej 18 lat należy do rzadkości. Z tego powodu w niniejszym rozdziale omówiono sytuację dochodową 765,4 tys. osób w wieku 18 lat i więcej ubogich beneficjentów, ze szczególnym uwzględnieniem 472,5 tys. beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych. (Powyższe zagadnienie dotyczące beneficjentów samotnie gospodarujących, tj. jednoosobowych ubogich gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej zostało przedstawione w rozdziale 3 pkt 3.2.1.2, a bezdomnych beneficjentów w pkt 2.3 niniejszego rozdziału).

W populacji ubogich beneficjentów w wieku 18 lat i więcej w gospodarstwach domowych, tylko 60,9% miało własny dochód, a wśród członków gospodarstw wieloosobowych 67,2%. Na tym tle względnie korzystniej kształtowała się sytuacja osób w wieku poprodukcyjnym. Wśród osób w tym wieku odsetek posiadających własne źródła dochodu w 2018 r. kształtował się na poziomie 76,7%. Zdecydowana większość z nich posiadała zabezpieczenie emerytalne.

Wykres 32. Udział posiadających własne źródło dochodu wśród ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18 lat i więcej w gospodarstwach domowych według ekonomicznych grup wieku w 2018 r.

Chart 32. Share of persons with own source of income among poor beneficiaries of social assistance aged 18 and more in households by economic age groups in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Kobiety znacznie częściej niż mężczyźni deklarowały własne źródła utrzymania. Posiadało je niemal 77,8%, a w przypadku wieku produkcyjnego prawie 77,7% kobiet. Udział osób z własnym dochodem wśród mężczyzn wynosił odpowiednio 53,5% i 53,1%. Należy jednak dodać, że większość kobiet w wieku produkcyjnym utrzymywała się głównie ze źródeł niezarobkowych. W przypadku mężczyzn głównym źródłem dochodu (dla osób w wieku produkcyjnym z własnymi źródłami) była praca.

Niezarobkowe źródła dochodu były podstawą utrzymania zdecydowanej większości ogółu beneficjentów pomocy społecznej, w tym ubogich wieloosobowych gospodarstw i ich członków. Spośród 302,8 tys. członków tych gospodarstw w wieku produkcyjnym posiadających własny dochód, tylko dla 29,1% praca była głównym źródłem dochodu. Znacznie częściej z pracy utrzymywali się mieszkańcy wsi, gdzie udział beneficjentów wykazujących dochody z pracy wynosił niemal 34%, tj. o blisko 11 p. proc. więcej niż w miastach.

Tablica 1. Mediana przeciętnego miesięcznego dochodu indywidualnego ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według wybranych źródeł uzyskania w 2018 r.

Table 1. Median average monthly individual income of poor beneficiaries of social assistance in households by selected sources of income in 2018

Wyszczególnienie Specification	Mediana dochodu netto w zł z: Median net income in PLN from:				
	pracy najemnej stałej permanent employment	pracy na rachunek własny poza rolnictwem self-employ- ment outside agriculture	emerytury old age pension	renty z tytułu niezdolności do pracy disability pension	renty rodzinnej survivor's pension
Beneficjenci w gospodarstwach ogółem Total beneficiaries in households	1414	1017	673	748	878
w tym w gospodarstwach wielo- osobowych including in multi-person households	1459	1099	878	875	878

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Poza dochodami z pracy najemnej do trwałych źródeł utrzymania należy zaliczyć świadczenia emerytalno-rentowe. Tak wyodrębniona kategoria dochodów stanowiła źródło utrzymania dla 5,6% ubogich beneficjentów w gospodarstwach wieloosobowych, w tym dla 55,3% osób w wieku poprodukcyjnym. Reasumując względnie trwałymi źródłami dochodu (dochody z pracy najemnej stałej oraz świadczenia emerytalno-rentowe), dysponowało 15,5% beneficjentów w wieku 18 lat i więcej w ubogich gospodarstwach wieloosobowych, w tym 13,8% w grupie wieku produkcyjnego i 55,8% wśród osób w wieku poprodukcyjnym.

W 2018 r. relatywnie najwyższe przeciętnie dochody beneficjenci uzyskiwali z pracy najemnej stałej oraz z pracy na rachunek własny poza rolnictwem. Stosunkowo wysokie średnie dochody otrzymywali również beneficjenci, którzy byli świadczeniobiorcami świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Na tym tle najniższe kwoty uzyskiwano z prac dorywczych oraz zasiłków socjalnych.

2.2. Osoby w gospodarstwach domowych o dochodzie powyżej kryterium

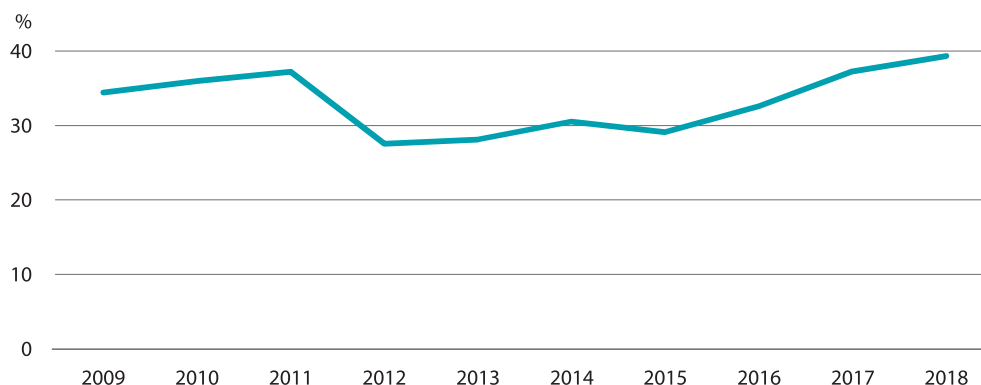
2.2. Persons in households with an income above the criterion

W 2018 r. wśród ogółu 1970,4 tys. członków beneficjentów w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej, 39,4%, a w liczbach bezwzględnych 777 tys. osób, było członkami gospodarstw, które mimo przeciętnego dochodu na osobę przekraczającego kryterium dochodowe skorzystały z pomocy społecznej. Zbiorowość gospodarstw domowych tych beneficjentów w 2018 r. liczyła 361,4 tys. i została opisana w rozdziale 3 pkt 3.

W 2018 r. w porównaniu z rokiem poprzednim populacja beneficjentów, członków gospodarstw domowych o dochodzie powyżej kryterium zmniejszyła się o 4,6%, tj. o 37,7 tys. osób. Na ten spadek mogło mieć wpływ podwyższenie kryterium dochodowego od 1 X 2018 r. Natomiast w porównaniu z 2009 r. liczba tych beneficjentów zmniejszyła się o 35,0%. Spadek ten nastąpił przede wszystkim z powodu znacznego podwyższenia kwot kryterium dochodowego w 2012 r., wtedy wiele gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej znalazło się w grupie ubogich gospodarstw, tj. o dochodzie poniżej nowego kryterium. Zmiany te spowodowały, że udział beneficjentów gospodarstw domowych o dochodach powyżej progu dochodowego wzrósł w 2018 r. w porównaniu do 2009 r. o 4,9 p. proc. i wynosił 39,4%. Najniższe wartości wskaźnika odnotowano w latach 2012–2015 w związku z omawianymi wyżej regulacjami prawnymi.

Wykres 33. Udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach o dochodzie na osobę powyżej kryterium w ogólnej liczbie beneficjentów w gospodarstwach domowych

Chart 33. Share of beneficiaries of social assistance in households with an income per capita above the criterion in total number of beneficiaries in households

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

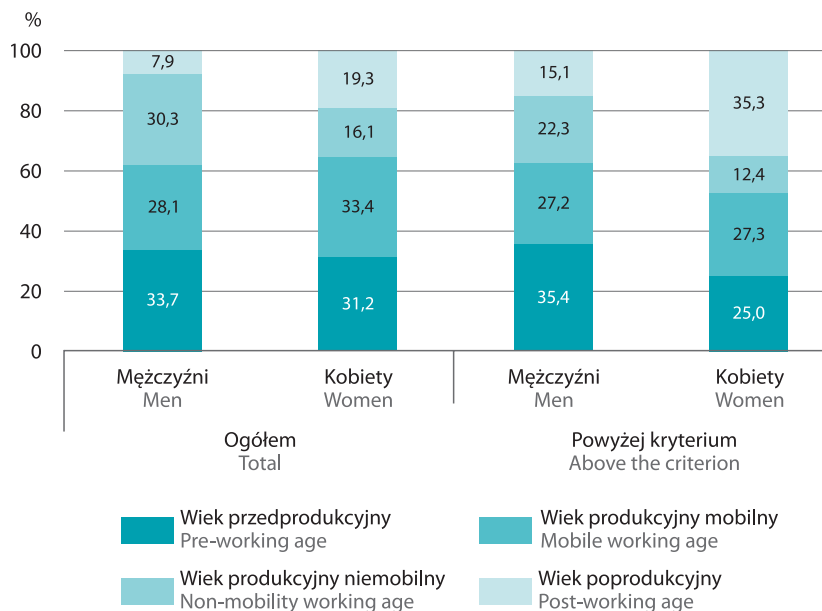
Członkowie wieloosobowych gospodarstw domowych stanowili 75,4% omawianej zbiorowości w 2018 r. Udział osób samotnie gospodarujących wynosił 24,2%, zatem ukształtował się na poziomie podobnym jak w populacji ubogich beneficjentów pomocy społecznej. W strukturze beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium według płci, 56,2% populacji stanowiły kobiety.

Struktura według ekonomicznego wieku w omawianej zbiorowości beneficjentów w gospodarstwach domowych o dochodzie powyżej kryterium była podobna jak w całej populacji beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej.

Większe różnice wystąpiły w tej strukturze według płci – wykres 34. W strukturze ogółu beneficjentów większość stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym mobilnym. Łącznie w tych grupach wieku mężczyźni stanowili 61,8%, a kobiety 64,6% zbiorowości, natomiast w zbiorowości beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium, mężczyźni i kobiety stanowili odpowiednio: 62,6% i 52,3%.

Wykres 34. Struktura beneficjentów w gospodarstwach domowych ogółem oraz w gospodarstwach o dochodzie na osobę powyżej kryterium według płci i ekonomicznych grup wieku w 2018 r.

Chart 34. Structure of beneficiaries in total households and in households with an income per capita above the criterion by sex and economic age groups in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Mediana wieku beneficjentów w gospodarstwach domowych o dochodzie na osobę powyżej kryterium jest od początku obserwacji wyższa niż w populacji beneficjentów ubogich, co przekłada się na słabszą kondycję zdrowotną. Udział chorych w 2018 r. w omawianej zbiorowości wynosił 48,5% i w porównaniu z udziałem chorych wśród ubogich beneficjentów był wyższy o blisko 14 p. proc. Wyższy był też udział chorych przewlekle – wynosił 31,2% wobec 19,0% wśród ubogich beneficjentów. W każdej z subpopulacji według ekonomicznych grup wieku częstość występowania osób chorych lub chorych przewlekle była większa. W grupie osób w wieku poprodukcyjnym wynosiła 94,4% i była o blisko 12 p. proc. wyższa niż udział takiej samej populacji w tym wieku wśród beneficjentów ubogich.

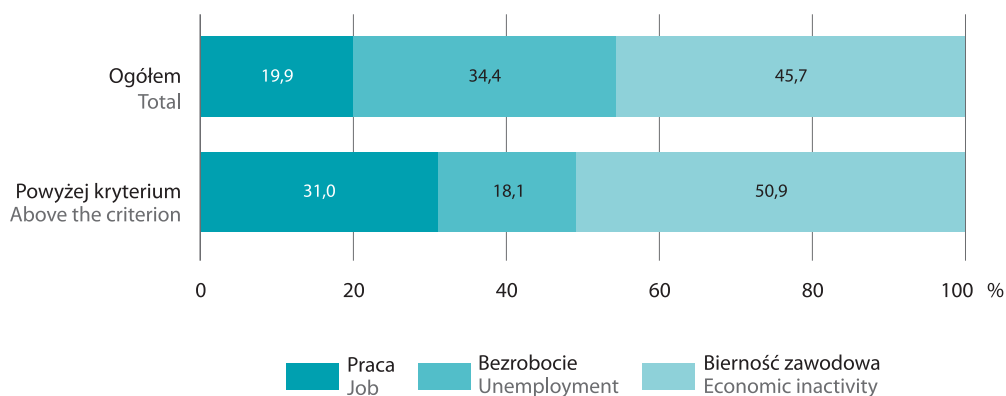
W 2018 r. w populacji 347,5 tys. niepełnosprawnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, 148,8 tys., tj. 42,8% to osoby w gospodarstwach o dochodzie powyżej kryterium. Wśród ogółu beneficjentów w gospodarstwach o dochodzie powyżej kryterium, osoby niepełnosprawne stanowiły 19,2%. Częstość występowania niepełnosprawności w tej zbiorowości była wyższa niż wśród ubogich beneficjentów o ponad 2 p. proc., a udziały te były wyższe w niemal wszystkich ekonomicznych grupach wieku – z wyjątkiem wieku poprodukcyjnego.

Struktura analizowanych beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium w wieku 25–64 lata, według poziomu wykształcenia, różni się też od podobnej struktury wśród ubogich beneficjentów. W omawianej zbiorowości udział osób z wykształceniem co najmniej średnim wynosił 32,7% i był o 10 p. proc. wyższy niż w populacji ubogich beneficjentów. Natomiast udział beneficjentów z wykształceniem zasadniczym zawodowym był odpowiednio niższy o ponad 7 p. proc. i wynosił 42,3%.

W gospodarstwach domowych o dochodzie na osobę przekraczającym próg dochodowy beneficjenci w wieku produkcyjnym byli znacznie mniej aktywni zawodowo niż beneficjenci ubodzy. W 2018 r. w omawianej zbiorowości w wieku produkcyjnym blisko 51% osób nie pracowało i nie poszukiwało pracy i jest to wskaźnik wyższy o 8 p. proc. od wskaźnika opisującego tę cechę dla beneficjentów ubogich. Również wyższy o blisko 17 p. proc. był udział pracujących, natomiast udział bezrobotnych był niższy o blisko 25 p. proc.

Wykres 35. Struktura beneficjentów w wieku 18–64 lata w gospodarstwach domowych ogółem oraz w gospodarstwach o dochodzie na osobę powyżej kryterium według statusu na rynku pracy w 2018 r.

Chart 35. Structure of beneficiaries aged 18–64 in total households and in households with an income per capita above the criterion by status on the labour market in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Beneficjenci w wieku 18 lat i więcej w gospodarstwach o dochodzie na osobę powyżej progu dochodowego w zdecydowanej większości posiadali własne źródła dochodu. W 2018 r. w tej zbiorowości odsetek osób z własnym dochodem wynosił 87,7%, a w przypadku osób w wieku poprodukcyjnym – 97,8%. Relatywnie najmniej beneficjentów z własnym dochodem w analizowanych gospodarstwach wystąpiło w grupie osób w wieku produkcyjnym mobilnym – 79,5%. Dla porównania, wśród beneficjentów ubogich, odsetek posiadających własne źródła utrzymania wynosił 60,9%, a w przypadku osób w wieku poprodukcyjnym – 69,5%.

Tablica 2. Mediana przeciętnego miesięcznego dochodu indywidualnego beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych według wybranych źródeł uzyskania w 2018 r.
 Table 2. Median average monthly individual income of beneficiaries of social assistance in households by selected sources of income in 2018

Wyszczególnienie Specification	Mediana dochodu netto w zł z: Median net income in PLN from:				
	pracy najemnej stałej permanent employment	pracy na rachunek własny poza rolnictwem self-employ- ment outside agriculture	emerytury old age pension	renty z tytułu niezdolności do pracy disability pension	renty rodzinnej survivor's pension
Beneficjenci w ubogich gospodarstwach o dochodzie poniżej kryterium Beneficiaries in poor households with an income below the criterion	1414	1017	673	748	878
Beneficjenci w gospodarstwach o dochodzie powyżej kryterium Beneficiaries in households with an income above the criterion	702	700	1257	1031	1358

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

W 2018 r. relatywnie najwyższe dochody beneficjenci w gospodarstwach o dochodzie powyżej kryterium uzyskiwali z pracy najemnej stałej lub na rachunek własny (poza pracą na własnym gospodarstwie rolnym). Mediana przeciętnego miesięcznego dochodu osiąganego przez tych beneficjentów ukształtowała się na poziomie 1600 zł netto, była zatem wyższa, niż mediana dla ogółu ubogich beneficjentów (1414 zł netto). Relatywnie wysokie przeciętne dochody uzyskiwali beneficjenci otrzymujący emeryturę – mediana miesięcznego dochodu z tego tytułu wynosiła 1246 zł netto wobec 673 zł netto wśród ubogich beneficjentów – tablica 2.

2.3. Bezdomni beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej

2.3. Homeless beneficiaries of social assistance

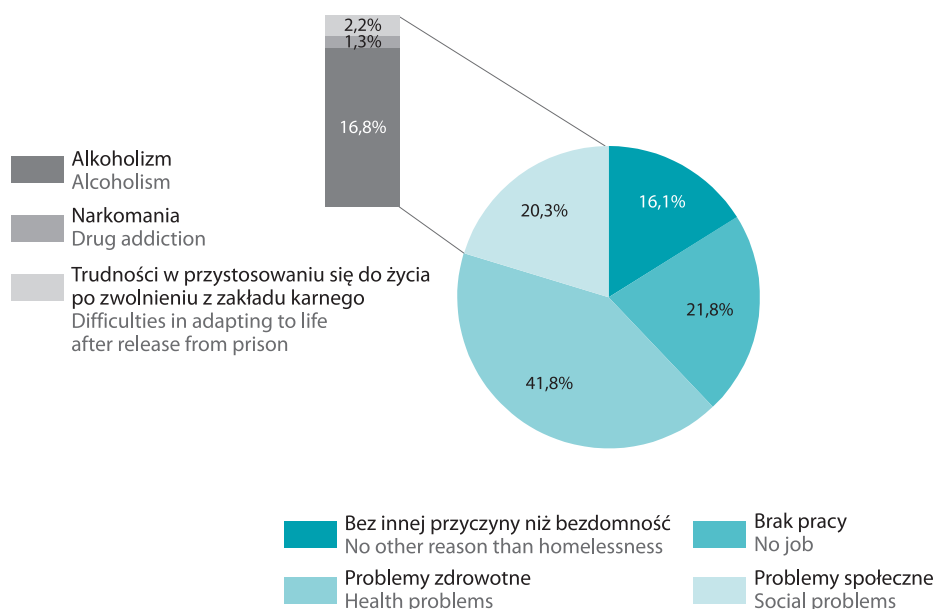
W 2018 r. w populacji 1970,4 tys. beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej zbiorowość osób bezdomnych stanowiła 1,5%, tj. 29,3 tys. osób.

Bezdomni beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej byli w zdecydowanej większości mieszkańcami miast – 82,5%, tj. 24,2 tys. osób, pozostałe 5,1 tys. mieszkało na wsi. W porównaniu z 2017 r. liczba bezdomnych beneficjentów zmniejszyła się o 0,7 tys. osób, tj. o 2,2%.

Głównym, poza bezdomnością, powodem korzystania z pomocy społecznej tej grupy beneficjentów były problemy zdrowotne. Z tych powodów w 2018 r. pomoc otrzymało 12,2 tys. osób, tj. 41,8% ogółu bezdomnych beneficjentów. Mniejszą, liczącą 6,4 tys. grupę, tj. 21,8% stanowiły osoby bezdomne, które otrzymały pomoc z powodu braku pracy. Wsparcie z ośrodków pomocy społecznej z powodów społecznych otrzymało 6,0 tys. osób, tj. 20,3% analizowanej zbiorowości bezdomnych beneficjentów – wykres 36.

Wykres 36. Struktura bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według głównej przyczyny przyznania świadczeń, a w przyczynach społecznych według rodzajów problemów w 2018 r.

Chart 36. Structure of homeless beneficiaries of social assistance by main reason for granting benefits and in social causes by type of problem in 2018

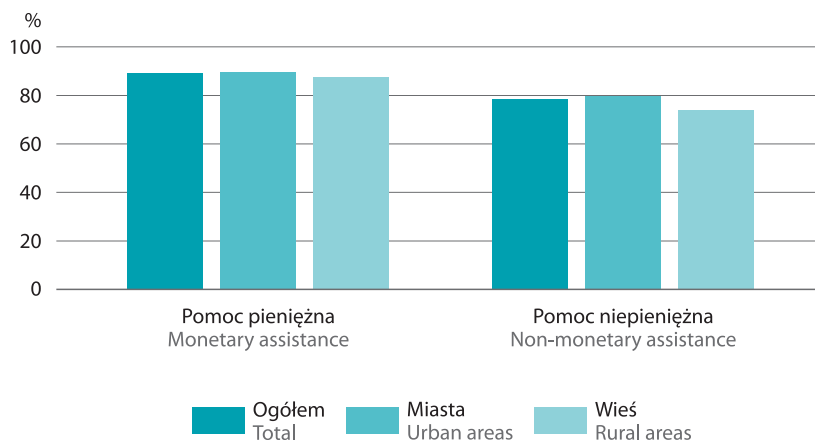

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Pomoc jaką otrzymały osoby bezdomne udzielana była w formie świadczeń pieniężnych i niepieniężnych. W 2018 r. pomoc pieniężną otrzymało 89,2% omawianej populacji bezdomnych – 26,1 tys. osób. Niezależnie od pomocy finansowej stosunkowo liczna zbiorowość – 23,0 tys. osób, tj. 78,6% bezdomnych, skorzystała ze świadczeń niepieniężnych.

Wykres 37. Odsetek bezdomnych beneficjentów według głównych form^a otrzymanej pomocy w 2018 r.
Chart 37. Percentage of homeless beneficiaries by main form^a of assistance received in 2018

^a Sumy udziałów są większe niż 100%, ponieważ niektóre osoby bezdomne otrzymały świadczenie w kilku formach.
^a Share sums are greater than 100% because some homeless people have received benefits in several forms.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.

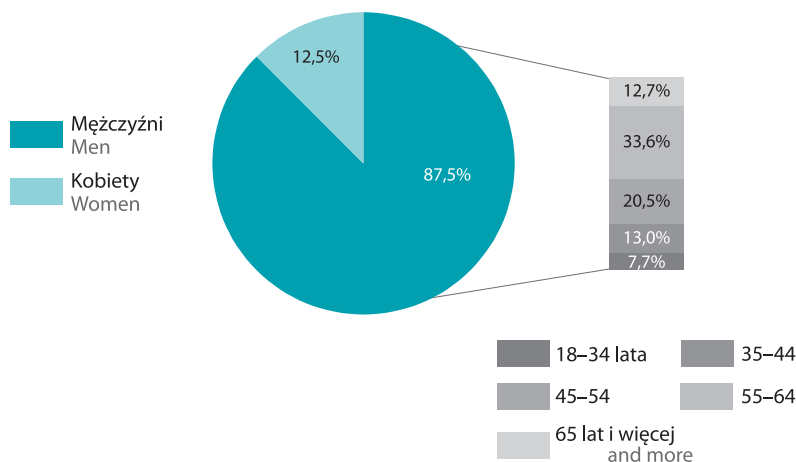
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

W populacji 29,3 tys. bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej od początku obserwacji tej zbiorowości występuje wysoka dysproporcja płci. W 2018 r. 87,5% całej zbiorowości stanowili mężczyźni. Wśród bezdomnych beneficjentów, 85,6%, tj. 25,1 tys. stanowiły osoby w wieku produkcyjnym, w tym 7,3 tys. to osoby w wieku produkcyjnym mobilnym, tj. w wieku 18–44 lata.

W strukturze bezdomnych beneficjentów według węższych grup wieku w 2018 r. 9,7% tej zbiorowości, tj. 2,8 tys. osób, stanowiła grupa 18–34-latków, a dalsze 15,2%, tj. 4,5 tys. to osoby w wieku 35–44 lata. Relatywnie liczną grupę 6,9 tys. osób, tj. 23,4% bezdomnych beneficjentów, stanowili 45–54-latkowie. Najwyższy w analizowanej zbiorowości był udział osób w wieku 55–64 lata i wynosił 37,3%, tj. 10,9 tys. osób.

Wykres 38. Struktura bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według płci i grup wieku wśród mężczyzn w 2018 r.

Chart 38. Structure of homeless beneficiaries of social assistance by sex and age groups among men in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.

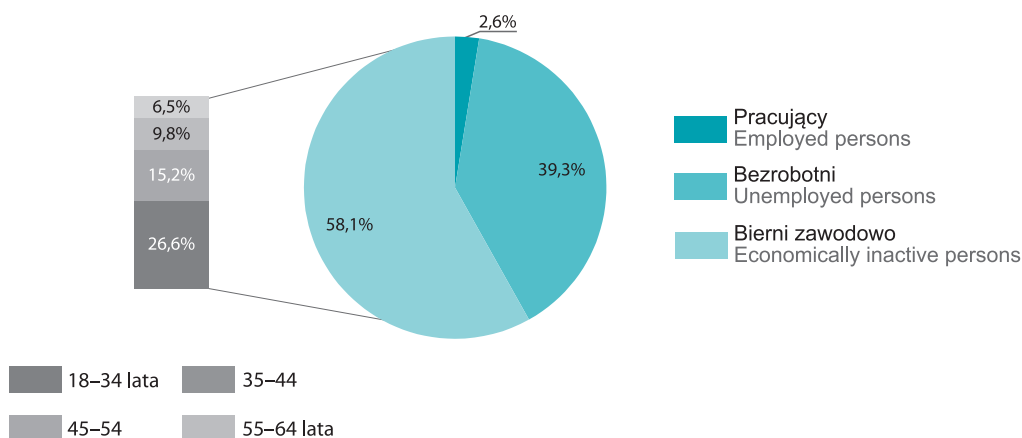
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Jak wspomniano wcześniej, w 2018 r. z pomocy społecznej ze względów zdrowotnych, skorzystało 41,8% osób bezdomnych, co może potwierdzać niezbyt dobrą kondycję zdrowotną omawianej zbiorowości. Wśród mężczyzn 35,9% było chorych przewlekle, a 33,7% miało inne problemy zdrowotne. W swojej ocenie 30,4% mężczyzn deklarowało się jako osoby zdrowe. Wśród kobiet sytuacja kształtowała się podobnie. W populacji bezdomnych beneficjentów orzeczenie o niepełnosprawności posiadało 36,0%, tj. 10,6 tys. osób, w tym orzeczenie o niepełnosprawności w stopniu umiarkowanym 67,3% osób.

Niski poziom wykształcenia osób bezdomnych oraz zły stan zdrowia połączony z niepełnosprawnością przekładają się na ich pozycję na rynku pracy. W zbiorowości osób bezdomnych przeważali bierni zawodowo, którzy stanowili 58,1% opisywanej populacji. W skrajnych grupach wieku produkcyjnego 18–44 lata oraz 55–59/64 lata udział biernych zawodowo wynosił odpowiednio: 56,3% oraz 60,9%. Udział aktywnych zawodowo wśród bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej to w zasadzie udział osób bezrobotnych, gdyż pracujący stanowili 2,6%. Udział osób w wieku produkcyjnym mobilnym (tj. w wieku 18–44 lata) w populacji bezrobotnych ukształtował się na poziomie 11,6%, natomiast udział osób najstarszych (w grupie wieku 55 lat do końca wieku produkcyjnego) wynosił 16,2%.

Wykres 39. Struktura bezdomnych beneficjentów pomocy społecznej w wieku 18–64 lata według statusu na rynku pracy oraz biernych zawodowo według grup wieku w 2018 r.

Chart 39. Structure of homeless beneficiaries of social assistance aged 18–64 by status on the labour market and economically inactive persons by age groups in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Zbiorowość bezdomnych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej cechuje jeszcze niższy poziom wykształcenia niż w populacji ubogich beneficjentów w gospodarstwach domowych. Co najmniej średnie wykształcenie posiadało 5,3 tys. osób, tj. 18,8% bezdomnych. Wykształceniem zasadniczym zawodowym legitymowało się 48,2% bezdomnych beneficjentów, tj. 13,6 tys. osób, a 9,3 tys. bezdomnych stanowiących 32,9% zbiorowości, to osoby, które swoją edukację zakończyły na poziomie gimnazjalnym i niższym.

Tablica 3. Ubogie gospodarstwa domowe beneficjentów pomocy społecznej i bezdomni beneficjenci tej pomocy oraz ich struktura według głównego źródła utrzymania w 2018 r.

Table 3. Poor households benefiting from social assistance and homeless beneficiaries of this assistance and their structure by main source of income in 2018

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total		Główne lub wyłączne źródło utrzymania Main or sole source of income			
			dochody z pracy income from work	emerytura lub renta old age or other pension	inne niezarob- kowe źródła other non- -earned sources	na utrzymaniu – brak własnego dochodu – no own income
	w tys. in thou- sands	w odsetkach in percent				
Ubogie gospodarstwa domowe beneficjentów Poor households of beneficiaries	534,7	100,0	16,0	4,9	49,2	29,9
Beneficjenci bezdomni Homeless beneficiaries	29,3	100,0	5,6	6,6	28,2	59,6

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Sytuacja ekonomiczna większości osób bezdomnych jest od początku obserwacji skrajnie trudna. W 2018 r. własnego źródła dochodu nie posiadało 59,6% tej populacji, a dalsze 30,6% uzyskało dochód na poziomie poniżej kryterium dochodowego. Tylko 5,6% bezdomnych beneficjentów posiadało dochód z pracy, a z emerytury lub renty utrzymywało się 6,6% osób. Dochody pozostałych 28,2% osób bezdomnych pochodziły z innych źródeł niezarobkowych – tablica 3.

Rozdział 3

Chapter 3

Gospodarstwa domowe beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej Households of beneficiaries of social assistance

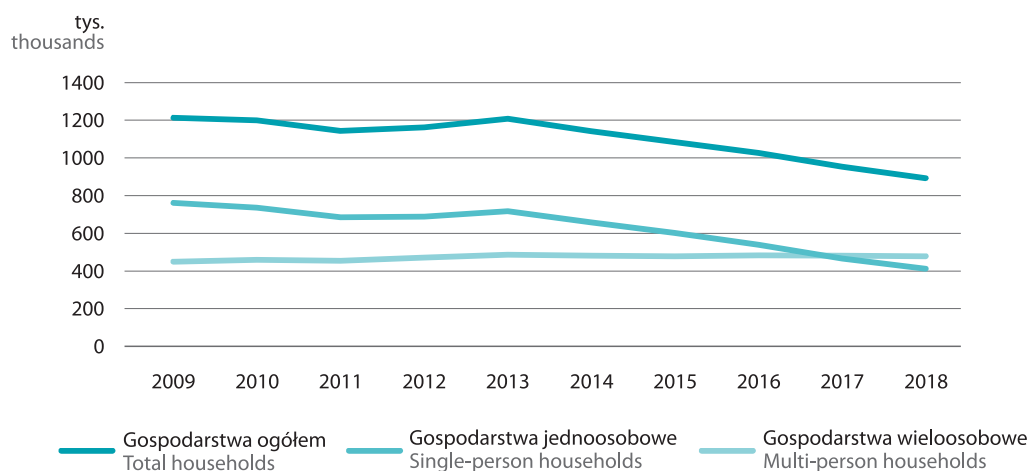
W ogólnej liczbie 1970,4 tys. opisanych w rozdziale 2 beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r., 98,5%, tj. 1941,1 tys. tworzyło gospodarstwa domowe, w tym 24,8%, tj. 481,1 tys. beneficjentów – to osoby samotnie gospodarujące, stanowiące gospodarstwa jednoosobowe.

3.1. Zmiany w ogólnej liczbie gospodarstw domowych beneficjentów w latach 2009–2018

3.1. Changes in total number of beneficiaries' households in years 2009–2018

W 2018 r. pomoc społeczna świadczona w różnych formach przez gminne⁷ ośrodki pomocy społecznej została skierowana do 6,3% ogółu gospodarstw domowych w Polsce⁸. W liczbach bezwzględnych było to 896,2 tys. gospodarstw i w porównaniu z 2017 r. ich populacja zmniejszyła się o 59,9 tys., tj. o 6,3%.

Wykres 40. Gospodarstwa domowe beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej
Chart 40. Households of beneficiaries of social assistance

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

⁷ W zależności od statusu gminy funkcjonują miejskie, gminne lub miejsko-gminne ośrodki pomocy społecznej.

⁸ Liczba gospodarstw ogółem w 2018 r. według prognozy GUS; <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosc/prognoza-gospodarstw-domowych-na-lata-2016-2050,9,4.html>.

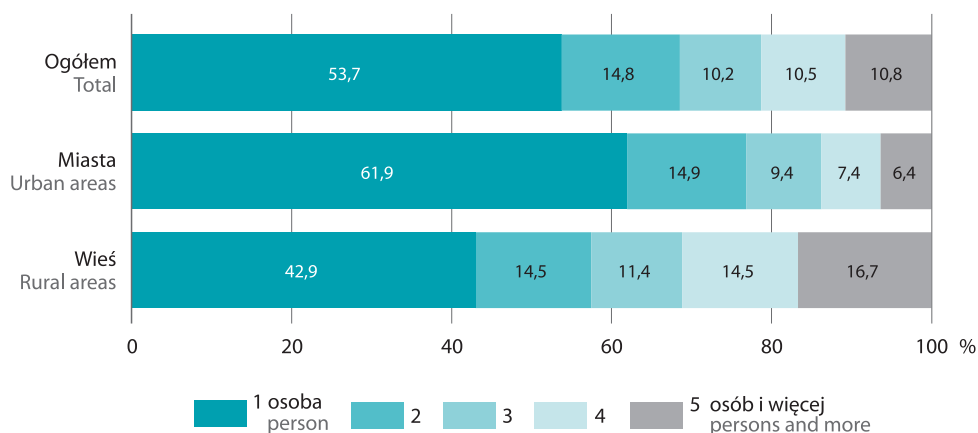
Widoczny w latach 2012 i 2013 wzrost był spowodowany znacznym podwyższeniem (w październiku 2012 r.) kwoty kryterium dochodowego uprawniającego do ubiegania się o świadczenia z pomocy społecznej. Warto zaznaczyć, że od 2012 r. kwota kryterium dochodowego była podwyższana 2-krotnie (w latach 2015 i 2018), niemniej te weryfikacje nie zatrzymały spadku ogólnej liczby gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej. Ta spadkowa tendencja dotyczyła ogółu gospodarstw beneficjentów oraz gospodarstw wieloosobowych, natomiast liczba gospodarstw jednoosobowych, tj. beneficjentów samotnie gospodarujących w całej dekadzie 2009–2018 stopniowo wzrastała. W 2017 r. po raz pierwszy od początku obserwacji liczba jednoosobowych gospodarstw beneficjentów minimalnie przewyższyła liczbę gospodarstw wieloosobowych, a w 2018 r. udział gospodarstw jednoosobowych wzrósł do 53,7%.

Struktura omawianej populacji według miejsca zamieszkania utrzymywała się w latach 2009–2016 w podobnej proporcji, ponad 55% (z tendencją wzrostową), to gospodarstwa domowe beneficjentów w miastach, a poniżej 45% – na wsi. W 2017 r. udział gospodarstw beneficjentów w miastach przekroczył 56%, a 2018 r. wzrósł do 56,6%. Obserwowany wzrost udziału gospodarstw beneficjentów w miastach jest następstwem wykazanego na wykresie 40 wzrostu liczby gospodarstw jednoosobowych, których większość jest w miastach. W 2018 r. ich udział wynosił 61,9% wobec 42,9% udziału gospodarstw jednoosobowych w ogólnej liczbie gospodarstw korzystających z pomocy społecznej na wsi – wykres 41.

Poza dużą różnicą między miastami i wsią w udziale gospodarstw jednoosobowych, wyraźne zróżnicowanie jest widoczne także w udziale gospodarstw 4-osobowych i większych. Na wsi ich udział wśród ogółu gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej w 2018 r. wynosił 31,2%, natomiast w miastach był znacznie mniejszy i wynosił 13,8%.

Wykres 41. Struktura gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według wielkości w 2018 r.

Chart 41. Structure of households of beneficiaries of social assistance by size in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Z ogółu analizowanych gospodarstw w 2018 r. w miastach skorzystało z pomocy 507,2 tys., a na wsi 388,9 tys. W porównaniu z 2017 r. liczba gospodarstw w miastach i na wsi zmniejszyła się odpowiednio o 5,4% oraz o 7,3%. Mimo postępującego w ostatnich latach relatywnie większego na wsi niż w miastach spadku liczby gospodarstw korzystających z pomocy społecznej, częstość korzystania z tej pomocy przez gospodarstwa domowe na wsi w 2018 r. była nadal znacznie wyższa niż w miastach.

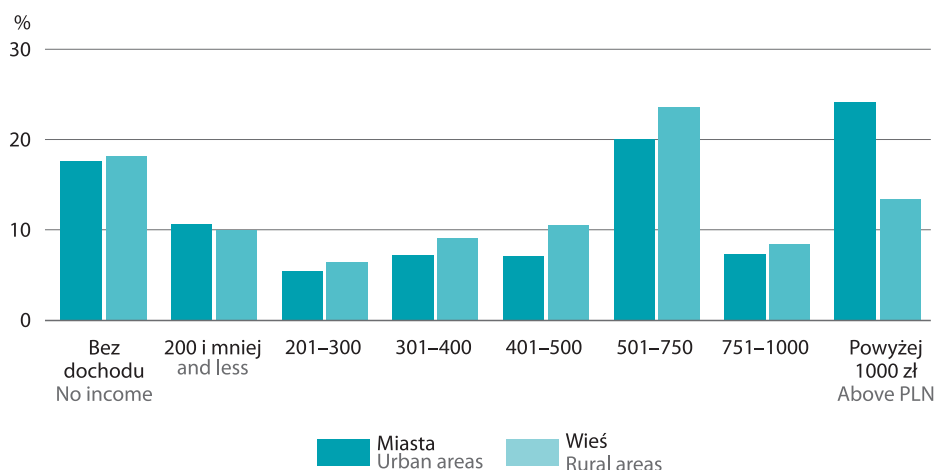
Zasięg korzystania z pomocy społecznej przez gospodarstwa domowe wyraża udział gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w ogólnej liczbie gospodarstw domowych.

Range of benefiting from social assistance by households expresses the share of households of beneficiaries of social assistance in total number of households.

W 2018 r. zasięg korzystania z pomocy społecznej przez gospodarstwa domowe na wsi wyrażony przez udział gospodarstw beneficjentów tej pomocy w ogólnej liczbie gospodarstw domowych⁹ wynosił 8,2% (w 2016 r. – 9,7%), natomiast w miastach 5,3% (w 2016 r. – 6,1%). Głównym powodem tak znaczącej różnicy między miastem i wsią w tym zakresie są dysproporcje w poziomie dochodów, chociaż na wsi nieznacznie łagodzone relatywnie niższymi kosztami utrzymania. Istotne znaczenie ma także przedstawiona na wykresie 41 struktura gospodarstw korzystających z pomocy społecznej według wielkości. W miastach większość gospodarstw korzystających z pomocy społecznej stanowią gospodarstwa jednoosobowe, natomiast na wsi znaczny udział mają gospodarstwa 4-osobowe i większe. Duże gospodarstwa domowe, to z reguły gospodarstwa z większą liczbą dzieci i uczącą się młodzieżą pozostającą na utrzymaniu, co znacząco obniża dochód na osobę w tych gospodarstwach i zmusza je do korzystania z pomocy społecznej.

Wykres 42. Struktura gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w miastach i na wsi według przeciętnego miesięcznego dochodu netto na osobę w 2018 r.

Chart 42. Structure of households of beneficiaries of social assistance in urban and rural areas by average monthly net income per person in 2018

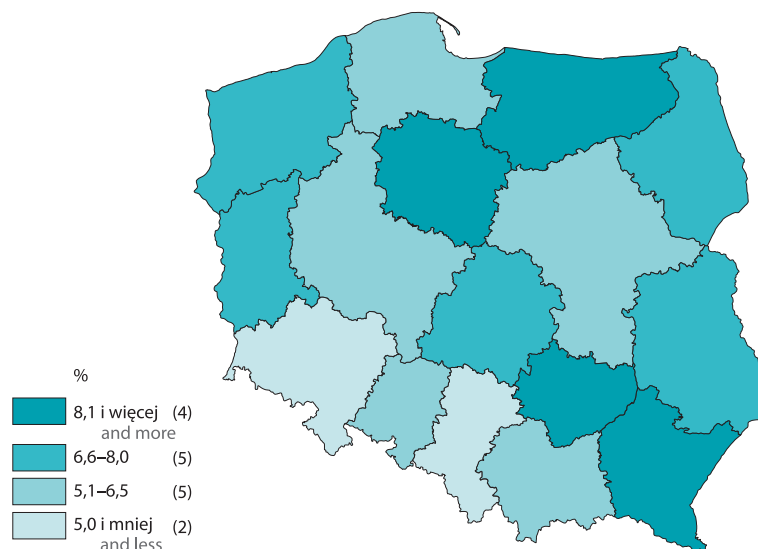
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

W miastach dochód na osobę w wysokości powyżej 1000 zł występował w 24,2% ogółu gospodarstw korzystających z pomocy społecznej w 2018 r., natomiast na wsi taki dochód na osobę posiadało tylko 13,5% gospodarstw beneficjentów pomocy społecznej. Różnicowanie terytorialne w korzystaniu z pomocy społecznej przez gospodarstwa domowe w 2018 r. kształtowało się podobnie jak w 2016 r., dla którego była opracowana podobna analiza.

⁹ Gospodarstwa domowe ogółem w 2018 r. – źródło: patrz przypis 8.

Mapa 4. Zasięg gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r.
Map 4. Range of households of beneficiaries of social assistance in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS i GUS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

Mimo, że we wszystkich województwach zasięg korzystania z pomocy społecznej przez gospodarstwa domowe, tj. udział gospodarstw korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie gospodarstw domowych¹⁰ obniżył się w porównaniu z 2016 r., to różnica między województwami z najwyższą (warmińsko-mazurskie) i najniższą (śląskie) wartością nadal była znaczna i wynosiła 6,3 p. proc. W pierwszym roku dekady 2009–2018 skrajne wartości wskaźnika występowały w tych samych województwach, ale różnica między nimi wynosiła 8,8 p. proc. W porównaniu z 2009 r. zasięg gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej w 2018 r. w skali kraju obniżył się o 2,2 p. proc. i wyniósł 6,3%.

Wśród ogółu 415,1 tys. wieloosobowych gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej w 2018 r. było 300,3 tys., tj. 72,3% gospodarstw z dziećmi w wieku poniżej 18 lat na utrzymaniu. W porównaniu z 2009 r. udział gospodarstw z dziećmi w ogólnej liczbie wieloosobowych gospodarstw beneficjentów pomocy społecznej w 2018 r. zmniejszył się o 5,8 p. proc.

W analizie beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej i ich gospodarstw w 2018 r. (podobnie jak w edycjach za 2014 i 2016 r.) przyjęto główny podział tych zbiorowości w zależności od wysokości dochodu na osobę z granicą na poziomie kryterium dochodowego¹¹. Na tej podstawie została wyodrębniona zbiorowość gospodarstw, w których dochód na osobę nie przekraczał tego kryterium oraz zbiorowość z dochodem powyżej tego progu.

W dalszej analizie zbiorowość gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej, w których dochód na osobę nie przekraczał kryterium dochodowego jest określana jako **ubogie gospodarstwa beneficjentów pomocy społecznej**.

In further analysis, the population of households benefiting from social assistance in which the income per capita did not exceed the income criterion is defined as **poor households of beneficiaries of social assistance**.

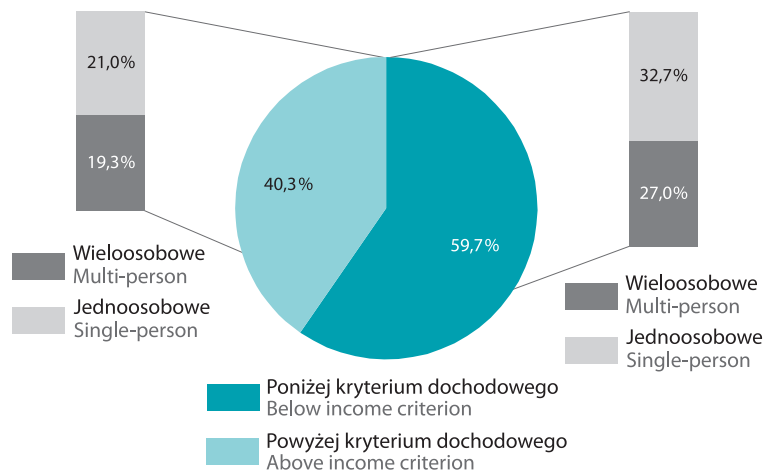
¹⁰ Gospodarstwa domowe ogółem według województw w 2018 r. – źródło: patrz przypis 8.

¹¹ Patrz definicja – str. 23.

Z ogółu 896,2 tys. gospodarstw domowych, które w 2018 r. skorzystały z pomocy społecznej, 534,7 tys. to gospodarstwa, w których dochód na osobę nie przekraczał kryterium dochodowego a pozostałe 361,5 tys. to gospodarstwa, w których dochód na osobę był wyższy.

Wykres 43. Struktura gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według kryterium dochodowego i wielkości w 2018 r.

Chart 43. Structure of households of beneficiaries of social assistance by income criterion and size in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

W 2018 r. udział ubogich gospodarstw w zbiorowości wszystkich gospodarstw korzystających z pomocy społecznej wyniósł 59,7% i był to najniższy udział od początku obserwacji, tj. od 2009 r. W całej dekadzie 2009–2018 najwyższą wartość – 70,1% miał ten wskaźnik w 2013 r., a od 2016 r. jest obserwowany jego stopniowy spadek. W porównaniu z 2017 r. udział ten zmniejszył się o 2,4 p. proc., a warto dodać, że tak znaczny spadek nastąpił mimo podwyższenia kryterium dochodowego w 2018 r. Zatem ze środowiskowej pomocy społecznej w ostatnich latach coraz częściej korzystały także te gospodarstwa, w których dochód na osobę przewyższał ustawowe kryterium. Do tej grupy gospodarstw była kierowana pomoc głównie w formie świadczeń niepieniężnych w tym różne rodzaje usług oraz poradnictwo specjalistyczne.

3.2. Ubogie gospodarstwa domowe beneficjentów i głębokość ich ubóstwa w 2018 r.

3.2. Poor households of beneficiaries and the depth of their poverty in 2018

Zbiorowość ubogich gospodarstw domowych, które skorzystały z pomocy społecznej w 2018 r. liczyła 534,7 tys. i w porównaniu z 2017 r. zmniejszyła się o 10,0%. W całej dekadzie 2009–2018 był to drugi po zarejestrowanym rok wcześniej (w 2017 r. w porównaniu z 2016 r. spadek o 13,2%), największy roczny spadek w populacji tych gospodarstw.

W zbiorowości ubogich gospodarstw korzystających z pomocy społecznej w analizowanym roku, podobnie jak w całej populacji gospodarstw beneficjentów większość – 54,8% stanowiły gospodarstwa jednoosobowe. Inaczej niż w całej populacji kształtowała się natomiast struktura według miejsca zamieszkania. Wśród ubogich gospodarstw beneficjentów większość – 55,2%, to gospodarstwa na wsi. Niniejsza edycja jest kolejną, w której ubogie gospodarstwa domowe beneficjentów zostały objęte szerszą analizą. Ze względu na odmienną specyfikę gospodarstw jednoosobowych i gospodarstw wieloosobowych, ich charakterystyki przedstawiono rozdzielnie.

3.2.1. Gospodarstwa jednoosobowe

3.2.1. Single-person households

Liczba ubogich jednoosobowych gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej, tj. ubogich beneficjentów tej pomocy samotnie gospodarujących (bez osób bezdomnych) w 2018 r. wynosiła 293,0 tys. i w porównaniu z 2017 r. zmniejszyła się o 5,4%. W ciągu dekady 2009–2018 liczba samotnie gospodarujących ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej wzrastała stopniowo do 2013 r., a od 2014 r. (z minimalnym wzrostem w 2015 r. w związku z podwyższeniem kryterium dochodowego) do 2018 r. obserwowano tendencję spadkową. W analizowanej zbiorowości w 2018 r. w miastach mieszkało 183,0 tys. osób, tj. 62,5%, a pozostałe 90,0 tys. osób – na wsi.

3.2.1.1. Przyczyny przyznania świadczeń i formy pomocy gospodarstwom jednoosobowym

3.2.1.1. Reasons for granting benefits and forms of assistance to single-person households

Główną przyczyną korzystania z pomocy społecznej w tej grupie beneficjentów do 2013 r. były problemy ze znalezieniem pracy. Od 2014 r. na pierwsze miejsce wysunęły się problemy zdrowotne i ich udział do 2018 r. stopniowo wzrastał.

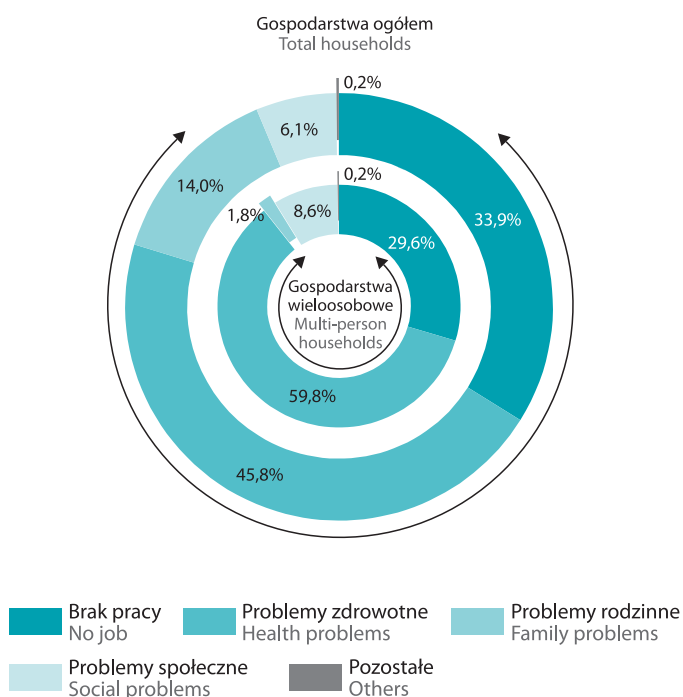
Główna przyczyna korzystania z pomocy społecznej (przyznania świadczeń) jest ustalana na podstawie kodów problemów wymienionych w art. 7 ustawy o pomocy społecznej, które w badaniu grupuje się następująco: brak pracy (bezrobocie); problemy zdrowotne; problemy rodzinne; problemy społeczne; pozostałe.

Main reason for benefiting from social assistance (granting benefits) is determined on the basis of the reasons for granting the aid mentioned in art. 7 of the Act on Social Assistance, which in the statistical survey are grouped as follows: lack of work (unemployment); health problems; family problems; social problems; others.

Strukturę ubogich gospodarstw jednoosobowych na tle ogółu ubogich gospodarstw według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2018 r. przedstawiono na wykresie 43. W 2018 r. w analizowanej grupie 293,0 tys. ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących, pomoc z powodu problemów zdrowotnych otrzymało 59,8%, a dalsze 29,6% z powodu braku pracy. W 2016 r., w podobnej analizie udział tych dwóch głównych przyczyn wynosił odpowiednio 55,2% oraz 38,2%. Pozostałe 3 główne przyczyny były podstawą udzielenia pomocy w 2018 r. dla niespełna 11% ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących, w tym problemy społeczne dla 8,6% (w 2016 r. – 4,7%).

Wykres 44. Struktura ubogich gospodarstw domowych ogółem i jednoosobowych korzystających z pomocy społecznej według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2018 r.

Chart 44. Structure of poor and single-person households benefiting from social assistance by main reason for granting benefits in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Ubogie osoby samotnie gospodarujące skorzystały z różnych form świadczeń, które grupuje się jako świadczenia pieniężne i niepieniężne. Beneficjenci samotnie gospodarujący (gospodarstwa jednoosobowe), wykazani na tle ogółu ubogich gospodarstw beneficjentów w tabeli 4 są liczeni jeden raz, bez względu na to, że wielu z nich otrzymało w ciągu roku więcej niż jeden rodzaj pomocy, stąd suma udziałów przekracza 100%. W 2018 r. pomoc pieniężną otrzymało 98,6% omawianej zbiorowości, tj. 288,8 tys. osób. Najczęstszą formą pomocy podobnie jak w poprzednich latach był zasiłek celowy, który w 2018 r. otrzymało 69,5% ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących. Zasiłek celowy jest świadczeniem jednorazowym i może być wypłacany niezależnie od innych rodzajów świadczeń. Ponad połowa (51,9%) ubogich samotnie gospodarujących korzystających z pomocy społecznej miała wypłacany zasiłek stały, a 49,7% – zasiłek okresowy. Można zatem stwierdzić, że wszyscy ubodzy samotnie gospodarujący beneficjenci pomocy społecznej otrzymywali w ciągu roku tę pomoc w formie zasiłku stałego lub okresowego, a duża ich część dodatkowo wsparcie w formie zasiłku celowego.

Tablica 4. Ubogie gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej ogółem i gospodarstwa jednoosobowe oraz ich struktura według wybranych rodzajów otrzymanej pomocy w 2018 r.

Table 4. Total poor households benefiting from social assistance and single-person households and their structure by selected type of assistance received in 2018

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total		Pomoc pieniężna Monetary assistance			Pomoc niepieniężna Non-monetary assistance	
			zasiłek stały permanent benefit	zasiłek okresowy temporary benefit	zasiłek celowy appropriat- ed benefit	posiłek meals	usługi opiekuńcze attendance services
	w tys. in thou- sands	w odsetkach in percent					
Gospodarstwa ogółem Total households	534,7	100,0	33,6	53,1	69,5	32,6	1,4
Gospodarstwa jednooso- bowe Single-person households	293,0	100,0	51,9	49,7	70,7	11,9	2,3

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Niezależnie od pomocy finansowej, stosunkowo liczna zbiorowość – 200,5 tys. osób, tj. 68,4% ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących skorzystała w 2018 r. z 14 rodzajów świadczeń niepieniężnych, głównie w formie pomocy rzeczowej, usług i poradnictwa specjalistycznego. W analizowanej zbiorowości świadczenia w formie posiłku otrzymywało 11,9%, a pomoc w formie usług opiekuńczych – 2,3%. Częstym rodzajem pomocy niepieniężnej dla tej grupy beneficjentów była też praca socjalna oraz pomoc w formie opłacania składki na ubezpieczenie zdrowotne beneficjentom świadczeń pieniężnych.

Dla przedstawienia pełniejszej charakterystyki ubogich gospodarstw jednoosobowych korzystających z pomocy społecznej, uznano za celowe zamieszczenie poniżej cech demograficznych, społecznych i ekonomicznych ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących.

To present a more complete description of the poor single-person households benefiting from social assistance, it was considered appropriate to include below demographic, social and economic characteristics of the poor beneficiaries of single-handedly managing households.

3.2.1.2. Charakterystyka demograficzna i społeczno-ekonomiczna samotnie gospodarujących

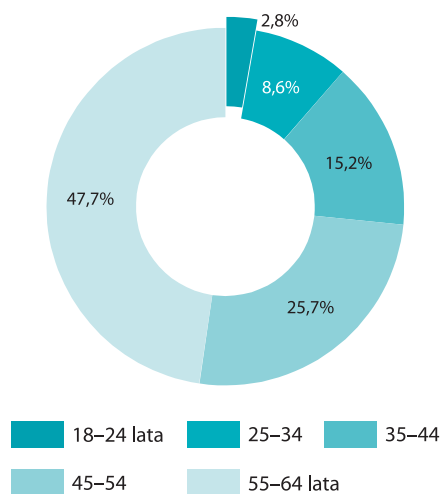
3.2.1.2. Demographic and socio-economic characteristics of single-handedly managing households

Utrzymującą się od początku obserwacji specyfiką populacji ubogich samotnie gospodarujących beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej jest bardzo wysoka dysproporcja płci. W 2018 r. w zbiorowości 293,0 tys. analizowanych beneficjentów mężczyźni stanowili 73,6%.

Przedstawiona na wykresie 44 struktura jednoosobowych ubogich gospodarstw domowych według przyczyn korzystania z pomocy społecznej (29,6% z powodu bezrobocia) w 2018 r. wskazywała na znaczny udział gospodarstw osób w wieku produkcyjnym. Z analizy struktury ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących według ekonomicznych grup wieku wynika, że w omawianej zbiorowości 85,9%, to osoby w wieku produkcyjnym, a 14,1% – w wieku poprodukcyjnym. Warto zwrócić uwagę na strukturę samotnie gospodarujących ubogich beneficjentów z przedziału wieku 18–64 lata według bardziej szczegółowych grup wieku w 2018 r.

Wykres 45. Struktura samotnie gospodarujących ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18–64 lata według grup wieku w 2018 r.

Chart 45. Structure of single-handedly managing poor beneficiaries of social assistance aged 18–64 by age groups in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Z ogółu 261,7 tys. analizowanych osób w 2018 r. w wieku 18–64 lata, 26,6% tj. 69,7 tys. stanowiła grupa z przedziału wieku 18–44 lata, tj. w wieku produkcyjnym mobilnym. Wśród nich, relatywnie liczną grupę – 29,8 tys. stanowili ubodzy beneficjenci w wieku 18–34 lata. W grupie wieku 45–54 lata było 25,7% ogółu ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących, a największy udział 47,7% mieli beneficjenci w wieku 55–64 lata. Grupa ta w 2018 r. liczyła 124,8 tys. osób i w porównaniu z 2016 r. zmniejszyła się o 7,2%, przy czym w grupie 60–64-latków ich liczba wzrosła o 1,5% w porównaniu z 2016 r. W całej analizowanej zbiorowości ubogich samotnie gospodarujących beneficjentów w wieku 18–64 lata nastąpił spadek ich liczby w 2018 r. w porównaniu z 2016 r. o 11,6%, w tym największy o 24,3% w grupie 18–34-latków.

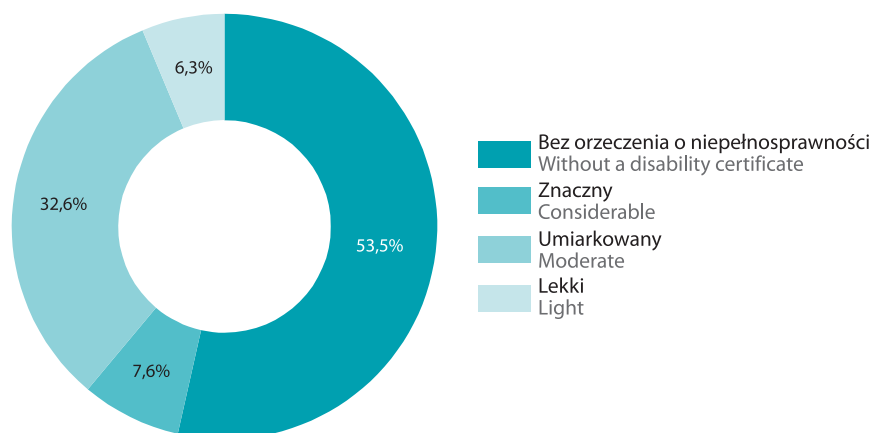
W przedstawionej wcześniej charakterystyce ubogich samotnie gospodarujących według powodów korzystania z pomocy społecznej, wykazano, że pomoc z powodów zdrowotnych otrzymało 175,2 tys. osób, tj. 59,8% tej grupy. Z tej informacji skorelowanej z opisaną wyżej strukturą tych osób według wieku nasuwa się wniosek o bardzo złej kondycji zdrowotnej omawianej zbiorowości. W strukturze ubogich samotnie gospodarujących beneficjentów pomocy społecznej w wieku 18–64 lata według stanu zdrowia (według

subiektywnej oceny tych osób przekazanej w trakcie wywiadu środowiskowego), 44,4% z nich było chorych przewlekłe, a dalsze 30,2% miało inne problemy zdrowotne. Tylko 25,4% omawianej zbiorowości w ich ocenie było zdrowych.

Subiektywną ocenę stanu zdrowia opisywanej populacji ubogich beneficjentów w wieku 18–64 lata samotnie gospodarujących pośrednio weryfikują posiadane orzeczenia o niepełnosprawności.

Wykres 46. Struktura samotnie gospodarujących ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18–64 lata według stopnia niepełnosprawności w 2018 r.

Chart 46. Structure of single-handedly managing poor beneficiaries of social assistance aged 18–64 by disability level in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

W łącznej liczbie 261,7 tys. samotnie gospodarujących ubogich beneficjentów w wieku 18–64 lata, w 2018 r. orzeczenie o niepełnosprawności posiadało 46,5%, tj. 121,5 tys. osób, w tym posiadający orzeczenie o niepełnosprawności w stopniu umiarkowanym stanowili 32,6%, a w stopniu znacznym – 7,6% ogółu analizowanej zbiorowości.

Zbiorowość ubogich samotnie gospodarujących beneficjentów pomocy społecznej cechuje bardzo niski poziom wykształcenia. W analizowanej zbiorowości osób w wieku 25–64 lata w 2018 r. wykształcenie co najmniej średnie posiadało 19,9%, w tym 6,3% to osoby bez kwalifikacji zawodowych legitymujące się wykształceniem średnim ogólnokształcącym. Wykształcenie zasadnicze zawodowe posiadało 51,1% analizowanej zbiorowości, a dalsze 27,7% to osoby, które zakończyły edukację na poziomie obowiązkowym, młodszy – gimnazjalnym¹², starsi – podstawowym. Mimo nieznacznej poprawy w porównaniu z wcześniejszymi latami struktura wykształcenia ubogich samotnie gospodarujących w 2018 r. kształtowała się na tle odpowiedniej struktury ogólnej liczby ludności¹³ bardzo niekorzystnie.

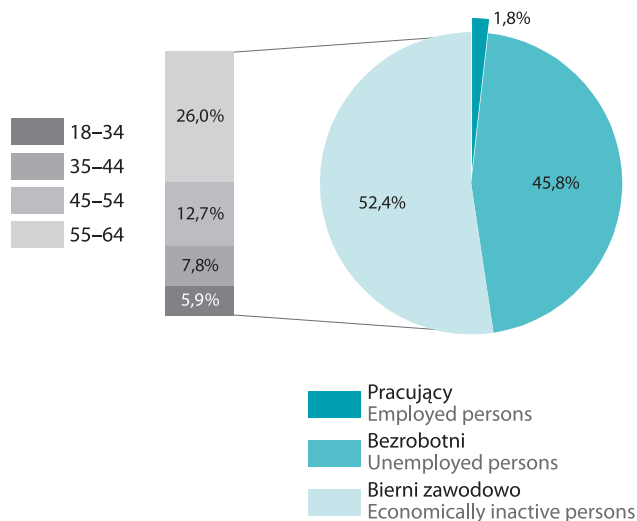
Opisana wyżej charakterystyka ubogich samotnie gospodarujących beneficjentów pomocy społecznej według poziomu wykształcenia w połączeniu z problemami zdrowotnymi i niepełnosprawnością przekłada się na ich pozycję na rynku pracy. Stąd w analizowanej zbiorowości był w 2018 r. i wcześniej tak wysoki odsetek osób biernych zawodowo i bezrobotnych.

¹² System edukacji wprowadzający gimnazjum, objął po raz pierwszy osoby urodzone w 1986 r.

¹³ Według wyników NSP 2011.

Wykres 47. Struktura samotnie gospodarujących ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18–64 lata według statusu na rynku pracy oraz biernych zawodowo według grup wieku w 2018 r.

Chart 47. Structure of single-handedly managing poor beneficiaries of social assistance aged 18–64 by labour market status and economically inactive persons by age groups in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Przedstawiona na wykresie 47 struktura ubogich samotnie gospodarujących beneficjentów pomocy społecznej w wieku 18–64 lata według statusu na rynku pracy w 2018 r. zmieniła się w stosunku do opisanej w publikacji za 2016 r. tylko o tyle, że w 2018 r. największy udział miały osoby biernie zawodowo – 52,4%, a niewiele mniejszy – 45,8%, osoby bezrobotne. W 2016 r. największy udział mieli bezrobotni – 50,8%, a biernie zawodowo stanowili 47,6% ogółu omawianych beneficjentów. Mimo obserwowanej w ostatnich latach poprawy sytuacji na rynku pracy i coraz większej liczby ofert pracy, udział pracujących w analizowanej zbiorowości w 2018 r. wynosił 1,8%, i był o 0,2 p. proc. wyższy niż w 2016 r.

Z przedstawionej wyżej charakterystyki demograficznej i społecznej omawianej populacji nasuwa się ogólny wniosek, że ubodzy samotnie gospodarujący beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej, to w zdecydowanej większości osoby w wieku produkcyjnym niemobilnym, w złej kondycji zdrowotnej z bardzo niskim poziomem wykształcenia, biernie zawodowo lub bezrobotne a cała zbiorowość z relatywnie wysokim odsetkiem osób niepełnosprawnych.

Dopełnieniem tej charakterystyki w 2018 r. – podobnie jak we wcześniejszych latach, dla których opracowano podobną analizę – była skrajnie trudna sytuacja ekonomiczna większości tych osób. W omawianej zbiorowości 293,0 tys. ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących, 49,2% nie miało własnego źródła dochodu, a dalsze 24,8% miało dochód na poziomie nie przekraczającym połowy kryterium dochodowego, tj. 350 zł netto miesięcznie. Tylko 62,2 tys. osób, tj. 21,2% omawianych beneficjentów posiadało dochód miesięczny w przedziale 75–100% kryterium dochodowego, tj. w granicach 525–701 zł netto.

Tablica 5. Ubogie gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej ogółem i gospodarstwa jednoosobowe oraz ich struktura według głównego źródła utrzymania w 2018 r.

Table 5. Total poor households benefiting from social assistance and single-person households and their structure by main source of income in 2018

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total		Główne lub wyłączne źródło utrzymania Main or sole source of income			
			dochody z pracy income from work	emerytura lub renta old age or other pension	inne niezarob- kowe źródła other non- -earned sources	na utrzymaniu – brak własnego dochodu dependent – no own income
	w tys. in thou- sands		w odsetkach in percent			
Gospodarstwa ogółem Total households	534,7	100,0	16,0	4,9	49,2	29,9
Gospodarstwa jednoosobowe Single-person households	293,0	100,0	5,0	3,1	42,7	49,2

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Tak niskie dochody pochodziły ze źródeł niezarobkowych innych niż emerytura lub renta, które otrzymywało 42,7% ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących – tablica 5. Dochody z pracy (najczęściej dorywczej lub sezonowej) deklarowało 5,0%, a emeryturę lub rentę – 3,1% omawianych beneficjentów. Struktura ubogich samotnie gospodarujących beneficjentów pomocy społecznej według głównego źródła utrzymania wynika pośrednio z opisanej wyżej ich struktury według statusu na rynku pracy.

Jak zaznaczono wyżej, w 2018 r. samotnie gospodarujący bez dochodu stanowili 49,2%, a w liczbach bezwzględnych było to 144,1 tys. osób (o 7,0% mniej niż w 2016 r.). Ta grupa beneficjentów, to osoby na utrzymaniu państwa, organizacji pozarządowych, parafii i osób spokrewnionych, chociaż nie można wykluczyć, że część z nich pracując dorywczo w „szarej strefie” nie ujawniła swoich dochodów.

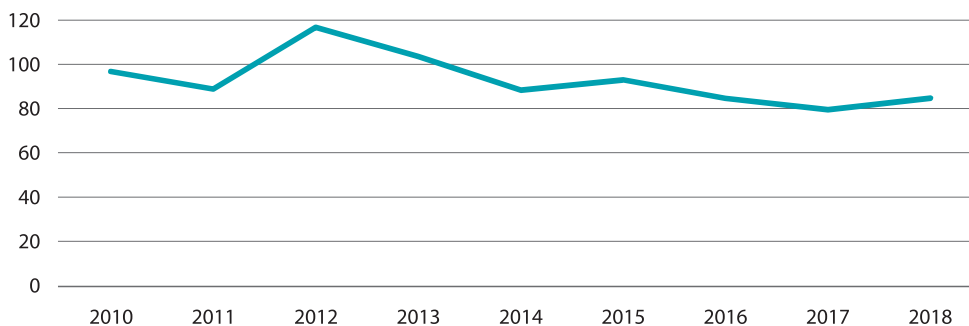
3.2.2. Wieloosobowe gospodarstwa domowe

3.2.2. Multi-person households

W zbiorowości 534,7 tys. ubogich gospodarstw, które w 2018 r. skorzystały z pomocy społecznej gospodarstwa wieloosobowe stanowiły 45,2%, tj. 241,7 tys. W porównaniu z 2017 r. liczba ubogich wieloosobowych gospodarstw beneficjentów pomocy społecznej zmniejszyła się o 42,8 tys., tj. o 15,1%. W całej dekadzie 2009–2018 spadek liczby tych gospodarstw był obserwowany od 2014 r., a największy (o 20,1%) wystąpił w 2017 r. w stosunku do 2016 r.

Wykres 48. Dynamika liczby ubogich wieloosobowych gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej (rok poprzedni=100)

Chart 48. Indices of the number of poor multi-person households of beneficiaries of social assistance (previous year=100)

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Na tak wysoki spadek liczby ubogich wieloosobowych gospodarstw beneficjentów w ostatnich latach znaczny wpływ miało zmniejszenie liczby gospodarstw z dziećmi w wieku poniżej 18 lat na utrzymaniu, gdyż te gospodarstwa stanowiły około $\frac{3}{4}$ omawianej zbiorowości. W strukturze ubogich wieloosobowych gospodarstw korzystających z pomocy społecznej według miejsca zamieszkania w całej dekadzie 2009–2018 przeważały gospodarstwa na wsi, chociaż ich udział stopniowo się zmniejszał od 56,0% na początku dekady do 53,7% w ostatnich dwóch latach.

3.2.2.1. Przyczyny przyznania świadczeń i formy pomocy gospodarstwom wieloosobowym

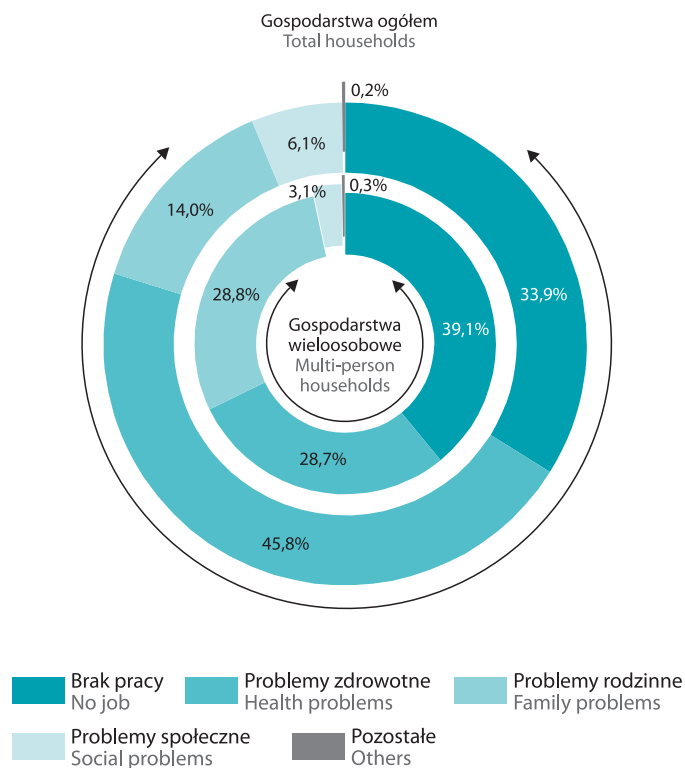
3.2.2.1. Reasons for granting benefits and forms of assistance for multi-person households

Rozkład przyczyn udzielenia pomocy ubogim gospodarstwom wieloosobowym znacznie różni się od podobnej struktury ubogich gospodarstw jednoosobowych opisanych w pkt 2.1.1. Na wykresie 47 zamieszczono tę strukturę gospodarstw wieloosobowych na tle ogółu ubogich gospodarstw beneficjentów.

W 2018 r. w zbiorowości omawianych gospodarstw wieloosobowych nadal główną przyczyną otrzymania pomocy był brak pracy – 39,1% ogółu ubogich gospodarstw wieloosobowych, a na drugim miejscu – 28,8% były problemy rodzinne i prawie taki sam udział – 28,7% miały problemy zdrowotne. Podobnie jak w gospodarstwach wieloosobowych ukształtowała się omawiana struktura w grupie gospodarstw z dziećmi na utrzymaniu, przy czym udział problemów zdrowotnych w gospodarstwach z dziećmi był znacznie mniejszy niż w innych grupach gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej.

Wykres 49. Struktura ubogich gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej ogółem i gospodarstw wieloosobowych według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2018 r.

Chart 49. Structure of total poor households benefiting from social assistance and multi-person households by the main reason for granting benefits in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Ubogie gospodarstwa wieloosobowe w 2018 r., podobnie jak i jednoosobowe także częściej otrzymywały pomoc w formie świadczeń pieniężnych, niż niepieniężnych, niemniej odsetek korzystających ze świadczeń pieniężnych 81,3%, był znacznie mniejszy niż wśród ubogich samotnie gospodarujących, gdzie niemal cała zbiorowość (98,6%) otrzymała świadczenia pieniężne. Wśród ubogich gospodarstw z dziećmi odsetek tych, które otrzymały pomoc pieniężną był jeszcze mniejszy i wynosił 76,5%. Najwięcej ubogich gospodarstw wieloosobowych – 68%, otrzymało zasiłek celowy. Zasiłek okresowy otrzymywało 57,2% gospodarstw wieloosobowych, a zasiłek stały – 11,4%. W ubogich gospodarstwach z dziećmi odsetek korzystających ze wszystkich wyżej wymienionych rodzajów świadczeń pieniężnych był jeszcze mniejszy.

Tablica 6. Ubogie gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej ogółem i gospodarstwa wieloosobowe oraz ich struktura według wybranych rodzajów otrzymanej pomocy w 2018 r.

Table 6. Total poor households benefiting from social assistance and multi-person households and their structure by selected types of assistance received in 2018

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total		Pomoc pieniężna Monetary assistance			Pomoc niepieniężna Non-monetary assistance	
			zasiłek stały permanent benefit	zasiłek okresowy temporary benefit	zasiłek celowy appropriat- ed benefit	zasiłek stały permanent benefit	zasiłek okresowy temporary benefit
	w tys. in thou- sands	w odsetkach in percent					
Gospodarstwa ogółem Total households	534,7	100,0	33,6	53,1	69,5	32,6	1,4
Gospodarstwa wieloosobowe Multi-person households	241,7	100,0	11,4	57,2	68,0	57,7	0,3
w tym gospodarstwa z dziećmi of which households with children	187,1	100,0	5,7	55,2	64,2	71,6	0,2

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Niezależnie od pomocy finansowej, świadczenia niepieniężne w 2018 r. otrzymało 75,8% ubogich wieloosobowych gospodarstw korzystających z pomocy społecznej. Udział ten zawyżają gospodarstwa z dziećmi, wśród których świadczenia niepieniężne otrzymało 82,7%. Główny rodzaj pomocy niepieniężnej, stanowiły posiłki, które otrzymało 57,7% gospodarstw wieloosobowych, a wśród gospodarstw z dziećmi – 71,6%.

W porównaniu z 2016 r., w którym były analizowane podobne struktury wystąpił nieznaczny spadek udziału gospodarstw korzystających z zasiłku celowego i zasiłku okresowego. Zwiększył się natomiast udział gospodarstw otrzymujących zasiłek stały.

3.2.2.2. Charakterystyka demograficzna wieloosobowych gospodarstw beneficjentów

3.2.2.2. Demographic characteristics of beneficiaries' multi-person households

W 2018 r. w populacji 534,7 tys. ubogich gospodarstw beneficjentów pomocy społecznej, gospodarstwa wieloosobowe stanowiły 45,2%, z tego 44,7%, to gospodarstwa rodzinne, a 0,5% – gospodarstwa nierodzinne. W zbiorowości 238,8 tys. gospodarstw rodzinnych zdecydowaną większość, tj. 78,1%, stanowiły gospodarstwa z dziećmi.

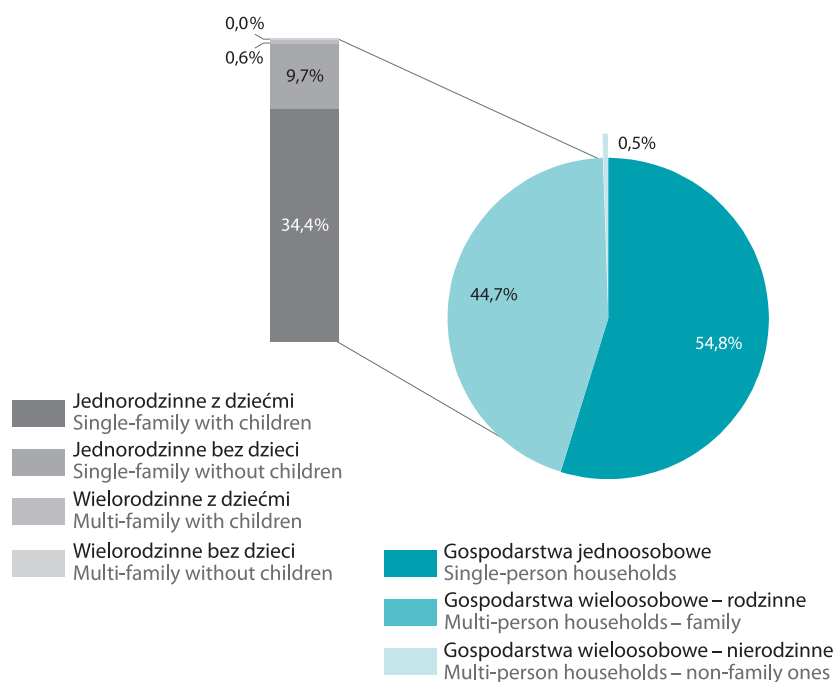
Gospodarstwo domowe z dziećmi – oznacza gospodarstwo z dziećmi w wieku poniżej 18 lat na utrzymaniu. Dla ustalenia ich liczby, z ogólnej zbiorowości gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej wybrano te, w składzie których wystąpiła co najmniej 1 osoba w wieku poniżej 18 lat.

Household with children – means a household with dependent children under 18 years of age. To determine their number, from the total population of households benefiting from social assistance, those with at least 1 person under the age of 18 were selected.

Także w niewielkiej zbiorowości 2,9 tys. gospodarstw nierodzinnych występowały gospodarstwa z dziećmi, przy czym ich udział w tej grupie gospodarstw był stosunkowo niewielki i wynosił 17,4%.

Wykres 50. Struktura ubogich gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej według typów w 2018 r.

Chart 50. Structure of poor households benefiting from social assistance by type in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

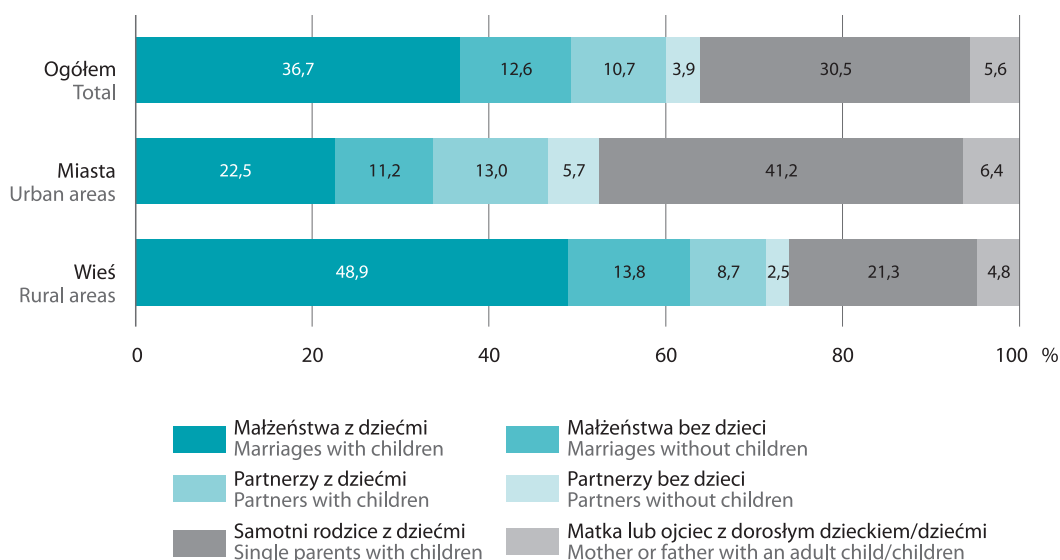
Przedstawiona na wykresie 50 struktura ubogich gospodarstw wieloosobowych, które skorzystały z pomocy społecznej w 2018 r., według typów wiąże się z ich składem pokoleniowym. W analizowanej zbiorowości najczęściej było gospodarstw dwupokoleniowych – 83,8%, a jednopokoleniowe i trzypokoleniowe stanowiły odpowiednio 13,3% oraz 2,9%. W porównaniu z 2012 r., kiedy podobna struktura gospodarstw beneficjentów była analizowana po raz pierwszy, udział gospodarstw dwupokoleniowych obniżył się nieznacznie, tj. o 2,1 p. proc. W przypadku gospodarstw trzypokoleniowych ich udział także obniżył się o 2,1 p. proc., ale liczbowo ich zbiorowość w 2018 r. w porównaniu z 2012 r. była 4-krotnie mniejsza. Jedyną grupą, której udział – w strukturze analizowanych gospodarstw według liczby pokoleń – w porównywanych latach wzrósł (o 4,2%), była grupa gospodarstw jednopokoleniowych.

W 2018 r. w populacji 238,8 tys. ubogich rodzinnych gospodarstw beneficjentów 235,6 tys., tj. 98,7%, stanowiły gospodarstwa jednorodzinne. W strukturze rodzin według typu – z wyszczególnieniem rodzin z dziećmi¹⁴, w 2018 r. utrzymały się tendencje z wcześniejszych lat, tj. zmniejszyły się nieznacznie udziały małżeństw z dziećmi oraz partnerów z dziećmi, a relatywnie w większym stopniu wzrosły udziały samotnych rodziców z dziećmi i małżeństw bez dzieci.

¹⁴ Zasady wyboru tych rodzin jak w definicji dla gospodarstwa domowego z dziećmi – na str. 74.

Wykres 51. Struktura rodzin w jednorodzinnych ubogich gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej według typu w 2018 r.

Chart 51. Structure of families in single-family poor households benefiting from social assistance by type in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Opisywane w poprzednich publikacjach różnice między miastem i wsią w przedstawionej wyżej strukturze rodzin w 2018 r. nieznacznie się pogłębiły. W porównaniu z 2016 r. w strukturze rodzin na wsi zaobserwowano wyraźny wzrost liczby małżeństw bez dzieci wśród ubogich jednorodzinnych gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej.

3.2.2.3. Źródła dochodu i kwota na osobę w gospodarstwach wieloosobowych

3.2.2.3. Sources of income and amount per capita in multi-person households

Przedstawiona w tabelicy 7 struktura ubogich wieloosobowych gospodarstw domowych, które w 2018 r. skorzystały z pomocy społecznej według głównego źródła utrzymania, znacznie różni się od podobnej przedstawionej w tabelicy 5 struktury gospodarstw jednoosobowych oraz struktury ubogich gospodarstw beneficjentów ogółem.

Wśród analizowanych gospodarstw wieloosobowych dochody z pracy w 2018 r. stanowiły główne źródło utrzymania dla 29,4%, w tym 16,5% z nich utrzymywało się ze stałej pracy najemnej. W strukturze ubogich wieloosobowych gospodarstw beneficjentów, relatywnie większy udział (7,0%), niż wśród ogółu gospodarstw miały gospodarstwa utrzymujące się głównie z emerytur lub rent, przy czym emerytury występowały najczęściej w gospodarstwach dwuosobowych, natomiast renty z tytułu niezdolności do pracy i renty rodzinne w większych gospodarstwach i wśród tych z dziećmi na utrzymaniu.

Tablica 7. Ubogie gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej ogółem i gospodarstwa wieloosobowe oraz ich struktura według głównego źródła utrzymania w 2018 r.

Table 7. Total poor households benefiting from social assistance and multi-person households and their structure by main source of income in 2018

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total		Główne lub wyłączne źródło utrzymania Main or sole source of income			
			dochody z pracy income from work	emerytura lub renta old age or other pension	inne niezarob- kowe źródła other non- -earned sources	na utrzymaniu – brak własnego dochodu dependent – no own income
	w tys. in thou- sands		w odsetkach in percent			
Gospodarstwa ogółem Total households	534,7	100,0	16,0	4,9	49,2	29,9
Gospodarstwa wieloosobowe Multi-person households	241,7	100,0	29,4	7,0	57,1	6,5
w tym gospodarstwa z dziećmi of which households with children	187,1	100,0	32,7	3,3	60,7	3,4

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

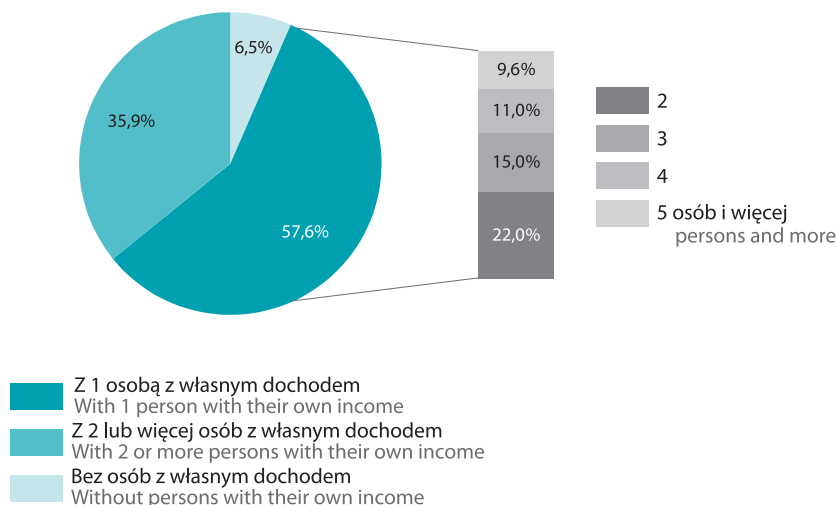
W porównaniu z 2017 r. udziały analizowanych gospodarstw w wymienionych wyżej grupach źródeł utrzymania zmniejszyły się na rzecz największej grupy – inne niezarobkowe źródła utrzymania – 57,1%. Udział wieloosobowych gospodarstw beneficjentów bez dochodu (w rozumieniu ustawy o pomocy społecznej) wyniósł 6,5% i pozostał niezmienny.

UWAGA. Opisany w poniższej analizie przeciętny miesięczny dochód ubogich gospodarstw beneficjentów nie uwzględnia świadczenia wychowawczego wypłacanego na dzieci w wieku poniżej 18 lat.

Mediana przeciętnego miesięcznego dochodu netto na osobę w ubogich wieloosobowych gospodarstwach domowych (nie uwzględniając gospodarstw bez dochodu) w 2018 r. wynosiła 355 zł, tj. o 7 zł więcej niż w 2017 r. Tak niski dochód na osobę w tych gospodarstwach wynika głównie z faktu, że w wieloosobowych rodzinach często występuje tylko jedna osoba, która posiada jakiś dochód, stanowiący źródło utrzymania wszystkich członków tej rodziny

Wykres 52. Struktura ubogich wieloosobowych gospodarstw domowych beneficjentów według liczby osób posiadających własny dochód, a w gospodarstwach z jedną osobą z własnym dochodem według ich wielkości w 2018 r.

Chart 52. Structure of poor beneficiaries' multi-person households by number of persons having their own income and in households with one person with own income by their size in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

W populacji ubogich gospodarstw wieloosobowych w analizowanym roku, 57,6% było utrzymywanych z dochodu pojedynczych osób i podobny udział (57,1%) gospodarstw utrzymywanych przez pojedyncze osoby występował wśród gospodarstw z dziećmi. Warto zwrócić uwagę, że w porównaniu z podobną analizą za 2016 r. udział omawianych gospodarstw z jedną osobą z własnym dochodem w 2018 r. wzrósł o 4,3 p. proc., a wśród gospodarstw z dziećmi – wzrósł o 3,4 p. proc.

Te pojedyncze dochody w ponad połowie gospodarstw w 2018 r. były stosunkowo niewysokie, o czym świadczą opisane wyżej źródła ich pozyskiwania, a w przeliczeniu na jedną osobę w większości gospodarstw domowych 3-osobowych i większych obniżyły się do kilkuset zł. Stąd w strukturze ubogich gospodarstw wieloosobowych korzystających z pomocy społecznej w 2018 r., 28,8% miało dochód na osobę mniejszy niż połowa kryterium dochodowego, czyli nieprzekraczający miesięcznie kwoty 264 zł netto, a dalsze 31,4% – dochód nieprzekraczający 75% kwoty kryterium, czyli w granicach 264–396 zł netto na osobę. Tylko 39,8% omawianych gospodarstw beneficjentów miało dochód na osobę z przedziału 75–100% proggu dochodowego, tj. kwotę w granicach 396–528 zł netto miesięcznie.

3.2.3. Głębokość ubóstwa gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej

3.2.3. Depth of poverty of social assistance beneficiaries' households

Przedstawiona w pkt 2.1.2 struktura ubogich jednoosobowych gospodarstw korzystających z pomocy społecznej według dochodu na osobę względem kryterium dochodowego w 2018 r. i opisana wyżej w pkt 2.2.3 podobna struktura w gospodarstwach wieloosobowych obrazują poziom zróżnicowania bardzo trudnej sytuacji materialnej tych gospodarstw.

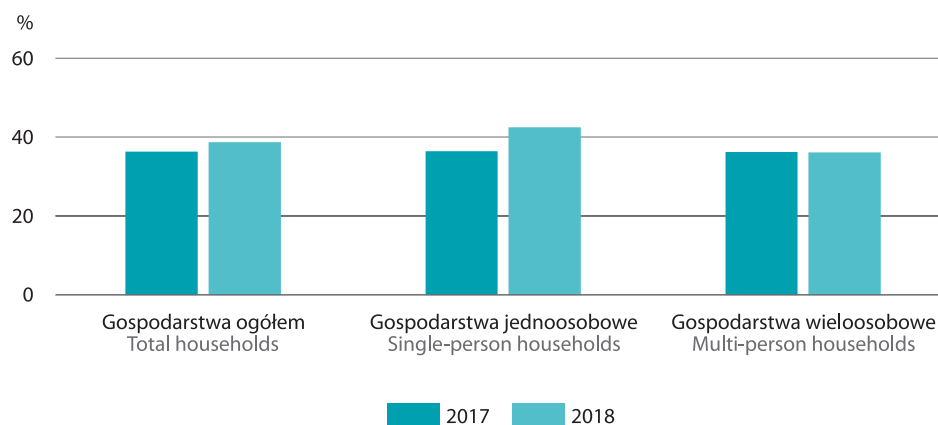
Głębokość ubóstwa gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej to wyrażona w procentach informacja o tym, o ile dochód na osobę w ubogich gospodarstwach domowych był niższy od przyjętego w danym roku kryterium dochodowego.

The **depth of poverty of households of beneficiaries of social assistance** is expressed as a percentage of information on how much per capita income in poor households was lower than the income criterion adopted in a given year.

W 2018 r. wskaźnik głębokości ubóstwa w analizowanych gospodarstwach beneficjentów pomocy społecznej wynosił 38,8%, w tym w gospodarstwach jednoosobowych – 42,6%, a w wieloosobowych – 36,2%.

W związku z wprowadzeniem świadczenia wychowawczego, począwszy od danych za 2016 r., zmienna „głębokość ubóstwa” obliczana i prezentowana w wynikach badania, nie jest zgodna z faktyczną sytuacją ekonomiczną gospodarstw z dziećmi. Zbliżona do realiów głębokość ubóstwa gospodarstw beneficjentów została opisana w rozdziale 5 (Ubodzy beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej i ich gospodarstwa domowe po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego).

Wykres 53. Głębokość ubóstwa gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej
Chart 53. Depth of poverty of social assistance beneficiaries' households

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

W analizowanym 2018 r. kryterium dochodowe zostało podwyższone dla gospodarstw wieloosobowych o 2,7%, a dla osób samotnych (tu gospodarstw jednoosobowych) o 10,6%, co wpłynęło na znaczne zróżnicowanie wskaźnika w 2018 r. w porównaniu z 2017 r. i znaczący wzrost głębokości ubóstwa beneficjentów samotnie gospodarujących. Ponadto w prezentowanym na wykresie 53 wskaźniku nie uwzględniono gospodarstw bez dochodu, zatem informacja nie jest porównywalna z wynikami podobnej analizy w 2016 r. Gospodarstwa bez dochodu zawyżały wskaźnik głębokości ubóstwa we wcześniejszych latach ogółem o około 20 p. proc., a wśród gospodarstw jednoosobowych o około 30 p. proc.

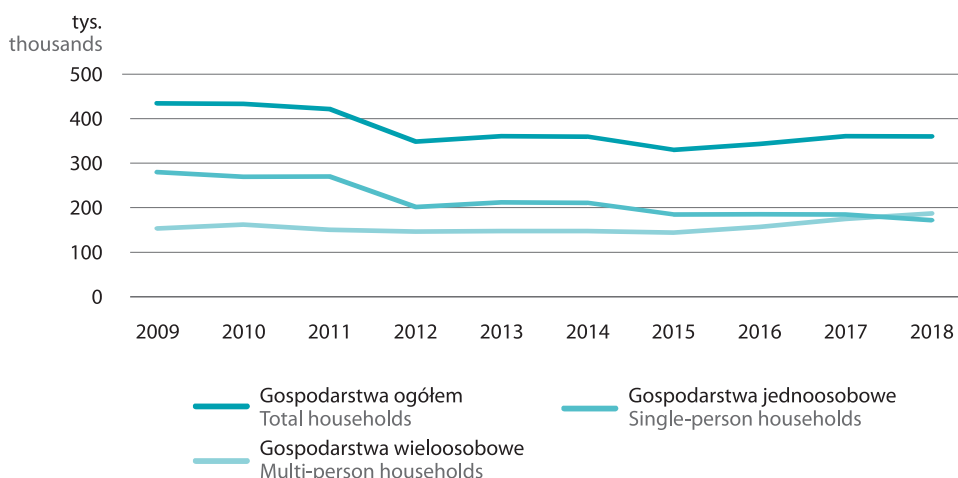
3.3. Gospodarstwa domowe beneficjentów o dochodzie na osobę powyżej kryterium

3.3. Beneficiaries' households with an income per capita above the criterion

W początkowej części charakterystyki 896,2 tys. gospodarstw domowych, które w 2018 r. skorzystały z pomocy społecznej wykazano, że 534,7 tys., tj. 59,7% to gospodarstwa, w których dochód na osobę nie przekraczał kryterium dochodowego (ubogie gospodarstwa beneficjentów) i populację tych gospodarstw opisano szeroko w przekrojach w pkt 2. Zbiorowość gospodarstw domowych o dochodzie na osobę powyżej kryterium dochodowego w 2018 r. liczyła 361,5 tys., tj. 40,3% ogółu gospodarstw beneficjentów pomocy społecznej. Wykres 54 przedstawia zmiany w liczbie tych gospodarstw w dekadzie 2009–2018.

Wykres 54. Gospodarstwa domowe beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej o dochodzie na osobę powyżej kryterium

Chart 54. Households of beneficiaries of social assistance with an income per person above the criterion

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Większość wieloosobowych gospodarstw beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium to gospodarstwa, które skorzystały z pomocy na podstawie programu rządowego „Pomoc Państwa w zakresie dożywiania”¹⁵. W tym przypadku dochód na osobę był podwyższony do 150% kryterium dochodowego ustalonego w ustawie o pomocy społecznej i tym można częściowo uzasadnić stosunkowo liczną zbiorowość gospodarstw i osób korzystających z pomocy społecznej, mimo przekroczenia kryterium dochodowego. Ze wspomnianego programu rządowego w 2018 r. i wcześniej realizowane były świadczenia w formie posiłków, zasiłków na zakup posiłku lub artykułów żywnościowych.

Drugą zasadniczą grupę gospodarstw beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium w 2018 r. stanowiły głównie osoby samotnie gospodarujące, które były świadczeniobiorcami najczęściej usług opiekuńczych lub w połączeniu z pomocą w formie posiłków. Struktura gospodarstw beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium według miejsca zamieszkania była zbliżona do struktury całej populacji gospodarstw beneficjentów pomocy społecznej. Udział gospodarstw jednoosobowych – 52,0% był minimalnie mniejszy niż w całej zbiorowości gospodarstw beneficjentów. Liczba jednoosobowych gospodarstw o dochodzie powyżej kryterium w latach 2009–2015 wykazywała tendencję zmienną z niewielkimi odchyleniami, natomiast w latach 2016–2018 obserwowano dynamiczny jej wzrost.

¹⁵ Wieloletni program wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” na lata 2014–2020 (M.P. z 2015 r. poz. 821 oraz z 2017 r. poz. 1138).

3.3.1. Przyczyny przyznania świadczeń i formy pomocy

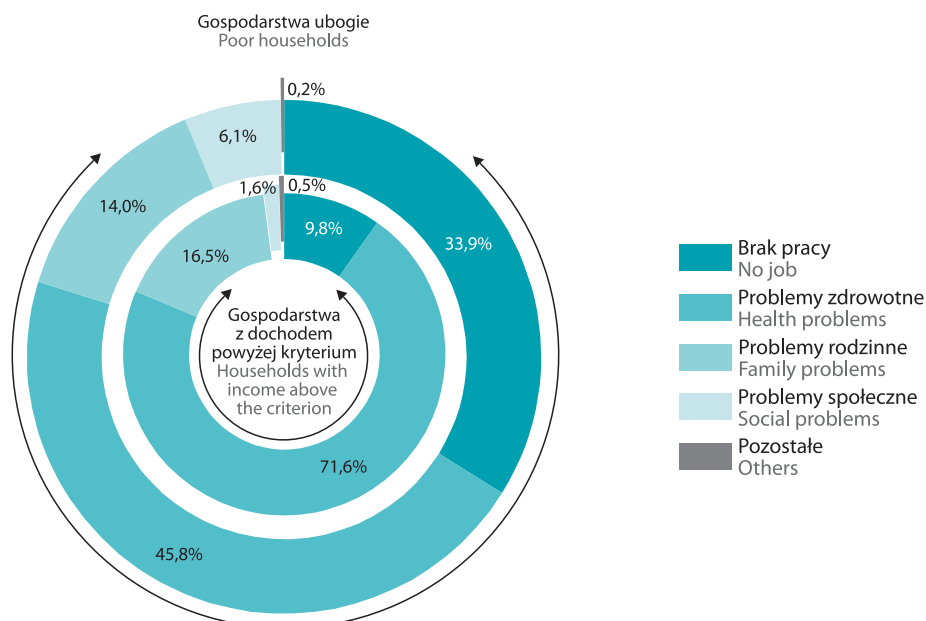
3.3.1. Reasons for granting benefits and forms of assistance

W głównych przyczynach korzystania z pomocy społecznej obserwuje się zróżnicowanie pomiędzy grupą gospodarstw ubogich, tj. o dochodzie na osobę poniżej kryterium, a grupą gospodarstw o dochodzie na osobę powyżej kryterium. Strukturę tych zbiorowości porównawczo przedstawiono na wykresie 55.

W populacji gospodarstw domowych, które w 2018 r. korzystały z pomocy społecznej powody ubiegania się o tę pomoc można ująć w dwie główne grupy: pierwsza to problemy zdrowotne, druga – brak pracy. Zarówno w ubogich gospodarstwach beneficjentów jak i w gospodarstwach o dochodzie powyżej kryterium główną przyczyną korzystania z pomocy społecznej były najczęściej problemy zdrowotne. Charakterystyki zbiorowości ubogich gospodarstw według przyczyn udzielenia świadczeń przedstawiono w pkt 3.2.1.1 i 3.2.2.1.

Wykres 55. Struktura ubogich gospodarstw domowych beneficjentów i gospodarstwa beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2018 r.

Chart 55. Structure of poor beneficiaries' households and beneficiaries' households with an income above the criterion according to the main reason for granting benefits in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

W gospodarstwach beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium, problemy zdrowotne (tj. niepełnosprawność albo długotrwała lub ciężka choroba), jako główna przyczyna przyznania świadczeń w 2018 r. wystąpiły w 71,6%. W tych gospodarstwach drugą pod względem częstości występowania przyczyną udzielenia pomocy były problemy rodzinne (16,5%). Udział omawianych gospodarstw korzystających z pomocy społecznej z powodu braku pracy był relatywnie niski i wynosił 9,8%. Na tak ukształtowaną strukturę ogółu gospodarstw beneficjentów o dochodzie na osobę powyżej kryterium według głównej przyczyny w 2018 r. znaczący wpływ wywarła grupa samotnie gospodarujących, z których 91,5% korzystało z pomocy z powodów zdrowotnych.

Formy udzielonej pomocy to cecha, która najsilniej różnicuje gospodarstwa beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium i gospodarstwa ubogie. Odsetek gospodarstw, które w 2018 r. otrzymały pomoc w formie świadczeń pieniężnych oraz niepieniężnych z wyszczególnieniem niektórych rodzajów świadczeń porównawczo przedstawiono w tablicy 8.

Tablica 8. Gospodarstwa domowe beneficjentów o dochodzie na osobę poniżej kryterium (ubogie gospodarstwa) i powyżej kryterium oraz ich struktura według wybranych rodzajów otrzymanej pomocy w 2018 r.

Table 8. Beneficiaries' households with an income per capita below the criterion (poor households) and above the criterion and their structure by selected types of assistance received in 2018

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total		Pomoc pieniężna Monetary assistance			Pomoc niepieniężna Non-monetary assistance	
			zasiłek stały permanent benefit	zasiłek okresowy temporary benefit	zasiłek celowy appropriat- ed benefit	zasiłek stały permanent benefit	zasiłek okresowy temporary benefit
	w tys. in thou- sands		w odsetkach in percent				
Gospodarstwa ubogie Poor households	534,7	100,0	33,6	53,1	69,5	32,6	1,4
Gospodarstwa o dochodzie powyżej kryterium Households with an income above the criterion	361,5	100,0	x	5,0	51,6	28,8	24,2
w tym gospodarstwa z dziećmi w wieku poniżej 18 lat of which households with children under the age of 18	113,2	100,0	x	9,6	52,4	73,5	1,3
gospodarstwa jednoosobowe single-person households	188,1	100,0	x	2,2	44,8	8,6	39,2

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Wśród ogółu gospodarstw beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium świadczenia pieniężne w 2018 r. otrzymało 61,4%. Ten relatywnie wysoki w tej grupie odsetek gospodarstw, które skorzystały ze świadczeń pieniężnych wynika z dużej liczby wypłat zasiłku celowego m.in. na zakup posiłku w ramach wspomnianego wcześniej programu rządowego „Pomoc Państwa w zakresie dożywiania”. Zasiłek celowy otrzymało 51,6% omawianej grupy gospodarstw i podobny udział miały gospodarstwa z dziećmi. Analizowane gospodarstwa częściej niż świadczenia pieniężne, otrzymywały pomoc w formach niepieniężnych. Ze świadczeń niepieniężnych skorzystało 71,6% ogółu gospodarstw beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium, przy czym w gospodarstwach z dziećmi ten odsetek był znacznie wyższy i wynosił 86,6%, w tym 73,5% stanowiły gospodarstwa korzystające z posiłku.

Wśród 361,5 tys. gospodarstw beneficjentów o dochodzie na osobę powyżej kryterium większość – 52,0%, stanowiły gospodarstwa jednoosobowe, tj. beneficjenci gospodarujący samotnie, którzy w tym przypadku byli świadczeniobiorcami. W tej zbiorowości ze świadczeń niepieniężnych w 2018 r. skorzystało ponad 66,9%, w tym 39,2% z usług opiekuńczych. Tego typu usługi przysługują według ustawy o pomocy społecznej osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Pomoc w tej formie jest świadczona odpłatnie, przy czym rada gminy określa szczegółowe warunki przyznawania i odpłatności za te usługi oraz szczegółowe warunki częściowego lub całkowitego zwolnienia z tych opłat. Zatem z tej formy pomocy mogą korzystać także zamożne osoby potrzebujące, które pokrywają koszty w 100%. Pomoc w formach pieniężnych otrzymało 62,1% ogółu samotnie gospodarujących beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium, w tym 44,8% otrzymało zasiłki celowe, głównie na zakup posiłków.

3.3.2. Charakterystyka społeczno-ekonomiczna gospodarstw o dochodzie powyżej kryterium

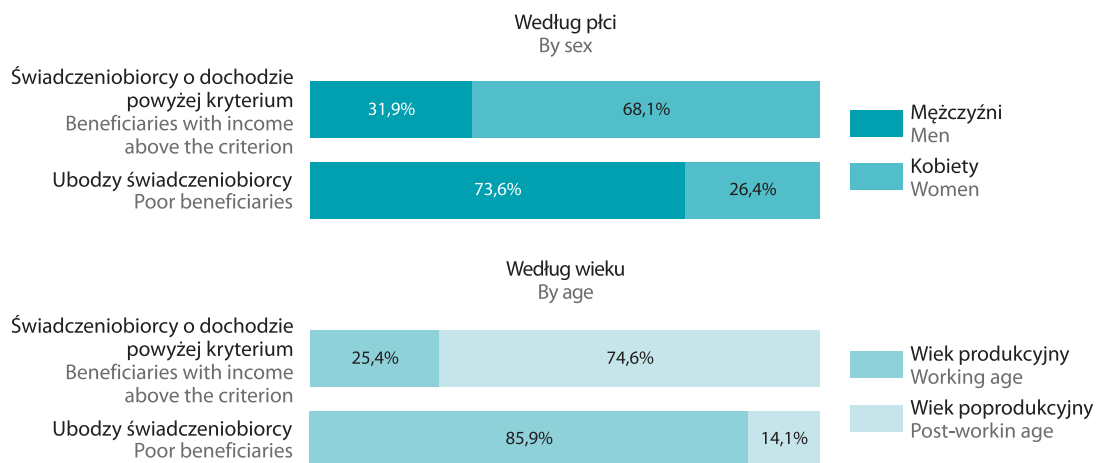
3.3.2. Socio-economic characteristics of households with an income above the criterion

Struktura gospodarstw domowych beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium według wielkości i składu osobowego w 2018 r. była podobna jak w gospodarstwach ubogich beneficjentów, chociaż udział gospodarstw z dziećmi wśród gospodarstw wieloosobowych był mniejszy – 65,3% wobec 77,4% wśród ubogich wieloosobowych gospodarstw beneficjentów.

Zbiorowość samotnie gospodarujących beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium zwraca uwagę ze względu na głębokie różnice w strukturze według płci – 68,1% kobiet i w strukturze według grup wieku – 74,6% osób w wieku poprodukcyjnym. Głębokość tych różnic w 2018 r. była szczególnie widoczna na tle ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących (opisanych w pkt 3.2.1.2) – wśród których 73,6% stanowili mężczyźni, a osoby w wieku poprodukcyjnym – 14,1%.

Wykres 56. Struktura samotnie gospodarujących beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium i ubogich samotnie gospodarujących beneficjentów według płci i ekonomicznych grup wieku w 2018 r.

Chart 56. Structure of single-handedly managing beneficiaries with an income above the criterion and poor single-handedly managing beneficiaries by sex and economic age groups in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

W analizowanej zbiorowości samotnie gospodarujących beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium w 2018 r. było 43,0%, tj. 81,0 tys. osób w wieku 75 lat i więcej i w porównaniu z podobną analizą w 2016 r. ich liczba wzrosła o 11,4 tys. osób.

Mediana przeciętnego miesięcznego dochodu netto na osobę w wieloosobowych gospodarstwach domowych beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium w 2018 r. wynosiła 711 zł i była 2-krotnie wyższa niż w tej samej grupie ubogich gospodarstw. W jednoosobowych gospodarstwach beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium ten wskaźnik ukształtował się na poziomie 1206 zł wobec 367 zł wśród ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących (nie licząc tych bez dochodu). Najczęstszym źródłem utrzymania samotnie gospodarujących beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium była emerytura (58,1%). Byli to emeryci pobierający stosunkowo niskie świadczenia (i w związku z tym korzystający z ulgi w opłatach za usługi opiekuńcze), gdyż mediana przeciętnej emerytury netto wypłacanej przez ZUS w 2018 r. wynosiła 1612 zł.

Rozdział 4

Chapter 4

Trwałość i przejmowanie ubóstwa wśród korzystających z pomocy społecznej w 2018 r.

Sustainability and poverty assumption among beneficiaries of social assistance in 2018

Opisywany w niniejszej publikacji 2018 r. był dziesiątym rokiem stałej obserwacji beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej. To pozwoliło na dodatkową analizę zbiorowości ubogich beneficjentów według liczby lat korzystania z tej pomocy w dekadzie 2009–2018 i wyodrębnienie osób trwale z niej korzystających. Dane te były możliwe do ustalenia, gdyż każda osoba i każde gospodarstwo domowe ma przypisany unikalny identyfikator Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej, niezmienny przez cały okres pozostawania w systemie.

Niniejsza analiza dotyczy osób w wieku 18 lat i więcej. Wynika to z przyjętego założenia, że dzieci nie mają wpływu na to, że ich rodzina żyje w ubóstwie i korzysta z pomocy społecznej.

This analysis concerns people aged 18 and over. This is due to the assumption that children have no influence on the fact that their family lives in poverty and benefits from social assistance.

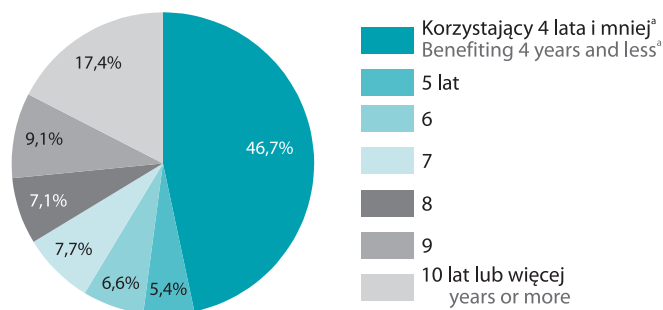
4.1. Ubodzy beneficjenci według liczby lat korzystania z pomocy społecznej

4.1. Poor beneficiaries by number of years of benefiting from social assistance

Z ogółu 791,5 tys. ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18 lat i więcej w 2018 r. większość – 53,3%, tj. 422,2 tys. to osoby, które były ubogimi beneficjentami od co najmniej 5 lat.

Wykres 57. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18 lat i więcej według liczby lat korzystania z tej pomocy w 2018 r.

Chart 57. Structure of poor beneficiaries of social assistance aged 18 and more by number of years of benefiting from this assistance in 2018

a Łącznie z osobami bez ciągłości w ostatnich 4 latach poprzedzających rok badania.

a Including people without continuity in the last 4 years preceding the year of the survey.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

W zbiorowości ubogich beneficjentów w wieku 18 lat i więcej, 369,3 tys., tj. 46,7% stanowiły osoby, które korzystały z pomocy mniej niż 5 lat, w tym 99,6 tys. osób (12,6%) dołączyło do grupy ubogich beneficjentów w 2018 r., a dalsze 46,9 tys. (5,9%) w 2017 r. Należy zauważyć, że w 2018 r. część „nowych” ubogich beneficjentów dołączyła do tej grupy z powodu wyższego kryterium dochodowego i tym można wyjaśnić ten stosunkowo wysoki napływ w 2018 r.

W analizowanej zbiorowości ubogich korzystających z pomocy mniej niż 5 lat ujęto także osoby, które mogły być w systemie dłużej, ale miały przerwy ciągłości w ostatnich 4 latach poprzedzających rok badania. Takie założenie zostało przyjęte, aby wyodrębnić beneficjentów trwale korzystających z pomocy społecznej¹⁶.

4.2. Charakterystyka ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej trwale z niej korzystających

4.2. Characteristics of poor beneficiaries of social assistance permanently benefiting from it

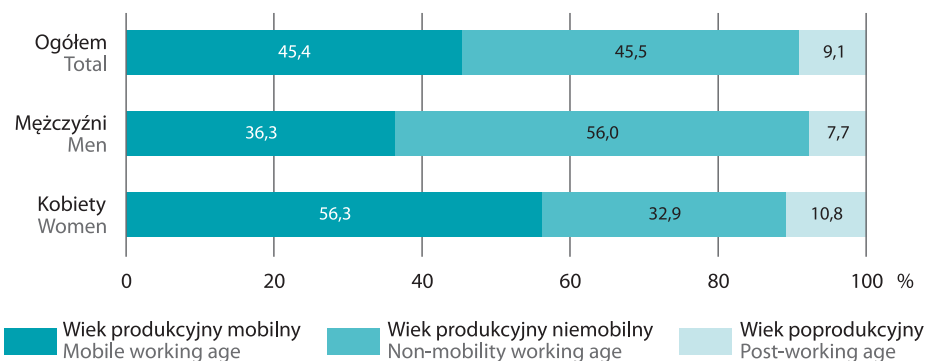
Dla określenia tej zbiorowości przyjęto kryterium czasowe tej trwałości, tj. pozostawanie ubogim beneficjentem od co najmniej 5 lat i w 2018 r. były to lata 2014–2018. Jak wspomniano wyżej zbiorowość trwale korzystających z pomocy społecznej w 2018 r. liczyła 422,2 tys. osób, w tym 2,5% to osoby bezdomne.

Wśród 411,5 tys. trwale korzystających z pomocy społecznej członków gospodarstw domowych stosunkowo liczną zbiorowość – 160,5 tys. osób, tj. 39,0% stanowili samotnie gospodarujący, tj. prowadzący jednoosobowe gospodarstwa domowe. W analizowanej zbiorowości 52,9%, tj. 217,5 tys. osób żyło na wsi. W omawianej populacji trwale korzystających z pomocy społecznej większość – 54,8% stanowili mężczyźni. Ta subpopulacja liczyła 225,6 tys. mężczyzn, z których 51,9%, tj. 117,1 tys. to osoby samotnie gospodarujące. Zatem opisana w rozdziale 3 pkt 3.2.1.2 charakterystyka społeczno-demograficzna 215,6 tys. ubogich mężczyzn beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej samotnie gospodarujących, została w tym miejscu wzbogacona o informację, że 54,3% z nich to mężczyźni trwale korzystający z tej pomocy. Wśród 185,9 tys. kobiet trwale korzystających z pomocy społecznej samotnie gospodarujących było 23,3%, tj. 43,4 tys.

W strukturze według ekonomicznych grup wieku zdecydowana większość – 90,9%, tj. 374,0 tys. to osoby w wieku produkcyjnym. W tym zakresie występowało różnicowanie między mężczyznami i kobietami.

Wykres 58. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18 lat i więcej trwale z niej korzystających według ekonomicznych grup wieku w 2018 r.

Chart 58. Structure of poor beneficiaries of social assistance aged 18 and more permanently benefiting from it by economic age groups in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

¹⁶ Definicja w Uwagach Metodologicznych – Objaśnienia podstawowych pojęć, str. 104.

Wśród mężczyzn trwale korzystających z pomocy społecznej najwięcej – 56,0% było w wieku produkcyjnym niemobilnym, tj. w wieku 45–64 lata, natomiast wśród kobiet – 56,3% to osoby w wieku produkcyjnym mobilnym, tj. w wieku 18–44 lata.

Struktura trwałych beneficjentów pomocy społecznej w wieku produkcyjnym według statusu na rynku pracy była zbliżona do podobnej struktury wśród ogółu ubogich beneficjentów samotnie gospodarujących, tj. najwięcej było osób biernych zawodowo – 43,8%, nieznacznie mniej bezrobotnych – 42,7%, a pracujący stanowili 13,5%.

Udział osób trwale korzystających z pomocy społecznej wśród ogółu ubogich beneficjentów w wieku 18 lat i więcej w 2018 r. w gospodarstwach domowych wynosił 53,8%. Rozpiętość tego wskaźnika wahała się od 43,5% w regionie warszawskim – stołecznym do 59,5% w województwie podlaskim. Zróżnicowanie poziomu tego wskaźnika w układzie terytorialnym w 2018 r. było zbliżone do zróżnicowania zasięgu beneficjentów opisanego w rozdziale 1, pkt 1.2 (mapa 1). W tych województwach, w których zasięg beneficjentów był najwyższy (warmińsko-mazurskie, podkarpackie, świętokrzyskie i podlaskie), udział trwale korzystających z pomocy społecznej w łącznej liczbie ubogich beneficjentów także był najwyższy i wynosił od 56,5% w województwie świętokrzyskim do 59,5% w województwie podlaskim.

4.3. Identyfikacja beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej przejmujących ubóstwo

4.3. Identification of beneficiaries of social assistance taking over poverty

W opisaney wyżej zbiorowości ubogich beneficjentów trwale korzystających z pomocy społecznej w 2018 r. liczna grupa – 138,0 tys. osób, pozostawała w tym systemie od co najmniej 10 lat (pkt 4.1, wykres 57). Z tej grupy wyodrębniono 17,3 tys. osób (12,6%), które w 2018 r., tj. ostatnim roku pierwszej dekady stałej obserwacji ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej były w wieku 18–22 lata, zatem 10 lat wcześniej w 2009 r., tj. pierwszym roku tej dekady – były dziećmi w wieku 8–12 lat.

Wyżej ustalone kryterium wieku przyjęto do identyfikacji beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej przejmujących ubóstwo. W tym celu wykorzystano występujące w badaniach socjologicznych pojęcie „dziedziczenie biedy” (dziedziczenie ubóstwa) – definiowane jako: proces społeczny polegający na przenoszeniu stanów biedy i niedostatku z jednej generacji na następną w okresie jej dorosłości i mogący skutkować biedą w dzieciństwie kolejnego pokolenia, które gdy dorośnie, z dużym prawdopodobieństwem nadal powielić będzie odziedziczone problemy związane z niedostatkiem¹⁷.

Wybór osób, które w 2018 r. były w wieku 18–22 lata i od 10 lat były ubogimi beneficjentami pozwolił na uwzględnienie co najmniej 5 lat ich życia w ubóstwie w okresie dzieciństwa, tj. przed osiągnięciem 18 roku życia i pozostawanie ubogim beneficjentem w dorosłym życiu. Najstarsze osoby spełniające w 2018 r. ten warunek (co najmniej 5 lat dzieciństwa w ubogiej rodzinie korzystającej z pomocy społecznej) miały 22 lata, natomiast młodszy, tj. osoby w wieku 18–21 lat w 2018 r. ten warunek spełniły już wcześniej, ponieważ były ubogimi beneficjentami jako dzieci, odpowiednio dłużej.

Wśród wyżej wybranych 18–22-latków w kolejnym kroku wyodrębniono osoby, które w 2018 r.:

- nie były uczniami/studentami,
- nie pracowały (lub pracowały dorywczo),
- nie miały orzeczenia o niepełnosprawności (to czynnik obiektywny, który mógł uniemożliwiać naukę, a później pracę),
- nie były ciężko lub przewlekłe chore (czynnik obiektywny jw.),
- ponadto kobiety nie były samotnymi matkami wychowującymi dziecko w wieku poniżej 6 lat (to także czynnik obiektywny mogący utrudniać naukę i uniemożliwiać stałą pracę).

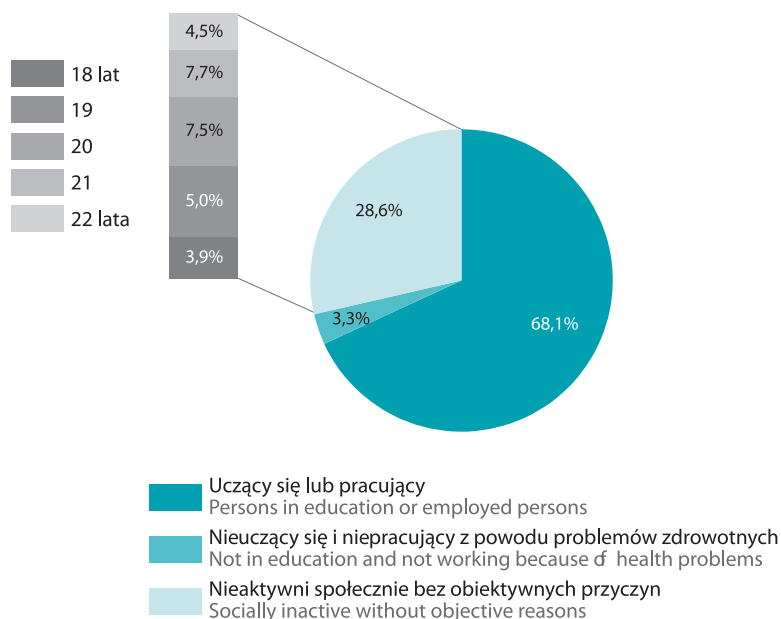
¹⁷ Definicja za prof. Wielisławą Warzywodą-Kruszyńską „Enklawy biedy – mechanizm powstawania i trwania”; Praca Socjalna t. 25 nr specjalny lipiec–sierpień 2010.

Tak wybraną zbiorowość określono jako beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej „przejmujący ubóstwo”¹⁸, gdyż 10-letni okres stałej obserwacji wybranej grupy osób, jest zbyt krótki dla użycia sformułowania „dziedziczenie”. Pojęcie „beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej przejmujący ubóstwo” zostało utworzone na potrzeby niniejszej publikacji, podobnie jak i zasady wyboru tej zbiorowości.

Z ogółu wyodrębnionych na początku tego punktu 17,3 tys. ubogich beneficjentów w wieku 18–22 lata w 2018 r. i korzystających z pomocy od co najmniej 10 lat zdecydowana większość – 68,1% pracowała lub uczyła się – wykres 59. Stosunkowo niewielki udział (3,3%) miały osoby nieuczące się i niepracujące z powodów zdrowotnych lub rodzinnych.

Wykres 59. Struktura 18–22-latków ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej od 10 lat lub dłużej według aktywności społecznej oraz nieaktywnych społecznie bez obiektywnych przyczyn według wieku w 2018 r.

Chart 59. Structure of 18–22 years old poor beneficiaries of social assistance for 10 years or more by social activity and socially inactive persons without objective reasons by age in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Liczba wybranych według wcześniej opisanych reguł 18–22-latków – beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej przejmujących ubóstwo w 2018 r., wynosiła 5,0 tys. osób i stanowiła 28,6% ogółu ubogich beneficjentów w tej grupie wieku korzystających z pomocy społecznej od 10 lat.

Znaczna większość tej grupy – 71,6%, to mieszkańcy wsi, a w strukturze według płci większość – 59,1% stanowili mężczyźni. W omawianej zbiorowości zidentyfikowano 3 osoby bezdomne, pozostali to członkowie gospodarstw domowych wieloosobowych – 96,7% i jednoosobowych (tj. samotnie gospodarujący) – 3,3%.

Z ogółu 4,8 tys. beneficjentów w wieku 18–22 lata przejmujących ubóstwo członków wieloosobowych gospodarstw domowych, 3,7 tys., tj. 77,9%, to członkowie gospodarstw z dziećmi w wieku poniżej 18 lat na utrzymaniu. Analizując stan cywilny beneficjentów przejmujących ubóstwo (97,9% – kawaler/panna oraz 3,1% – żonaty/zamężna lub konkubent/konkubina) w kontekście gospodarstw z dziećmi, nasuwa się wniosek, że większość tych osób była starszym rodzeństwem, ale część mogła być parą rodziców albo samotnym rodzicem tych dzieci.

¹⁸ Definicja w Uwagach Metodologicznych – Objasnienia podstawowych pojęć, str. 104.

Dzieci wychowywane przez rodziców – beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej przejmujących ubóstwo są najbardziej narażone na „dziedziczenie biedy” (według przywołanej na początku tego punktu definicji tego pojęcia).

Children raised by parents – beneficiaries of social assistance taking over poverty are most at risk of “inheriting poverty” (according to the definition of the term at the beginning of this point).

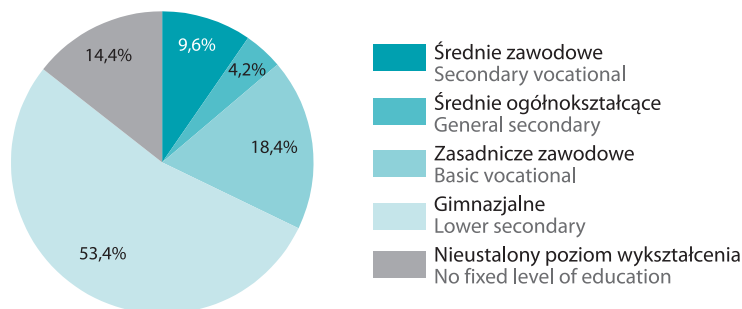
W analizowanej zbiorowości według wieku – wykres 59, najliczniejsze były roczniki 19 i 20-latków, stanowili oni odpowiednio 26,9% oraz 26,2% ogółu beneficjentów przejmujących ubóstwo (i odpowiednio 7,7% oraz 7,5% ogółu 18–22-latków – ubogich beneficjentów korzystających z pomocy od 10 lat). Udziały pozostałych roczników były mniejsze, a najmniejszy udział – 13,6% (i odpowiednio 3,9%) mieli najstarsi w tej zbiorowości, tj. 22-latkowie.

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej przejmujący ubóstwo to osoby, z których większość zakończyła edukację po wypełnieniu obowiązku szkolnego, tj. na poziomie gimnazjalnym (53,4%) – wykres 60. W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że odsetek omawianych beneficjentów z wykształceniem gimnazjalnym może być zawyżony, gdyż w przypadku beneficjentów korzystających z pomocy dłużej niż rok stwierdzono, że występowały braki w aktualizacji poziomu wykształcenia osób w wieku 18–24 lata. Dla osób w wieku 18 lat i więcej, których ustawowy obowiązek „nauki do 18 roku życia” już nie dotyczył, uzupełnienie takich braków nie było możliwe. Z tego powodu mogą być zaniżone udziały osób z „ponadgimnazjalnymi” poziomami wykształcenia.

W analizowanej zbiorowości wykształcenie zasadnicze zawodowe posiadało 18,4% osób, a średnie zawodowe – 9,6%. Dalsze 4,2% osób było bez zawodu z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, a ponadto dla 14,4%, tj. 0,7 tys. osób nie określono poziomu wykształcenia.

Wykres 60. Struktura 18–22-latków – beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej przejmujących ubóstwo według poziomu wykształcenia w 2018 r.

Chart 60. Structure of 18–22 years old beneficiaries of social assistance taking over poverty by education level in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

W omawianej zbiorowości poza biernymi zawodowo, ujęto także osoby, które miały status na rynku pracy „bezrobotny”, gdyż wieloletnia analiza tej zbiorowości wykazała, że większość takich osób jest faktycznie bierna zawodowo, tj. nie odpowiada definicji bezrobotnych według badania BAEL oraz definicji bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy.

W 2018 r. wśród ogółu beneficjentów przejmujących ubóstwo 81,7% nie miało własnego dochodu, ale niewielka grupa 0,9 tys. osób, tj. 18,3% miała określone źródło utrzymania. Były to dochody z pracy dorywczej, i w zdecydowanej większości źródła niezarobkowe, w tym typowe dla rodzin z dziećmi: zasiłki rodzinne, alimenty, inne świadczenia socjalne oraz inne źródła.

Skala opisywanego zjawiska „**Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w wieku 18–22 lata przejmujący ubóstwo**” w 2018 r. nie była wysoka. Niemniej powyższe dane pokazują, że niektóre rodziny korzystały z pomocy społecznej od wielu lat, a jednocześnie były w tych rodzinach młode osoby dorosłe, bez obciążeń zdrowotnych lub rodzinnych, które w roku badania nie podejmowały działań aby zmienić sytuację rodziny lub swoją własną.

Scale of the phenomenon described, “**Beneficiaries of social assistance aged 18–22 years taking over poverty**”, was not high in 2018. Nevertheless, the above data show that some families have been benefiting from social assistance for many years, and at the same time there were young adults in these families, without any health or family burdens, who in the year of the survey did not take action to change the situation of the family or their own.

Faktyczna liczba beneficjentów w wieku 18–22 lata przejmujących ubóstwo w 2018 r. mogła być mniejsza niż wykazane wyżej 5,0 tys. osób z 2 poniższych powodów:

1. Część beneficjentów przejmujących ubóstwo być może pracowała w szarej strefie, ukrywając dochody (aby rodzina nie straciła świadczeń z pomocy społecznej).
2. Niektóre z osób ujętych w zbiorowości przejmujących ubóstwo mogły przebywać w innym miejscu w kraju lub za granicą, a rodzina nie zgłosiła tego faktu, aby nie stracić pomocy.

Wybór beneficjentów przejmujących ubóstwo został dokonany z populacji ubogich beneficjentów według wyników badania, tj. bez uwzględnienia świadczenia wychowawczego w dochodach ubogich gospodarstw beneficjentów z dziećmi, zatem po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego faktyczna liczba beneficjentów przejmujących ubóstwo była znacznie niższa.

W populacji ubogich rodzin korzystających z pomocy społecznej od wielu lat, najczęściej może występować praca w szarej strefie i ukrywanie dochodów z tej pracy, gdyż jest to „problem typowy” w przypadku, gdy pomoc jest zależna od dochodu. Stąd w badaniu ubóstwa (i jego przejmowania) wśród beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, opartego na kryterium dochodowym także ten problem występuje.

Rozdział 5

Chapter 5

Ubdzy beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej i ich gospodarstwa domowe po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego

Poor beneficiaries of social assistance and their households after taking into account child-raising benefit

Wprowadzone od kwietnia 2016 r. świadczenie wychowawcze stanowiące realizację rządowego programu „Rodzina 500 Plus”, **nie jest wliczane do dochodu uprawniającego do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej.**

W niniejszym rozdziale przedstawiono wyniki obliczeń symulacyjnych, które podwyższyły miesięczny dochód ubogich gospodarstw z dziećmi w wieku poniżej 18 lat, korzystających z pomocy społecznej. Dochód został podwyższony przez doliczenie kwoty świadczenia wychowawczego w wysokości odpowiadającej liczbie dzieci w gospodarstwie domowym.

This chapter presents the results of simulation calculations that increased the monthly income of poor households with children under the age of 18 benefiting from social assistance. Income was increased by adding the amount of benefit for bringing up a child in the amount corresponding to the number of children in the household.

5.1. Zbiorowość ubogich beneficjentów i ich zasięg po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego

5.1. Group of poor beneficiaries and their range after taking into account child-raising benefit

Opisana w rozdziale 2 pkt 2.1 zbiorowość ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych w 2018 r. według wyników badania liczyła 1167,2 tys. osób, tj. 3,1% ogółu ludności i 60,1% wszystkich członków gospodarstw domowych korzystających z tej pomocy. Udział ubogich beneficjentów w liczbie ludności ogółem (zamiennie: zasięg ubogich beneficjentów), podobnie jak zasięg ogółu beneficjentów, był najwyższy w województwach: warmińsko-mazurskim 6,0%, kujawsko-pomorskim 4,6% oraz w podlaskim 4,4%, a najniższe jego wartości wystąpiły w regionie warszawskim – stołecznym 0,9%, województwie śląskim 2,0%, dolnośląskim 2,3% i opolskim 2,4%.

Dokonując symulacyjnie podwyższenia dochodów ubogich gospodarstw domowych z dziećmi, o środki ze świadczenia wychowawczego w 2018 r. obliczono, że liczba ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych w skali kraju była mniejsza w porównaniu z wynikami badania o 530,6 tys. osób.

Po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego w dochodach liczba ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w Polsce w 2018 r. była mniejsza niż w formalnych wynikach badania o 45,5%, a ich zasięg mniejszy o 1,4 p. proc.

After taking into account the child-raising benefit in income, the number of poor beneficiaries of social assistance in Poland in 2018 was smaller than in formal results of the survey by 45.5%, and their range smaller by 1.4 pp.

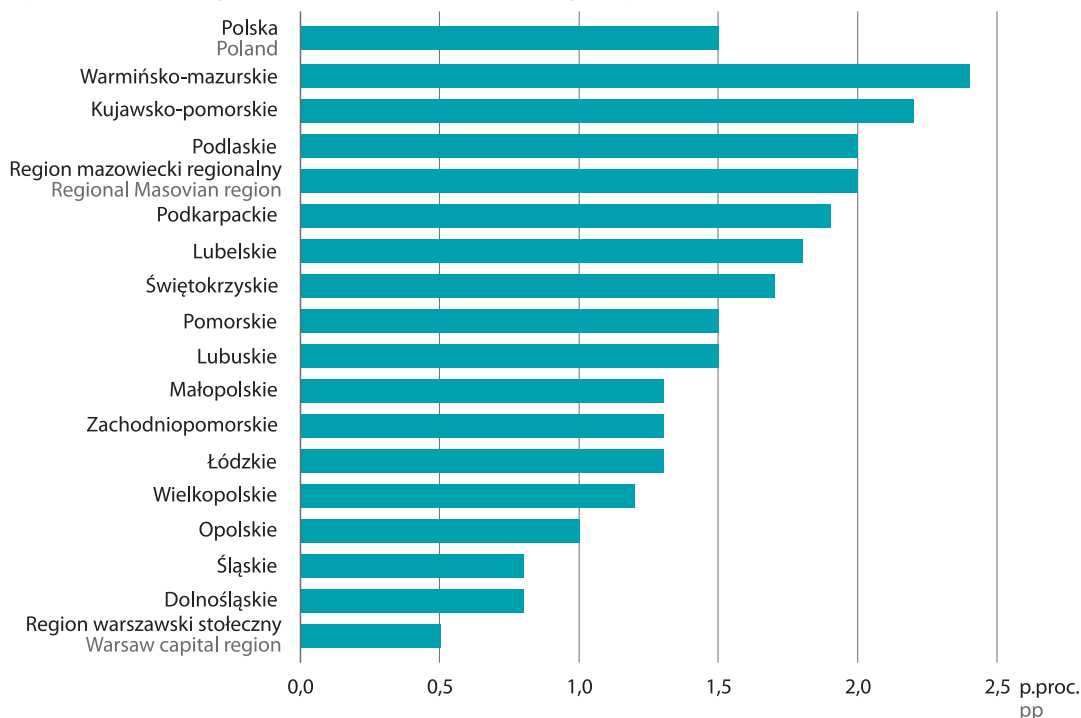
Środki ze świadczenia wychowawczego w większym stopniu wzbogaciły ubogie gospodarstwa domowe beneficjentów na wsi, gdyż z ogółu 401,8 tys. członków tych gospodarstw w wieku poniżej 18 lat, 57,3% mieszkało na wsi.

Regionalne zróżnicowanie wskaźnika zasięgu ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego kształtowało się podobnie jak w wynikach badania, tzn. najniższe i najwyższe wartości wskaźnika wystąpiły w tych samych województwach¹⁹. Natomiast wskaźnik zasięgu w poszczególnych województwach był znacznie niższy, a przy tym spadek tego wskaźnika także zróżnicowany, co przedstawiono na wykresie 61.

Najsilniej zmniejszył się zasięg ubogich beneficjentów w województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim odpowiednio o 2,4 p. proc. oraz o 2,2 p. proc. Najmniejsza różnica w tym zakresie o 0,5 p. proc. wystąpiła w regionie warszawskim – stołecznym, oraz o 0,9 p. proc. – w dwóch województwach, dolnośląskim i śląskim.

Wykres 61. Wpływ świadczenia wychowawczego na spadek zasięgu ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r.

Chart 61. Impact of child-raising benefit on the decline in the range of poor beneficiaries of social assistance in 2018

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS i GUS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy and the Statistics Poland.

¹⁹ Dla celów statystycznych w województwie mazowieckim zostały wydzielone 2 regiony – wyjaśnienie Uwagi Metodologiczne – Informacje ogólne pkt 1 str. 103.

Symulacyjne podwyższenie świadczeniem wychowawczym dochodów ubogich gospodarstw z dziećmi korzystających z pomocy społecznej w 2018 r., (przy zachowaniu ustawowego progu dochodowego – 528 zł na osobę w gospodarstwie wieloosobowym), spowodowało znaczny spadek liczby analizowanych zbiorowości. Ogólna liczba ubogich wieloosobowych gospodarstw beneficjentów zmniejszyła się o 42,1%, w tym liczba gospodarstw z dziećmi – o 62,2%.

Warto zwrócić uwagę, że pomimo uwzględnienia świadczenia wychowawczego w dochodzie gospodarstw z dziećmi w 2018 r., w zbiorowości ubogich gospodarstw korzystających z pomocy społecznej nadal pozostawało 70,6 tys. gospodarstw z dziećmi w wieku poniżej 18 lat na utrzymaniu.

5.2. Dochód i głębokość ubóstwa gospodarstw beneficjentów po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego

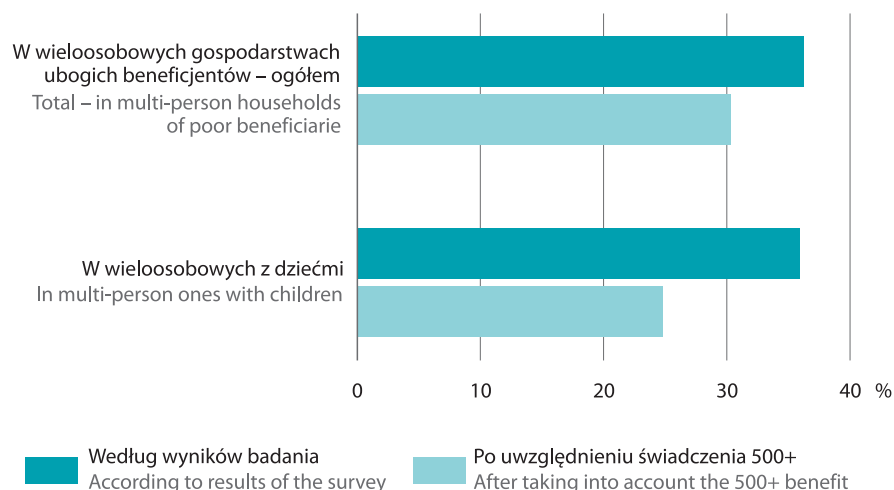
5.2. Income and depth of poverty of beneficiaries' households after taking into account the child-raising benefit

Opisana w rozdziale 3 pkt 3.2.2.3 mediana przeciętnego miesięcznego dochodu netto na osobę w ubogich wieloosobowych gospodarstwach beneficjentów w 2018 r. wynosiła 355 zł, a w gospodarstwach z dziećmi – 357 zł. Podwyższenie świadczeniem wychowawczym dochodów omawianych gospodarstw z dziećmi spowodowało wzrost tej mediany odpowiednio do 394 zł i 411 zł netto na osobę.

Świadczenie wychowawcze znacznie zmniejszyło dotkliwość ubóstwa analizowanych gospodarstw z dziećmi, a także wskaźnik głębokości ubóstwa ogółu wieloosobowych gospodarstw beneficjentów.

Wykres 62. Głębokość ubóstwa wieloosobowych gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej według wyników badania i z uwzględnieniem świadczenia wychowawczego w 2018 r.

Chart 62. Depth of poverty of multi-person households of social assistance beneficiaries by results of the survey and taking into account the child-raising benefit in 2018

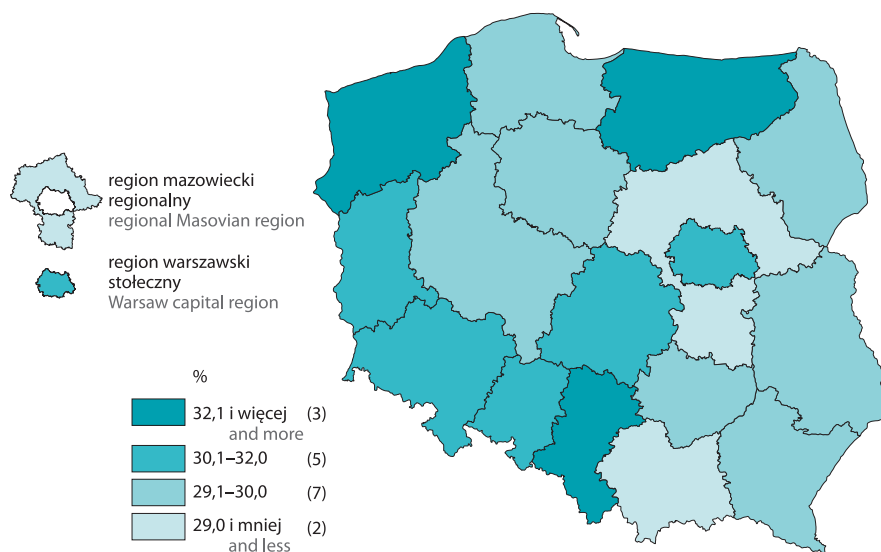
Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.
Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Przedstawiony na wykresie 62 wskaźnik głębokości ubóstwa²⁰ ogółu wieloosobowych gospodarstw beneficjentów w 2018 r. według wyników badania wynosił 36,2%, a po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego – 30,3%, natomiast wśród analizowanych gospodarstw z dziećmi wynosił odpowiednio 35,9% i 24,8%, czyli o ponad 11 p. proc. mniej.

Interesująco kształtowało się przedstawione na mapie 5 zróżnicowanie regionalne w zakresie wyliczonego z uwzględnieniem świadczenia wychowawczego wskaźnika głębokości ubóstwa w wieloosobowych gospodarstwach beneficjentów.

Mapa 5. Głębokość ubóstwa wieloosobowych gospodarstw domowych beneficjentów pomocy społecznej według wyników badania, po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego w 2018 r.

Map 5. Depth of poverty of multi-person households of social assistance beneficiaries by results of the survey after taking into account the child-raising benefit in 2018

Uwaga. Prezentacja danych na mapie według województw z uwzględnieniem dwóch regionów, stąd liczba województw podana w nawiasie jest równa 17.

Note. Data presentation on the map by voivodships including two regions, hence the number of voivodships in brackets is 17.

Po uwzględnieniu świadczenia wychowawczego w dochodach ubogich wieloosobowych gospodarstw beneficjentów wskaźnik głębokości ubóstwa w 2018 r. ukształtował się na poziomie od 27,1% w województwie małopolskim do 33,6% w województwie warmińsko-mazurskim. Wypłata świadczenia wychowawczego w 2018 r. najbardziej zmniejszyła głębokość ubóstwa omawianych gospodarstw w województwach podlaskim i kujawsko-pomorskim – odpowiednio o 8,9 p. proc. i o 9,5 p. proc., a najmniejszy spadek omawianego wskaźnika wystąpił w regionie warszawskim – stołecznym i w województwie zachodnio-pomorskim – odpowiednio o 3,7 p. proc. oraz o 4,1 p. proc.

²⁰ Definicja w rozdziale 3 pkt 3.2.2.3 str. 76.

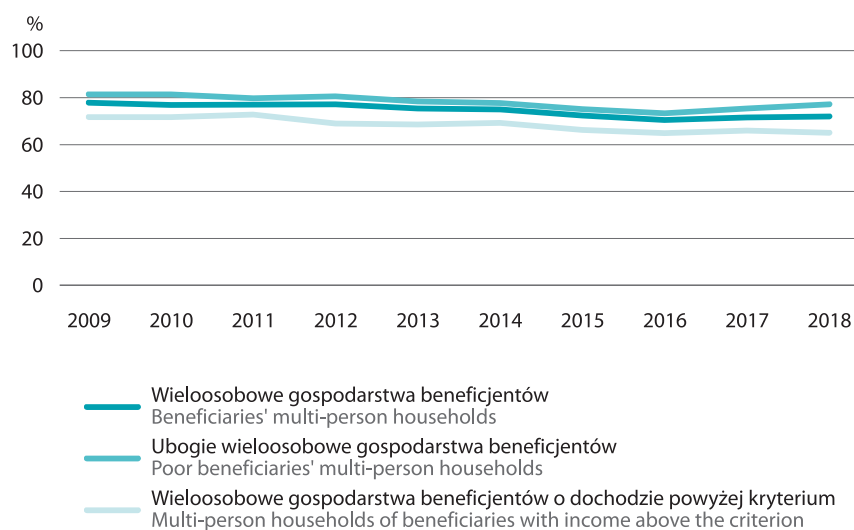
5.3. Zmiany w populacji ubogich gospodarstw beneficjentów z dziećmi w wieku poniżej 18 lat w latach 2009–2018

5.3. Changes in the population of poor beneficiaries' households with children under 18 years of age in 2009–2018

W udziale gospodarstw z dziećmi w wieku poniżej 18 lat na utrzymaniu w populacji wieloosobowych gospodarstw korzystających z pomocy społecznej w latach 2009–2016 przeważała tendencja spadkowa z niewielkimi wzrostami w latach poprzedzających podwyższenie progu dochodowego (wykres 63). W ostatnich dwóch latach dekady 2009–2018 wystąpił niewielki wzrost udziału gospodarstw z dziećmi, głównie w zbiorowości ubogich gospodarstw beneficjentów.

Wykres 63. Udział gospodarstw domowych z dziećmi w ogólnej liczbie wieloosobowych gospodarstw beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej

Chart 63. Share of households with children in total number of multi-person households of beneficiaries of social assistance

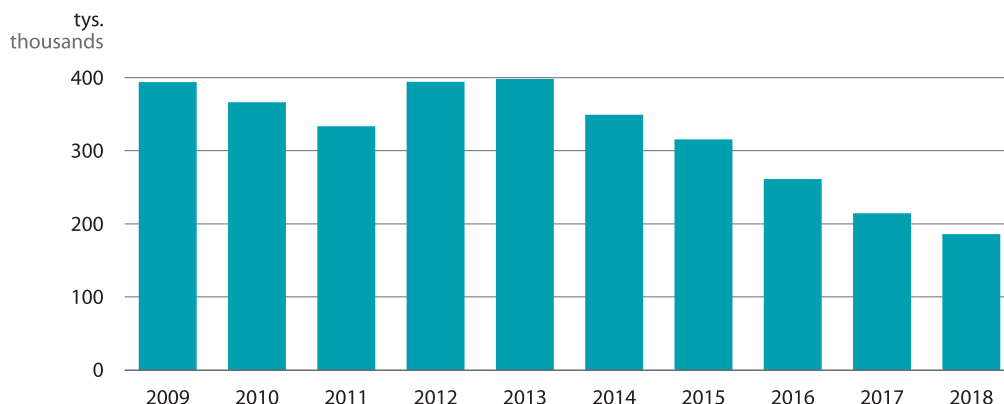

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

W zbiorowości ubogich gospodarstw beneficjentów z dziećmi w dekadzie 2009–2018 wystąpił skokowy wzrost ich liczby w 2012 r., co było następstwem znacznego podwyższenia kryterium dochodowego po 6 latach bez weryfikacji tej kwoty. W latach 2014–2018 postępował spadek liczby omawianych gospodarstw, nieznacznie hamowany podwyższaniem kryterium dochodowego w latach 2015 i 2018.

Wykres 64. Ubogie gospodarstwa domowe beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej z dziećmi
Chart 64. Poor households of beneficiaries of social assistance with children

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

W latach 2016–2017 była obserwowana największa w całej dekadzie 2009–2018 dynamika spadku liczby omawianych gospodarstw i wynosiła odpowiednio 82,9 oraz 82,1. W ostatnim analizowanym roku także zanotowano znaczny spadek – o 13,1% mimo podwyższenia kwoty kryterium dochodowego.

W 2018 r. liczba ubogich gospodarstw z dziećmi korzystających z pomocy społecznej wynosiła 187,1 tys. i w porównaniu z 2015 r. (ostatnim przed wprowadzeniem świadczenia wychowawczego) zmniejszyła się o 129,4 tys., tj. o 40,9%. W porównywalnych warunkach (tj. według poprzedniego kryterium dochodowego obowiązującego od X 2015 r. do IX 2018 r.) ten spadek był jeszcze wyższy – o 42,4%. W tym samym okresie liczba gospodarstw z dziećmi korzystających z pomocy społecznej o dochodzie powyżej kryterium zmniejszyła się o 8,4%.

Wyniki badania beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej nie przynoszą odpowiedzi na pytanie o przyczynę rezygnacji z korzystania z pomocy społecznej, chociaż spełnia się kryteria do jej uzyskania. Niemniej na podstawie powyższych informacji, można przyjąć, że wprowadzenie świadczenia wychowawczego znacznie zmniejszyło liczbę gospodarstw z dziećmi korzystających z tej pomocy we wcześniejszych latach.

Rozdział 6

Chapter 6

Zmiany w strukturach demograficznych i społeczno-ekonomicznych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r. w porównaniu z początkiem dekady 2009–2018

Changes in demographic and socio-economic structures of beneficiaries of social assistance in 2018 compared to the beginning of the decade 2009–2018

W pierwszym rozdziale niniejszej publikacji zostały opisane zmiany ilościowe w populacji beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej pomiędzy skrajnymi latami dekady. Zasadniczą zmianą w tym zakresie było zmniejszenie o 43,1% ogólnej liczby beneficjentów w 2018 r. w porównaniu z 2009 r. Wyższy spadek liczby beneficjentów w tym okresie wystąpił na wsi – o 47,0%, a w miastach – o 38,3%.

W poniższej analizie zostały przedstawione zmiany w podstawowych strukturach demograficznych, społecznych i ekonomicznych beneficjentów ze szczególnym uwzględnieniem ubogich beneficjentów. Tam gdzie to było celowe i możliwe, są odniesienia do analogicznych struktur w ogólnej liczbie ludności kraju.

6.1. Porównania struktur demograficznych beneficjentów w latach 2009 i 2018

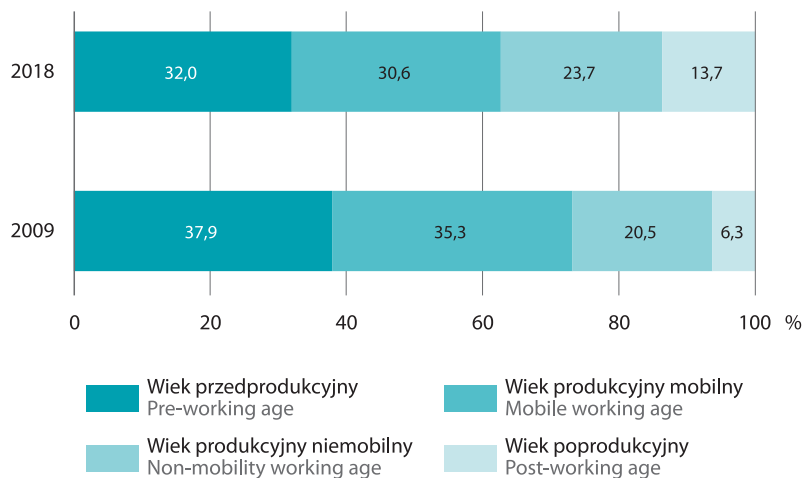
6.1. Comparison of beneficiaries' demographic structures in 2009 and 2018

W ogólnej liczbie opisanych w rozdziale 2 beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, w ich strukturze według płci w 2018 r. większość – 50,3% stanowili mężczyźni, a w 2009 r. nieznacznie przeważały kobiety – 50,7%. Mimo wspomnianego wyżej, wysokiego spadku liczby beneficjentów na wsi, struktura ogółu beneficjentów, a także beneficjentów ubogich według miejsca zamieszkania pozostała niezmieniona, tj. zarówno w 2009 r. jak i w 2018 r. większość stanowili mieszkańcy wsi. Ale przewaga mieszkańców miast w zbiorowości beneficjentów pomocy społecznej wydaje się być kwestią najbliższych lat, gdyż ich udział w 2018 r. wynosił 48,6% i w ciągu dekady zwiększył się o blisko 4 p. proc.

Wśród ogółu beneficjentów w 2018 r. w porównaniu z 2009 r. znacznie zwiększył się – o ponad 9 p. proc. udział osób samotnie gospodarujących. Był to największy przyrost udziału w strukturze beneficjentów według przynależności do gospodarstw domowych według typów.

Do najistotniejszych zmian w strukturach demograficznych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej między 2018 r. i 2009 r. doszło w strukturze według ekonomicznych grup wieku. W 2018 r. w porównaniu z 2009 r. zmniejszył się udział osób w wieku przedprodukcyjnym oraz produkcyjnym mobilnym, natomiast zwiększył się udział osób w wieku produkcyjnym niemobilnym i poprodukcyjnym. Warto w tym miejscu dodać, że liczba beneficjentów w wieku przedprodukcyjnym w 2018 r. w porównaniu z 2009 r. zmniejszyła się o 52,0%, a ich udział w zbiorowości beneficjentów zmniejszył się o prawie 6 p. proc.

Wykres 65. Struktura beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według ekonomicznych grup wieku
Chart 65. Structure of beneficiaries of social assistance by economic age groups

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Warto przy tym zwrócić uwagę na znaczną różnicę w skali przyrostu udziałów osób w wieku produkcyjnym niemobilnym i poprodukcyjnym. Ta druga grupa beneficjentów w większym stopniu zwiększyła swój udział w związku z korzystaniem z pomocy w formie świadczeń niezależnych od dochodu, (lub ze świadczeń z kryterium w wysokości 150%), tymczasem osoby w wieku produkcyjnym niemobilnym (głównie samotnie gospodarujące) zwiększyły udział przede wszystkim wśród beneficjentów z ubogich gospodarstw domowych. Należy zaznaczyć, że wspomniany wyżej wzrost liczby beneficjentów pomocy społecznej jaki dokonał się w grupie wieku poprodukcyjnego oraz wzrost udziału tej grupy w strukturze ogółu beneficjentów według wieku, był szczególnie wysoki w miastach. Liczba beneficjentów w tym wieku w 2018 r. w porównaniu z początkiem dekady wzrosła o 28,6%, natomiast udział tej grupy wieku wzrósł w tym okresie o ponad 8 p. proc.

Wyżej opisane zmiany w strukturze według ekonomicznych grup wieku w pewnym stopniu są także odbiciem procesu starzenia się całego społeczeństwa oraz odbiciem struktury ludności według wieku w miastach.

6.2. Zmiany w strukturach społeczno-ekonomicznych ubogich beneficjentów w 2018 r. w porównaniu z 2009 r.

6.2. Changes in socio-economic structures of poor beneficiaries in 2018 compared to 2009

W populacji beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r. ubodzy beneficjenci stanowili 60,6%. W pierwszym roku dekady 2009–2018 ten udział był wyższy i wynosił 65,5%. Zbiorowość ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej od początku obserwacji była opisywana w wielu cechach, których nie badano w zbiorowości beneficjentów o dochodzie powyżej kryterium. Najważniejsze z nich to:

- niepełnosprawność,
- poziom wykształcenia,
- status na rynku pracy,
- główne źródło utrzymania.

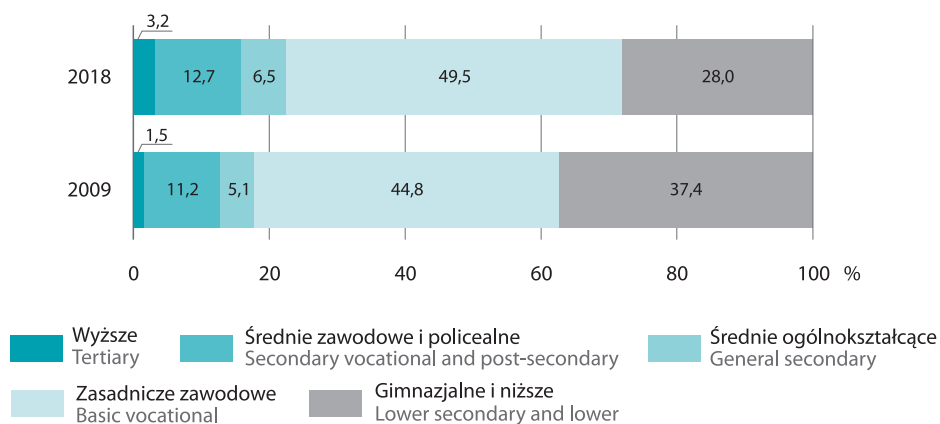
Powyższe charakterystyki określano dla ogółu ubogich beneficjentów w wieku 18–64 lata lub z uwzględnieniem kobiet w wieku produkcyjnym, tj. 18–59 lat, a w przypadku poziomu wykształcenia dla osób w wieku 25–64 lata.

W zbiorowości ubogich beneficjentów w wieku produkcyjnym w 2018 r. stosunkowo liczna ich grupa stanowiąca 22,4%, posiadała orzeczenie o niepełnosprawności. W 2009 r. udział niepełnosprawnych w analizowanej zbiorowości był znacznie niższy i wynosił 12,7%. Pod względem stanu zdrowia w omawianej zbiorowości ubogich beneficjentów w 2018 r. w porównaniu z 2009 r. zwiększył się udział osób chorych i chorych przewlekle.

W populacji ubogich beneficjentów w wieku 25–64 lata w strukturze według poziomu wykształcenia dominowało wykształcenie zasadnicze zawodowe zarówno w 2009, jak i w 2018 r.

Wykres 66. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku 25–64 lata według poziomu wykształcenia

Chart 66. Structure of poor beneficiaries of social assistance aged 25–64 by education level

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Wzrost udziału beneficjentów z wykształceniem zasadniczym zawodowym w 2018 r. w porównaniu z 2009 r. wynosił 4,7 p. proc. Udziały beneficjentów z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, policealnym i średnim zawodowym także nieznacznie wzrosły, a zmniejszył się udział osób z najniższym poziomem wykształcenia.

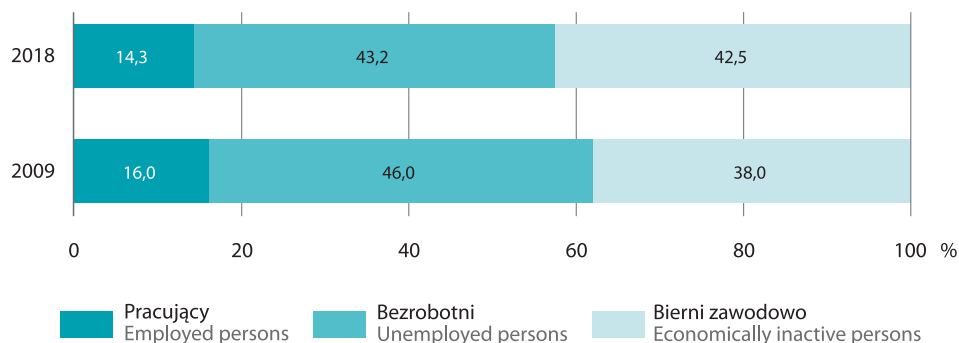
Zmiany jakie zaszły w ciągu omawianej dekady w strukturze ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w zakresie poziomu wykształcenia są odbiciem stałej tendencji wzrostowej w zakresie podnoszenia poziomu wykształcenia w całej populacji. Tempo wzrostu odsetka osób z wykształceniem wyższym oraz policealnym i średnim zawodowym w strukturze ogółu ludności jest jednak znacznie wyższe.

W kontekście stosunkowo wysokiego – 3,2%, w 2018 r. udziału w zbiorowości ubogich beneficjentów w wieku 25–64 lata, osób z wykształceniem wyższym, nasuwa się wniosek, że nawet ukończenie studiów (w przypadku beneficjentów – zapewne częściej licencjatu, niż pełnych studiów 2-stopniowych, lub jednolitych magisterskich) w wielu przypadkach nie zapewnia osiągnięcia dochodów, które pozwoliłyby opuścić zbiorowość ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, (tj. o dochodzie netto 528 zł na osobę w gospodarstwie wieloosobowym lub 701 zł na osobę samotnie gospodarującą).

Status na rynku pracy opisano w zbiorowości ubogich beneficjentów w wieku produkcyjnym. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na wskaźnik charakteryzujący sytuację na rynku pracy w porównywanych latach. Wskaźnik bezrobocia rejestrowanego (tj. udział bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym) w latach 2009 i 2018 wyniósł odpowiednio 7,7% oraz 4,2%.

Wykres 67. Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym według statusu na rynku pracy

Chart 67. Structure of poor working age beneficiaries of social assistance by status on the labour market

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

W analizowanej strukturze ubogich beneficjentów w 2018 r. w porównaniu z 2009 r. obniżył się – o 1,7 p. proc. udział osób pracujących. Zmniejszył się także – o 2,8 p. proc. udział osób bezrobotnych, chociaż ta zbiorowość nadal pozostała najliczniejsza i w 2018 r. stanowiła 43,2% ogółu ubogich beneficjentów w wieku produkcyjnym. Udział biernych zawodowo w omawianej populacji ubogich beneficjentów w 2018 r. był większy niż na początku dekady 2009–2018 o 4,5 p. proc.

Struktura ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym posiadających własny dochód, według podstawowych grup źródeł jego pozyskania, łącznie z osobami bez dochodu, nie uległa w ciągu dekady istotnym zmianom (tablica 8). W 2018 r. stosunkowo niewielki udział – 14,2% mieli beneficjenci utrzymujący się ze źródeł zarobkowych, tj. posiadający dochody z pracy i w porównaniu z 2009 r. ich udział zmniejszył się o 1,9 p. proc. Źródła niezarobkowe były w 2018 r. podstawą utrzymania 45,1% ogółu ubogich beneficjentów w wieku produkcyjnym. Dekadę wcześniej udział grupy beneficjentów utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych był mniejszy o 2,3 p. proc. Nieznacznie – o 0,4 p. proc. zmniejszył się w analizowanych latach udział beneficjentów w wieku produkcyjnym nie posiadających własnego dochodu.

Tablica 9. Ubodzy beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w wieku produkcyjnym oraz ich struktura według głównego źródła utrzymania w latach 2009 i 2018

Table 9. Poor working age beneficiaries of social assistance and their structure by main source of income in years 2009 and 2018

Lata Years	Ogółem Total		Główne lub wyłączne źródło utrzymania Main or sole source of income			
			dochody z pracy income from work	emerytura lub renta old age or other pension	inne niezarobkowe źródła other non-earned sources	na utrzymaniu – brak własnego dochodu dependent – no own income
	w tys. in thousands		w odsetkach in percent			
2009	1333,6	100,0	16,1	4,1	38,7	41,1
2018	728,1	100,0	14,2	1,5	43,6	40,7

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

W powyższych porównaniach zwraca uwagę zmniejszenie o 2,6 p. proc. udziału ubogich beneficjentów w wieku produkcyjnym, których źródłem utrzymania były emerytury lub renty. Powodem tak znacznego spadku mogła być weryfikacja uprawnień do świadczeń z tytułu niezdolności do pracy.

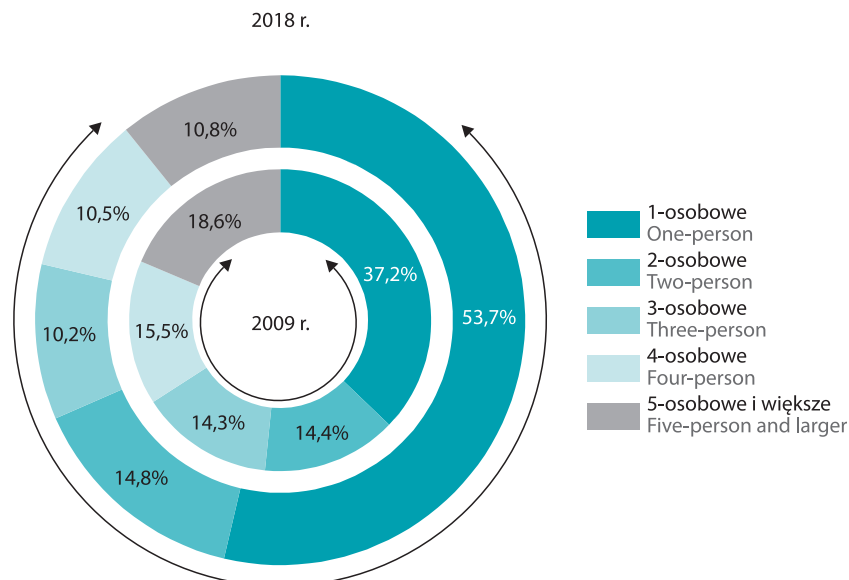
6.3. Zmiany w strukturach społeczno-ekonomicznych ubogich gospodarstw domowych beneficjentów w latach 2009 i 2018

6.3. Changes in socio-economic structures of poor beneficiaries' households in 2009 and 2018

W trzecim rozdziale, pkt 1 niniejszej publikacji zostały opisane zmiany ilościowe w populacji gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, ze szczególnym uwzględnieniem ubogich gospodarstw. Liczba gospodarstw domowych beneficjentów w 2018 r. w porównaniu z 2009 r. zmniejszyła się o 26,4% zatem spadek nie był tak znaczny jak wśród beneficjentów. Wpłynął na to wzrost liczby gospodarstw jednoosobowych o 6,4%, który złagodził wysokie – o 45,7%, zmniejszenie w liczbie gospodarstw wieloosobowych.

Powyższe zmiany ilościowe spowodowały istotne zmiany jakościowe. W strukturze gospodarstw według wielkości, tj. liczby osób w gospodarstwie w 2018 r. większość – 53,7% stanowiły gospodarstwa jednoosobowe, a w 2009 r. ich udział wynosił 37,2%. Zatem w ciągu dekady udział gospodarstw jednoosobowych w zbiorowości gospodarstw beneficjentów zwiększył się o 16,5 p. proc. i w takim samym stopniu zmniejszył się udział gospodarstw wieloosobowych. Udział gospodarstw z dziećmi w ogólnej liczbie gospodarstw beneficjentów obniżył się w omawianym okresie o 15,6 p. proc.

Wykres 68. Struktura gospodarstw domowych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według wielkości
 Chart 68. Structure of households of beneficiaries of social assistance by size

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPiPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

Największe różnice w strukturze gospodarstw domowych beneficjentów w 2018 r. w odniesieniu do 2009 r. dotyczyły gospodarstw najmniejszych, tj. jednoosobowych (wzrost udziału o 16,5 p. proc.) i największych, tj. 5-cio osobowych i większych (spadek udziału o 7,8 p. proc.).

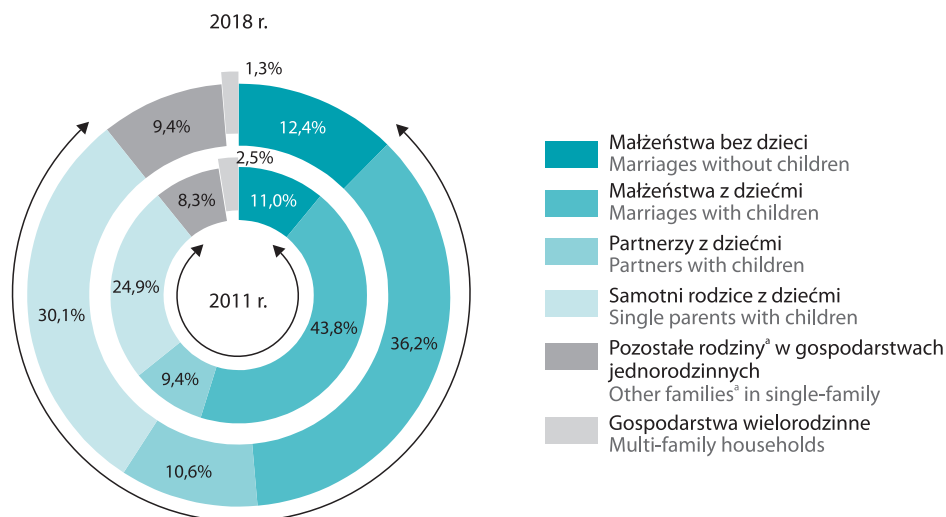
Podobnie jak w zbiorowości ogółu gospodarstw domowych beneficjentów w 2018 r. w porównaniu z 2009 r. ukształtował się wzrost udziału gospodarstw jednoosobowych i spadek udziału najliczniejszych gospodarstw oraz gospodarstw z dziećmi, w strukturze ubogich gospodarstw beneficjentów.

Wyraźne zmiany nastąpiły w strukturze ubogich wieloosobowych gospodarstw rodzinnych korzystających z pomocy społecznej według typów gospodarstw. Znaczne zmiany zaobserwowano także w strukturze rodzin według typów w gospodarstwach jednorodzinnych. Najwcześniejsze opracowanie takiej struktury (w warunkach porównywalnych z następnymi latami) było możliwe dla 2011 r. Mimo, że to nie jest pełna dekada, porównanie 2018 r. do sytuacji w 2011 r. uznano za ciekawe i celowe, ponieważ zbiorowość ubogich wieloosobowych gospodarstw beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r. stanowiła 2,3% ogółu wieloosobowych gospodarstw w kraju²¹. Zatem przedstawione na wykresie 69 zmiany jakie dokonały się w omawianych strukturach gospodarstw domowych i rodzin mogą być przydatne dla innych badań społecznych, w tym badań nad rodziną.

²¹ Liczba wieloosobowych gospodarstw ogółem w 2018 r. według prognozy GUS; <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosc/prognoza-gospodarstw-domowych-na-lata-2016-2050,9,4.html>.

Dla porównania Badanie budżetów gospodarstw domowych w 2018 r. obejmowało 0,27% ogółu gospodarstw wieloosobowych.

Wykres 69. Struktura rodzinnych gospodarstw domowych ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według liczby rodzin, a w gospodarstwach jednorodzinnych według typów rodzin
 Chart 69. Structure of family households of poor beneficiaries of social assistance by number of families and in single-family households by type of family

^a Partnerzy bez dzieci oraz partnerzy lub pojedynczy rodzice z dziećmi w wieku powyżej 18 lat na utrzymaniu.
^a Partners without children as well as partners or single parents with dependent children above 18 years of age.

Źródło: dane Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej MRPIPS.

Source: data of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System of the Ministry of Family, Labour and Social Policy.

W strukturze wieloosobowych ubogich gospodarstw beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej według typów gospodarstw w 2018 r. w porównaniu z 2011 r. nieznacznie wzrósł udział gospodarstw nierodzinnych, a znacznie obniżył się udział gospodarstw wielorodzinnych. Mimo tych zmian zarówno gospodarstwa nierodzinne jak i wielorodzinne miały niewielki udział (razem 2,5% w 2018 r.) w analizowanej zbiorowości, w której 97,5% stanowiły gospodarstwa jednorodzinne.

Analiza struktury ubogich rodzin, które skorzystały w 2018 r. z pomocy społecznej według ich typów biologicznych, w porównaniu z podobną strukturą z 2011 r. wykazała znaczny – o 7,6 p. proc. spadek udziału małżeństw z dziećmi (w wieku poniżej 18 lat na utrzymaniu). Wszystkie pozostałe typy rodzin zanotowały w 2018 r. wyższe udziały niż w 2011 r. Największy wzrost – o 5,2 p. proc. dotyczył samotnych rodziców z dziećmi. W mniejszym stopniu wzrosły udziały małżeństw bez dzieci (– tu w rozumieniu, bez dzieci w wieku poniżej 18 lat na utrzymaniu), oraz partnerów z dziećmi i pozostałych rodzin (w znacznej części z dorosłymi dziećmi pozostającymi na utrzymaniu).

W strukturze ubogich gospodarstw domowych według przyczyn korzystania z pomocy społecznej w 2018 r. w porównaniu z 2009 r. znacznie zmniejszył się udział gospodarstw z problemem „braku pracy” – o 23,2 p. proc., natomiast wyraźnie wzrósł udział gospodarstw z problemami zdrowotnymi – o 16,8 p. proc. W 2018 r. także większy udział niż 10 lat wcześniej miały gospodarstwa korzystające z pomocy z powodu „problemów społecznych” i „problemów rodzinnych”, odpowiednio o 4,1 p. proc. i 2,7 p. proc.

W strukturze analizowanej zbiorowości ubogich gospodarstw korzystających z pomocy społecznej według źródeł utrzymania zmniejszyły się udziały gospodarstw posiadających źródła dochodu: z pracy – o 6,4 p. proc., ze źródeł niezarobkowych – o 2,0 p. proc., natomiast znacznie wzrósł – o 8,4 p. proc. udział gospodarstw bez dochodu. Do tak wysokiego wzrostu tego udziału przyczynił się relatywnie bardzo wysoki udział gospodarstw jednoosobowych bez dochodu.

Uwagi metodologiczne

Informacje ogólne

1. Do prezentacji danych w publikacji został zastosowany System Kodowania Jednostek Terytorialnych i Statystycznych (KTS). System ten, to przyjęty na potrzeby baz danych i systemów informatycznych statystyki publicznej jednolity wykaz kodów i nazw jednostek zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa oraz jednostek terytorialnych do celów statystycznych (klasyfikacja NUTS). System KTS wprowadzony został Zarządzeniem wewnętrznym nr 22 Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 24 sierpnia 2017 r. w sprawie wprowadzenia Systemu Kodowania Jednostek Terytorialnych i Statystycznych. Zastąpił on stosowaną na potrzeby statystyki publicznej Nomenklaturę Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS), zniesioną z dniem 1 stycznia 2018. System KTS został opracowany na podstawie krajowego rejestru urzędowego podziału terytorialnego kraju (TERYT) oraz stosowanej w krajach Unii Europejskiej Klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS). Klasyfikacja Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych NUTS ma zastosowanie w procesie zbierania, opracowania i rozpowszechniania na obszarze Unii Europejskiej porównywalnych danych dla określonych statystyk regionalnych. Klasyfikacja NUTS służy również kształtowaniu regionalnych polityk krajów Unii Europejskiej i jest niezbędna do przeprowadzania analiz stopnia rozwoju społeczno-gospodarczego regionów. System Kodowania Jednostek Terytorialnych i Statystycznych (KTS) dzieli Polskę na terytorialne, hierarchicznie powiązane jednostki na siedmiu poziomach. Poziomy terytorialne systemu KTS obejmują:
 - Poziom KTS 0 – Polska
 - Poziom KTS 1 – Makroregiony (czyli jednostki NUTS 1)
 - Poziom KTS 2 – Województwa
 - Poziom KTS 3 – Regiony (czyli jednostki NUTS 2)
 - Poziom KTS 4 – Podregiony (czyli jednostki NUTS 3)
 - Poziom KTS 5 – Powiaty (wraz z miastami na prawach powiatu – analogicznie jak w Rejestrze TERYT)
 - Poziom KTS 6 – Gminy (wraz z częściami miejskimi gmin miejsko-wiejskich, częściami wiejskimi gmin miejsko-wiejskich, dzielnicami Warszawy, delegaturami Krakowa, Łodzi, Poznania i Wrocławia – analogicznie jak w Rejestrze TERYT).
2. Informacje w podziale według województw, regionów, podregionów, powiatów i gmin oraz w podziale na miasta i wieś podano w podziale administracyjnym według stanu na dzień 1 stycznia 2018 r., a tam gdzie dane dotyczą lat wcześniejszych według stanu na dzień 1 stycznia odpowiedniego roku. Przez „miasta” rozumie się gminy miejskie oraz miasta w gminach miejsko-wiejskich, przez „wieś” – gminy wiejskie oraz obszary wiejskie w gminach miejsko-wiejskich.
3. Zastosowany w opisie uwarunkowań korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej (rozdział 1 pkt 3) podział według stopni urbanizacji oznacza: stopień wysoki – obszar cechuje się gęstością zaludnienia wynoszącą ponad 500 mieszkańców na 1 km², a ogólna liczba mieszkańców na tym terenie wynosi co najmniej 50 tys.; stopień średni – to grupa sąsiadujących lokalnych terenów nienależących do obszarów gęsto zaludnionych, dla których gęstość zaludnienia wynosi ponad 100 mieszkańców na 1 km², gdzie ogólna liczba ludności wynosi co najmniej 50 tys. lub teren ten przylega do obszaru gęsto zaludnionego; poziom niski – to grupa sąsiadujących ze sobą lokalnych obszarów nienależących do żadnego z dwóch wyżej wymienionych poziomów²².
4. Liczby względne (wskaźniki, odsetki) obliczono na podstawie danych bezwzględnych wyrażonych z większą dokładnością niż podano w tablicach.
5. Przeliczeń na 1 mieszkańca lub 1000 ludności dokonano w zależności od cechy. Jeżeli dane dotyczyły stanu w końcu roku, przyjęto liczbę ludności według stanu w dniu 31 grudnia, a jeżeli przeliczenia dotyczyły danych w ciągu roku, przyjęto liczbę ludności według stanu w dniu 30 czerwca.
6. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się różnić od podanych wielkości „ogółem”.

²² Wykorzystano nadal aktualne uwagi z opracowania: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/dochody-i-warunki-zycia-ludnosci-polski-raport-z-badania-eu-silc-2010,6,6.html> – str. 38.

7. Niektóre wskaźniki dotyczące beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej dla lat 2009–2010 w niniejszej publikacji mogą się różnić od tych prezentowanych w opracowaniach przed 2012 r. We wcześniejszych publikacjach podstawę bilansu ludności do przeliczeń stanowiły wyniki NSP 2002, natomiast w opracowaniach po 2011 r. wskaźniki dla lat 2009–2010 przeliczono przyjmując za podstawę wyniki NSP 2011.
8. Początkowym rokiem dla danych retrospektywnych na wykresach jest 2009 r. Występujące w opracowaniach po 2011 r. dane dla 2008 r. były doprowadzone do porównywalności z następnymi latami tylko w 3 cechach dla kraju z podziałem na miasta i wieś i zamieszczone ostatni raz w publikacji za 2016 r.²³ (wykresy: 1, 5 i 56).
9. **Badanie beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej jest prowadzone według zasad opisanych szczegółowo w Zeszycie Metodologicznym opracowanym dla tego badania**²⁴, w związku z tym poniżej zamieszczono:
 - informację o rozszerzeniu zakresu badania,
 - nowe – w stosunku do opisanych w Zeszycie Metodologicznym (rozdział 3 – Charakterystyka narzędzi zbierania danych) – źródła danych,
 - zmienione lub nowe objaśnienia podstawowych pojęć.
 Ponadto definicje najważniejszych pojęć wyjaśniono w tekście analitycznym.

Zakres przedmiotowy badania

W 2018 r. zakres badania został rozszerzony o charakterystykę kolejnej – wyodrębnionej w zbiorowości ubogich beneficjentów – grupy osób, które na potrzeby niniejszej publikacji określono jako „beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej przejmujący ubóstwo”. Definicję tego pojęcia zamieszczono poniżej, a sposób wyboru tych osób i ich zbiorowość opisano w rozdziale 4 pkt 3.

Źródła danych

Począwszy od badania za 2018 r., do weryfikacji kontynuacji nauki przez niektórych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej zostały wykorzystane dane indywidualne Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego odpowiednio ze zbiorów:

- Systemu Informacji Oświatowej (SIO) – o uczniach,
- Systemu POLON – o studentach.

Objaśnienia podstawowych pojęć

Osoby trwale korzystające z pomocy społecznej – to ubodzy beneficjenci tej pomocy w wieku 18 lat i więcej – członkowie gospodarstw domowych oraz osoby bezdomne, które korzystały z tej pomocy w roku badania i nieprzerwanie w okresie co najmniej czterech poprzednich lat, a także beneficjenci, którzy mieli przerwę jednoroczną w tych latach, ale korzystali z pomocy w latach poprzedzających ten okres. **Definicja zmieniona.** Poprzednia definicja wykorzystywała zasady przyjęte przez Eurostat i GUS w badaniu EU-SILC (przy czteroletnim okresie obserwacji tej samej zbiorowości), w definicji zagrożenia ubóstwem trwałym. Aktualizacja była konieczna w związku z 5-letnim i dłuższym okresem pozostawania w systemie znacznej części ubogich beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w 2018 r. **W związku z tym wyniki badania za 2018 r. w tym zakresie nie są porównywalne z danymi za lata wcześniejsze.**

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej „przejmujący” ubóstwo w danym roku, to osoby w wieku 18–22 lata – członkowie gospodarstw domowych lub osoby bezdomne, o dochodzie na osobę poniżej kryterium²⁵, korzystające z tej pomocy od 10 lat, (w tym co najmniej 5 lat przed osiągnięciem 18 roku życia), a w danym roku nieuczące się i niepracujące²⁶.

²³ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/beneficjenci-srodowiskowej-pomocy-spoecznej-w-2016-r-,15,5.html>.

²⁴ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/zeszyt-metodologiczny-beneficjenci-srodowiskowej-pomocy-spoecznej-,23,1.html>.

²⁵ Kryterium dochodowe ustalone na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

²⁶ Bez osób niepełnosprawnych, ciężko lub przewlekle chorych, oraz samotnych matek wychowujących dziecko w wieku poniżej 6 lat.

Ocena jakości Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej za 2018 r.

Dane zasilające Krajowy System Monitoringu Pomocy Społecznej są rejestrowane w ośrodkach pomocy społecznej i kontrolowane w momencie ich rejestracji. W Urzędzie Statystycznym w Krakowie pozyskane dane administracyjne poddawane są dodatkowej kontroli i weryfikacji w oparciu o samodzielnie opracowane założenia kontroli i korekty.

Oceny kompletności zbioru zarejestrowanych gospodarstw domowych i osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w KSMPS dokonano w oparciu o:

- Krajowy Rejestr Urzędowy Podziału Terytorialnego Kraju TERYT,
- zagregowane dane gminne ze sprawozdania MRPiPS-03.

Dane za rok 2018 przekazały wszystkie gminy w Polsce. Jednakże 295 jednostek (11,9%) przekazało dane w zakresie liczby osób. W porównaniu z danymi ze sprawozdania MRPiPS-03 różnica ta wynosiła ponad 10%. Dla tej grupy jednostek dane estymowano metodą estymacji regresyjnej opisaną szczegółowo w Zeszycie Metodologicznym²⁷.

Wskaźnik kompletności przedmiotowej zbioru danych za 2018 rok był wyższy niż w latach poprzednich. Z ogółu 2,2 mln rekordów, w 85% wystąpiły kompletne informacje. W 15% rekordów występowały braki danych, w tym zmienne z wartościami „nieustalone” lub „inne”.

Najczęściej takie niejednoznaczne informacje zawiera zmienna Kod Źródła Dochodu. Mimo bardzo bogatej kafeterii zawierającej 33 kody źródeł dochodu, 11,6% rekordów opisujących osoby zawiera informację „99” – oznaczającej „inne źródło”. Z kolei w zmiennej Kod Rodzaju Wykształcenia odnotowano 6,6% rekordów z kodem 99 oznaczającym „nieustalony poziom wykształcenia”.

Za pomocą opracowanych reguł kontroli, korekty i imputacji danych zostały uzupełnione zarówno braki danych jak i poprawione błędy logiczne. Błędy logiczne stwierdzono w 459,3 tys. rekordach opisujących osoby, co stanowi 23,5% zbioru, przy czym były to przede wszystkim błędy niezgodności kodu rodzaju wykształcenia z wiekiem (94,5%). Błędy logiczne z tej grupy wystąpiły w 22,2% rekordów. Spośród pozostałych, najliczniejsze to błędy związane z rodzajem źródła dochodu, polegające przede wszystkim na przypisaniu osobom nieletnim dochodu osoby dorosłej.

Ustalenie poprawnej informacji o wykształceniu przeprowadza się w oparciu o: reguły korekty ustalające poziom realizowanej edukacji dla osób podlegających obowiązkowi szkolnemu lub w oparciu o dane Ministerstwa Edukacji Narodowej (baza uczniów) oraz Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (baza studentów). Do ustalenia poziomu wykształcenia niektórych osób, był wykorzystany rejestr bezrobotnych.

W związku z tym, że w przypadku dwóch zmiennych, stosowane przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej definicje pojęć oraz klasyfikacje nie są zgodne ze standardami statystyki publicznej, w trakcie przetwarzania danych dokonano ich modyfikacji. Dotyczy to:

- Kodu Składu Rodziny – która to zmienna ze względu na odmienne założenia systemowe nie jest wykorzystywana. W to miejsce wprowadzono Typ Gospodarstwa domowego wykorzystując w tym celu wszystkie, zapisane w zbiorze informacje: o wieku, stanie cywilnym i pokrewieństwie osób z osobą odniesienia²⁸.
- Kodu Rodzaju Wykształcenia – zmienna opiera się na słowniku, w którego kafeterii ujęto zarówno poziom wykształcenia jak i poziom aktualnie realizowanej edukacji. Osobom w wieku „edukacyjnym”, ustalono poziom wykształcenia w oparciu o kody poziomu realizowanej edukacji zapisane w zbiorze oraz z wykorzystaniem bazy uczniów z systemu MEN lub bazy studentów z systemu MNiSW.

²⁷ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoleczna/zeszyt-metodologiczny-beneficjencj-srodowiskowej-pomocy-spolecznej-23,1.html>.

²⁸ Według definicji w badaniu budżetów gospodarstw domowych.

Methodological notes

General information

1. For the presentation of data in the publication, the Coding System for Territorial and Statistical Units (KTS) was used, it is a uniform list of codes and names of units of the basic three-stage territorial division of the state and territorial units for statistical purposes adopted for the needs of databases and information systems of public statistics (NUTS classification). The KTS system was introduced by Internal Order No. 22 of the President of the Central Statistical Office of 24th August 2017 regarding the introduction of the Coding System for Territorial and Statistical Units. It replaces, for the purposes of official statistics, the Nomenclature of Territorial Units for Statistical Purposes (NTS), abolished on 1st January 2018. The KTS system was developed on the basis of the national register of the official territorial division of the country (TERYT) and the Classification of Territorial Units for Statistical Purposes used in the European Union (NUTS). The NUTS Classification of Territorial Units for Statistical Purposes is used in the process of collecting, developing and disseminating comparable data for specific regional statistics in the European Union. The NUTS classification also serves to shape regional policies of European Union countries and is necessary to analyse the degree of socio-economic development of regions. The Coding System for Territorial and Statistical Units (KTS) divides Poland into territorial, hierarchically related units on seven levels. The territorial levels of the KTS system include:
 - Level KTS 0 – Poland
 - Level KTS 1 – Macroregions (i.e. NUTS 1 units)
 - Level KTS 2 – Voivodships
 - Level KTS 3 – Regions (i.e. NUTS 2 units)
 - Level KTS 4 – Subregiony (i.e. NUTS 3 units)
 - Level KTS 5 – Powiats (together with cities with powiat status – similarly to the TERYT Register)
 - Level KTS 6 – Gminas (together with urban parts of urban-rural gminas, rural parts of urban-rural gminas, districts of Warszawa, delegations of Kraków, Łódź, Poznań and Wrocław – similarly to the TERYT Register).
2. Information by voivodships, regions, subregions, powiats and gminas as well as by urban and rural areas is given in the administrative division as of 1st January 2018, and where data relate to previous years as of 1st January the relevant year. "Urban areas" mean urban gminas and cities in urban-rural gminas, "rural areas" – rural gminas and villages in urban-rural gminas.
3. The division according to the degree of urbanization used in the description of conditions for benefiting from social assistance at domicile (Chapter 1 point 3) means: high level – the area has a population density of over 500 inhabitants per 1 km², and the total number of inhabitants in this area is at least 50 thousand; medium level – is a group of neighbouring local areas not belonging to densely populated areas, for which the population density is over 100 inhabitants per 1 km², where the total population is at least 50 thousand or the area is adjacent to a densely populated area; low level – is a group of neighbouring local areas not belonging to any of the above-mentioned levels²⁹.
4. Relative numbers (indices, percentages) are calculated on the basis of absolute data expressed with higher precision than that presented in the tables.
5. Calculations per capita or per thousand population were made depending on features. If data related to the state at the end of the year, the population was assumed as of 31st December, and if calculations related to data during the year, the population was assumed as of 30th June.
6. Due to the rounding of data, in some cases sums of components may differ from the amount given in the item "total".

²⁹ Current comments from the elaboration were still used: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/dochody-i-warunki-zycia-ludnosci-polski-raport-z-badania-eu-silc-2010,6,6.html> – p. 38.

7. Some indicators regarding beneficiaries of social assistance at domicile for years 2009–2010 in this publication may differ from those presented in elaborations before 2012. In earlier publications, the basis for the balance of population for calculations were results of the National Census 2002, while in elaborations after 2011 indicators for years 2009–2010 were calculated using the NSP 2011 results as the basis.
8. The initial year for retrospective data in charts is 2009. Data for 2008 appearing in elaborations after 2011 were brought to comparability with subsequent years only in 3 features for the country divided into urban and rural areas and last published in the publication for 2016³⁰ (charts: 1, 5 and 56).
9. The survey of beneficiaries of social assistance is conducted according to principles described in detail in the Methodological Notebook prepared for this survey³¹, therefore the following is:
 - information about the extension of the scope of the survey,
 - new – in relation to those described in the Methodological Notebook (Chapter 3 – Characteristics of data collection tools) – data sources,
 - changed or new explanations of basic concepts.
 In addition, definitions of key terms are explained in the analytical text.

Scope of the survey

In 2018, the scope of the survey was extended to include characteristics of another – separated in the group of poor beneficiaries – group of people who for the purposes of this publication were described as "beneficiaries of social assistance taking over poverty". The definition of this concept is given below, and the selection method for these people and their population is described in chapter 4, item 3.

Data sources

Starting with the 2018 survey, to verify continuing education by some beneficiaries of social assistance individual data of the Ministry of National Education and the Ministry of Science, Higher Education and Technology have been used, respectively, from the collection of:

- Educational Information System (SIO) – about pupils and students,
- POLON System – about students.

Explanation of basic concepts

Persons permanently benefiting from social assistance – these are poor beneficiaries of this assistance aged 18 and more – members of households and the homeless who have benefited from this assistance in the year of survey and continuously during the period of at least four previous years; also including persons, who had a one-year break in those years but benefited from help in the years preceding this period. **Definition changed.** The previous definition was modeled on the definition of the risk of permanent poverty used by Eurostat and the Statistics Poland in the EU-SILC survey (with a four-year observation of the same population). The update was necessary due to the 5-year and longer period of remaining in the system of a significant part of the poor beneficiaries of social assistance at domicile in 2018. **Therefore, results of the 2018 survey in this respect are not comparable with data for previous years.**

Beneficiaries of social assistance "taking over" poverty in a given year are persons aged 18–22 – members of households or homeless persons, with income per person below the criterion³², who have been using this assistance for 10 years (including at least 5 years before reaching the age of 18), and in a given year not in education or employment³³.

³⁰ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/beneficjenci-srodowiskowej-pomocy-spoecznej-w-2016-r-,15,5.html>.

³¹ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/zeszyt-metodologiczny-beneficjenci-srodowiskowej-pomocy-spoecznej-,23,1.html>.

³² Income criterion established on the basis of the Law on social assistance.

³³ Excluding disabled persons, seriously or chronically ill, and single mothers raising a child under the age of 6 years.

Quality assessment of the Central Collection of the National Social Assistance Monitoring System for 2018

Data supplying the National Social Assistance Monitoring System are registered in social assistance centers and controlled at the time of their registration. In the Statistical Office in Kraków, the obtained administrative data is subject to additional control and verification based on independently developed control assumptions and corrections.

The completeness assessment of the collection of registered households and persons benefiting from social assistance in the National Social Assistance Monitoring System was based on:

- National Register of Territorial Division of the TERYT Country,
- aggregated gmina data from the MRPiPS-03 report.

Data for 2018 were provided by all gminas in Poland. However, 295 units (11.9%) provided data on the number of persons. Compared to the data from the MRPiPS-03 report, this difference was more than 10%. For this group of units, the data were estimated using the regression estimation method described in detail in the Methodological Report³⁴.

The completeness rate of the data set for 2018 was higher than in previous years. From a total of 2.2 million records, 85% had complete information. In 15% of records, there were missing data, including variables with the values "unknown" or "other".

Most often, this inconclusive information is provided in the Income Source Code variable. Despite the very rich cafeteria containing 33 income source codes, 11.6% of records describing people contains the information "99" – meaning "another source". In turn, the variable Type of Education Code noted 6.6% of records with code 99 meaning "undetermined level of education".

Using the developed rules of control, correction and imputation of data, both missing data and corrected logic errors were filled. Logical errors were found in 459.3 thousand records describing persons, which constitutes 23.5% of the set, and these were primarily errors of incompatibility of the type of education code with age (94.5%). Logical errors from this group occurred in 22.2% of records. Of the others, the most numerous are errors related to the type of source of income, consisting mainly in attributing adult income to minors.

Determining the correct information about education is carried out on the basis of: correction rules determining the level of education implemented for persons subject to compulsory education or based on data of the Ministry of National Education (pupil and student database) and the Ministry of Science and Higher Education (student database). To determine the level of education of some people, the unemployed register was used.

Due to the fact that in the case of two variables, the definitions and classifications used by the Ministry of Family, Labour and Social Policy do not comply with the standards of official statistics, they were modified during data processing. This applies to:

- Family Composition Code – which variable is not used due to different system assumptions. In this place, the Household Type was introduced, using for this purpose all information recorded in the collection: on age, marital status and relationship of persons with the reference person³⁵,
- Type of Education Code – the variable is based on a dictionary, in which the cafeteria includes both the level of education and the level of currently implemented education. For persons of "educational" age, the level of education was determined based on education level codes saved in the set and using the pupil and student database from the Ministry of National Education system or the student database from the Ministry of Science and Higher Education system.

³⁴ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoieczna/zeszyt-metodologiczny-beneficjencji-srodowiskowej-pomocy-spoiecznej-23,1.html>.

³⁵ As defined in the household budget survey.